

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Oscar Geismar

ERINDRINGS
BILLEDER

NYT NORDISK FORLAG ARNOLD BUSCK

1943

ERINDRINGSBILLEDER

HERDIS & HERM. JACOBSEN
FOTO. COPYRIGHT

Oscar Geismar

**ERINDRINGS
BILLEDER**

NYT NORDISK FORLAG ARNOLD BUSCK

Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S
København

INDHOLD

	Side
Kongens København	7
I »Borgerdyden«	14
Ej blot til Lyst	22
Studenterleben	31
Journalistaar	40
Vejen til Grundtvig	48
En Vinter paa Højskole	55
Paa Ordets Vinger	63
Fra Vendsyssel til Langeland	71
Morten Pontoppidan	80
Edv. Brandes	88
Med Askov i Kikkerten	96
I gejstlig Havn	104
Jakob Knudsen	113
Mellem fynske Bønder	121
To Præstegaardsfødte	128
Byen med de røde Tage	137

KONGENS KØBENHAVN

Endnu dengang var København en Storstad i Dukkeformat. For faa Aar siden havde man trillet Voldene bort, og den sidste Stump af Bastionen ud for Vartov med paastaaende Mølle havde man vel i Grunden selv med undrende Barneøjne iagttaget, men hvor langt Byen ellers gik, saa man klart paa Sporvognene: var de naaet til »Runddelen« eller til Christianshavns Torv, spændtes Hestene for den anden Ende, og saa var den Tur endt. Iøvrigt laa jo Befordringsvæsnet i Hænderne paa de hestebetvingende Droskekuske, som man hyppigt maatte hente op fra en eller anden Kælderbeværtning, inden Foretagendet kunde gaa an. Men var saa Hestedækenet foldet sammen, Muleposen aftaget og gamle Lottes sammenfoldelige Spisebord behørigt anbragt paa Bukken, kunde fem Mennesker bøstige Kareten paa Toldbodvejen og lade sig slæbe den ganske By igennem til Frederiksberg Runddel formedelst 1 Kr. Saa kunde man i patriarkalsk Optog vandre ind hos Josty og æde vel belagt Smørrebrød til 12 Øre pr. Stk.

Iøvrigt var Byen i sin Tankegang og sine For-

nemmelser stadig solidt forankret i Enevælden. Kongehusets Ære var Folkets Ære, og netop derfor nævntes »Grevinden« i alle gode Familier som den ufattelige, næsten mytologiske Infami, og naar man siden saa Erik Bøgh skraa over Kongens Nytorv mod sit Censorkontor paa Teatret, laa der om hans hvide Digterhaar — onde Tunger sagde, det var Paryk — en svag Glorie: her gik den Helt, som havde givet Forargelsen mod Kongens Hustru Vinger at flyve med. Og naar man under moderlig Ledsagelse spadserede paa Smedelinien, endnu dengang et fornemt Aflukke, hvorfra Patruljer holdt Hoben borte, kunde Gruset knirke svagt under Vægten af smaa hundrede Aars Danmarkshistorie. Den gamle General, som her skred sin Alderdom af i en stadig Hunger efter Publikum, havde tjent fire Konger som Adjudant, men nedlod sig paa dette Stadium ogsaa til borgerlige. Han kunde med fuldendt Anstand udbede sig Æren af at gelejde Fruen for at komplimentere Fruen paa Fruens Geburtsdag. Men sad man nogle Aar senere Mutters ene, begravet i Teologi, kunde han slaa sig ned paa samme Bænk og lette sit gamle Hjerte for Hofanekdoter, som kunde faa en Neger, endsige en 20-aarig Student, til at rødme.

Forlystelser, i alt Fald standsmæssige Forlystelser, ejede denne stilfulde By ikke mange af. Der var ganske vist Sekondteatrene, men hvem kom dér udover »Broernes« anonyme Befolkning. Og kom man der endelig, kunde man risikere

det værste. Som da Ens Fader i et Øjeblikks Letsind havde medbragt sin drengegrønne Søn til et Stykke med den uskyldigt klingende Titel: »Kameliadamen«. Hvor skulde en hæderlig Borger gøre af sine Øjne? Men Sønnen vidste til Gengæld, hvor han skulde gøre af sine. Han sad slet og ret og oplevede sit første Møde med den senere Betty Nansen. Men saa var der jo »Det kongelige«. Med Benovelse havde man, atter paa Smedelinien, passeret Hultmann, nu en Skygge af en Elsker, og næsten med Kasketten i Haanden var man gaaet forbi Fru Heibergs Villa i Rosenvænget. Men ogsaa paa Kongens Nytorv var de skønne Dage ved at være forbi. Helt var Dørene desværre ikke stængte for det moderne Væsen. Tvang maaske ikke denne skamløse Henrik Ibsen stakkels Fru Hennings til i »Et Dukkehjem« at demonstrere sine Strømper i Synet paa den Dødsens Kandidat Dr. Rank? Ak, om den Tids Forargede havde oplevet vore Dages illusionsdræbende Moder! Men slet saa galt saa det ikke ud dengang. Naar Væsener af Hunkøn rullede gennem Gaderne paa saa udæskende et Køretøj som en Cykle, havde man dog den Udvej forbitret at knibe Øjnene til.

Men al denne Vederstyggelighed havde vist egentlig sin Oprindelse fra Brødrene Brandes med deres Slæng af transtøvlede Venstremænd. Man nævnede Navnene paa disse Usselrygge med en egen mystisk Gru, men til Kongens København havde deres Indflydelse endnu ikke

bredt sig. Dog, hvor længe vidste man sig sikker? Bleg af Rædsel kom Ens Fader en Dag hjem og havde med egen Haand været med til at paagribe Excellencen Estrups Attentatmand, men saa laa der vel ogsaa nok fem Drengene i et Vindue paa Toldbodvejen og skreg sig faa Uger efter hæse som Natravne til Ministerens Ære. En Notits i næste Dags »Nationaltidende« berømmede disse patriotiske Bestræbelser. Saa det maa vel være en Legende, som vil vide, at den yngste af Drengene just paa dette Tidspunkt bestemte sig til at bryde med Familiens konservative Traditioner. Men noget har der vist alligevel været om Snakken. I hvert Fald reddede man nogle Aar senere Edv. Brandes fra korporlig Overlast ved at opgive hans Rute gennem Byen falskelig. Det for Tilfældet indkøbte fædrene Egespir saa faretruende nok ud. Men paa det Tidspunkt havde da ogsaa de to Socialdemokrater, som i Firsernes Begyndelse smuttede ind i Folketinget, formeret sig til en hel Kolonne. Forenede Proletarer i alle Lande sig, maatte vi andre ogsaa gøre det.

Landets dybeste Ulykke kom dog fra Bønderne, som vist egentlig var konservative nok, men af visse Højskolefolk var ledet ud i Nærheden af Oprøret. Et Sagn, som troedes af mange, vilde vide, at Kongen, da Heides Absalon (paa Højbroplads) skulde afsløres, først havde nægtet at paahøre Georg Brandes, men siden, da man i Stedet foreslog ham Højskoleforstander, Dr. Jens

Nørregaard, resigneret erklærede: Lad mig saa dog heller høre den Brandes! Og dømte man saadan om en Mand, der dog var Doktor i Filosofien og Kaptajn i Hs. Majestæts Infanteri, hvordan da om de andre? Men bag disse Højskoler med hele deres Postyr stod jo Grundtvig. Uvilkaarlig tror man, at ganske vist vrængede Borgerskabet ad baade Kierkegaard og Grundtvig, mens de levede, men nu maatte Berømmelsens Tider dog være oprundne. Men langtfra. Kirken var dengang Højkirken, svagt opspædet med Indre-Mission, selv om denne Vilhelm Beck vist var en udannet Person, men om Kierkegaard vidste man ikke stort mere, end at han havde pint og plaget sin arme Kæreste til at hæve Forlovelsen, hvorfor man maatte fraaade ogsaa vordende Præster at granske hans Bøger. Og med Grundtvig havde det sig endnu mere forargeligt. Hans tre Koner gav ham en svag Lighed med Rolf Blaaskæg. Man tolererede dog, at Husets unge Sønner tillod sig at gaa i Vartov, for en Slags Kirke var det jo alligevel, og iøvrigt var Grundtvig da ogsaa forlængst død.

Men gennem sine Højskoler virkede hans forvirrede Frihedsideer stadig opløsende paa Folket. Gamle og dybe Grænseskel pløjede man resolut op, og Resultatet blev socialt Uføre. I gamle Dage var en Degn Degn, og dermed var han placeret, men nu var han bleven Skolelærer, ja saagar Folketingsmand, og inden man saa sig for, fik han saamænd Ridderkorset. Og alt dette

formedelst disse Højskoler, som, hvad de ellers var, umuligt kunde være Skoler, for hvad kunde man lære uvidende Almue paa 3—4 Maaneder? Første Gang, man hørte disse »Karakteren af Danskhed monopoliserende Undervisningsanstalter« nævne, var en af de i sig selv underholdende Dage, da Huset søgte sig nyt Tyende, og i den Anledning gav Supplikanterne Foretræde. Har De været paa Højskole? lød Spørgsmaalet, og det kunde virkelig ske, at et naivt Pigebarn glædestraalende sagde Ja. Men omgaaende faldt det nedslaaende Svar: Ja, saa kan det ikke nytte. Engang tog Drengen Mod til sig: Hvad Skade gjorde egentlig disse Højskoler? »Skade? Paa en Højskole lærer man kun to Ting: Vigtighed og Dovenskab.« I det gamle Kongens København hørte »Pigerne« Huset til, og havde de tjent dér en 10—15 Aar, havde de Livet igennem et Tilhold, hvor de kunde finde baade Raad og Støtte. Maaske de endog kunde ende i en Seng i Vartov. Men man indgød dem ikke skadelige Forestillinger om nogen Slags Lighed. Vé dem, om der udenpaa deres Breve stod de tre Bogstaver: Frk. Eet var Herskab, og noget ganske andet de andre.

Man dukker op af Barneminderne, lidt forpju-sket, som den, der har været langvejs væk og nu i en Fart skal genfinde sig selv. For hvor er Verden ikke forandret siden da! Paa et lille halvt Aarhundrede har man gennemløbet Jordperiode efter Jordperiode. Firsernes og Halvfemsernes

Storm og Trængsel, det nye Aarhundredes første Tiaar, som skabte et tilsyneladende uforgængeligt Lykkeland, og med et brat Omsving den følgende Tidsalders Regn af Jern og Aske, nok til at begrave mange Drømmeslotte. Og saadan sidder man da, eengang struttende af Velvære, og siden to Gange flaaet, og ser tilbage paa en Dukkeby og paa Dukkemennesker, som, maalt med Nutidens Maalestok, intet oplevede, men til Gengæld drøftede det, de oplevede, saa meget ihærdigere. Vi var Borgere i en ganske lille Verden, som vi derfor evnede at overskue, medens vi nu sidder og fryser midt i en Storverden, hvis Mure ramler. Man slipper ikke for at smile godmodigt og overbærende af det klejne Format og de mange Fordomme. Men samtidig gemmer Smilet et Stænk af Melankoli i sig. Dengang frøs man ikke saa læsterligt som nu, dengang var alt koncentreret Idyl. Vilde man ønske sig det svundne tilbage? Ørkesløst. Tilbage fører ingen Vej. Men i dette Dukkeland fødtes man altsaa og maa, trods alt, fortsætte med H. C. Andersen: »Dér har jeg Rod, derfra min Verden gaar«. Og sølle maatte man være, om man ikke med smilende Tryghed vedgik sit Udspring og undte sig selv den Spas, stadig at smage af Roden.

I »BORGERDYDEN«

En skønne Dag kom en ganske lille Mand, det mindste lille Snork af en Mand, som Solen nogensinde har skinnet paa, mutters ene travende op ad Trappen til »Borgerdyden« paa Østerbro for at faa sine Visdomstænder behørigt undersøgt og derefter blive puttet i den rette Baas. Blødsøden var man ikke dengang, og skønt endnu ikke fyldt syv Aar betraadte Drenge altsaa denne Ærens Tornevej, uden nogen Slags Ledsagelse. Hvad han vidste om Skolen? Fire Brødre havde den allerede opslugt, og deres Beretninger kunde tydes baade saadan og saadan. Og saa havde den daværende Bestyrer paa et Forstadium af sin Tilværelse beboet samme lille Provinsby som Ens Moder, men dengang i Egenkab af Bagersvend. Maaske var det dette, der gav den lille seksaarige Mod til at banke paa og gaa lige ind, og maaske var det den tyske »Læsebog for Begyndere«, som han ikke uden Sans for teatralisk Effekt havde under Armen. I hvert

Fald, da han begyndte: ich habe ein Feder, du hast eine Blume, røg han lige lukt ind i 3. Klasse. Skal man stakle ham for det? Hovedet holdt. Men da han 16 Aar gammel kom ud for Studenterforeningens Punch, gav han sig under den svære Belastningsprøve. Dog, ogsaa det blev ham et Stadium paa Livets Vej.

Hvordan en københavnsk Latinskole dengang var? Et Tvangshus for vanartede eller et Drivhus for vellykkede? En Latinskole er aldrig kun een Ting, men mindst to, alt eftersom Børnenes Sind er til. Da Scherfig i »Den forsømte Vaar« satte sin Barndoms Metropolitanskole et Jammersminde, rykkede en Skok Jævndrende ud og gav Skolen det modsatte Vidnesbyrd. Hvilket blot beviser, at for dem var den et helt lille Himmerig, men for ham snarest det modsatte. Der er disciplinære Dreng, som med Glæde taa-ler Tøjle og Trense, og hvem et Reglement kun opfordrer til Underkastelse; de har Skoletække, og naar de med Studenterhuen paa Hovedet forlader Anstalten, følger Bestyreren dem takkende til Døren. Det er de samme, som siden med Vellyst stikker i det svundne Slægtleds Sivsko. Og der er andre, hvem et Forbud altid frister til Overtrædelse. Gennem Loven, siger Paulus, kom Synden til Verden. Disse obsternasige Sjæle væk-ker Gennemsnitslærerens Mishag, stigende til Had. Uartige er de, siger han. Og glemmer, at Uartig-hed hyppigst er begavede Børns Nødværge mod Kedsommeligheden.

Og nu gætter man maaske, paa hvad Side af Plankeværket vor seksaarige Mand altid befandt sig. Naar han havde læst paa Lektierne, stod de godt nok ud af Halsen paa ham, men Anmærkningernes Centnervægt gjorde ham det umuligt at tilfredsstille Forældrenes Dukse-Ærgerrighed. Da Skolen sidste Gang udtalte sig om ham, lød Skudsmaalet: *Flink, men tager sig Arbejdet alt for let*. Disse hæderkronede Pædagoger var altsaa dog en Slags Spaamænd.

Hvis man havde Mulighed for at gennemblade sine ti Aars Skolebøger, vilde man først og fremmest studse ved den Unyttighed, som prægede meget af den paatvungne Lærdom. Jeg erindrer endnu med Rædsel et Billede i Lütkens »Zoologi« af et Torskehoved med Navn vedføjet for dets mange Knogler. Og den Dag i Dag farer jeg i Drømme vild i Remsen paa de Forenede Fri-stater eller de tyske Præpositioner, som styrer Genitiv. I Sandhed, det meste, man lærte, lærte man for Skolen og vemodig lidet for Livet. Og saa var Skolen indtil sin Hjerterod latinsk. Sandt nok, den rummede indenfor sine Mure Realister, men hvem regnede med denne Pariakaste. Og gik det stort bedre med de matematiske Studenter? Nej, Klassikere var vi, og Klassikere blev vi, og i vore umyndige Sjæle grundlagdes et Hovmodskompleks, som Realismen og Grundtvig og Højskolen siden havde Hyre nok med at udrydde. Nuvel! Latinsk Grammatik er og bliver ypperlig Træning for skolet Tænkning, og skønnere Hymne-

sprog end Latin gives ikke. Men er dansk Aandsliv af i Dag, som Vilh. Andersen et Steds har sagt, det oprindeligt Danske, overrislet af Floderne fra Judæa og fra Forum Romanum, maa det staa fast, at den sidste Paavirkning gav mere Form end Kærne, og at Formen af mange følte som en ulidelig Spændetrøje.

Dengang, i Firserne og Begyndelsen af Halvfemserne, var Smilets Pædagogik endnu ikke opfundet, og ingen agtpaagivende Journalister optalte Antallet af de Lussinger, hvormed man blev regaleret. Kan der i Øjeblikket være god Mening i at starte en Bevægelse til Værn for mishandlede Lærere, var det dengang Eleverne, hvem det gik ud over. Engang udleveredes der mig 17 — sytten — Lussinger i eet Stræk — Optællingen foretaget af Kammeraterne — og hvorfor? Fordi jeg i en Religionstime læste »Nationaltidende« (havde det saa endda været »Politiken«!). Og dengang svækkede det ikke Rødmen paa mine Kinder, at Lussingernes Uddeler bar et saa klassisk Navn som J. L. Heiberg. Og til mine Dages Ende vil jeg fastholde, at af de 17 kom kun de to tilpas. Iøvrigt var Lærerne jo fattige og overnervøse Videnskabsmænd, som blot ikke kunde undvære den Kronens Penge pr. Time, hvormed deres sure Slid vederlagdes. De tillod sig, Heiberg mest af alle, at have udprægede Antipatier og Sympatier, og var det anti, udbetaltes Honoraret tit ved Haandspaalæggelse. Dog, enkelte var der, som forstod sig paa Børn eller hvem et ukue-

ligt Humør nødte til at kaste Glans over Timerne, og deres Navne skal med gyldne Bogstaver staa indskrevet paa Erindringens Tavle, saa længe Mands Minde endnu lever.

Her skal nu en særlig Minderune ristes over den mig uforglemmelige Julius Lange, hvem en naadig Skæbne gav mig til Lærer i et for ham oprettet Fag, »almindelig Litteratur- og Kunst-historie« kaldet. Her kom virkelig en af 70'ernes Mænd vandrende til En, berømt for sin Lærdom og Kunstsans, og stod ret op og ned af Gulvet og læste Goethes »Faust« og Shakespeares »Stormen« for en Bande 17—18-aarige, hvoraf dog nogle taknemmeligt lyttede. Og hvor han stod! Som et Egetræ med Benene som to solide Rødder. Og »hvor tindred Kløgten lutret i hans Blik«! Altid ramte han jo ikke Centrum af sine Tilhøreres Interesse. Jeg mindes Gunhildskorset (hed det ikke saadan?), som tog flere Timer og forledte mig til at liste den Glosebog frem, hvori jeg i ledige Timer digtede paa Livet løs. Og med eet var Lange over mig og fo'r med Bogen som lovlig Prise ud af Klasseværelset. Hvad vilde nu ske? Der gik i Skolen et Frasagn om en Elev, som i et lignende Tilfælde havde modtaget et fyldt Blækhus i Hovedet fra Langes ubændige Haand. Og saa kom han ganske kammeratligt i Frikvarteret og stak mig Bogen ud med en spørgefuld Bemærkning om, at Versene var gode nok, men kunde have været bedre. Ak, hvor jeg elskede ham stumt og brændende! Rimeligt var det

derfor, at jeg nogle Aar senere, vistnok som den eneste Repræsentant for hans Skoledrenge, gav Møde til hans Begravelse i Frue Kirke. Hvad Provst Fenger sagde, mindes jeg ikke, men til Gengæld staar saa meget fastere i min Erindring hint Øjeblik, da Georg Brandes gik op ad Kirkegulvet. Da han havde sat sig, konstaterede jeg at de 12 Apostle ikke havde vendt sig om, hvad mange vilde have fundet uundgaaeligt.

Ti Aar igennem marcherede man, stundom flankeret af fire Brødre, gennem Grønningen, som endnu dengang bar sit Navn med Rette, forbi den gamle Akcisebod og over mindst een frønnet Træbro til den røde Skole, som dannede Portalen til det dengang endnu ubebyggede Glacis. Først var man en latterlig Buksetrold, der som den sidste i Rækken, og maaske af andre Grunde ogsaa, maatte døje Øgenavnet »Punktum«, og siden en ikke alt for opløben Fyr, som allerede havde Voksennykker. Men hver Dag havde man den Forpligtelse over sig, at man var en fin Dreng og en latinsk Dreng og altsaa skabt af et ganske andet Stof end Friskoledrene, hvem man da ogsaa efter Skoletid leverede Braavallslag i Østre Anlæg, hvor Lærdommen dog oftest bukkede under for den brutale Overmagt. Men selv blodige Næser og blaa Øjne kunde ikke gøre det af med Ens medfødte Finhed. Hjemmets spartanske Vaner fremhævede ikke i nogen paa-faldende Grad denne Kvalitet; navnlig mindes jeg et Par hjemmelavede Bukser, som ved deres feminine

Konstruktion nedsatte mig haardt i eget og andres Omdømme. Og naar jeg hyppigt blev sendt af med Levninger af Middagsmaden til Husets gamle Faktotum, som nu gemte sig i en Stiftelse i den indre By, skraaede jeg gennem et Net af Sidegader for ikke med Mælkekanden i Haanden at blive iagttaget af Standsfæller. Barmhjærtigheds-gerninger er gode nok, men ikke altid nemme at udøve. Og da de 17 Lussinger og Retten til at æde sine medbragte, med intet belagte Klemmer under aaben Himmel i Sne og Slud betaltes i dyre Domme, og Lærdommen derfor var de Faa's Forret, kroede man sig trods Bukser og Mælkekande svært af sin latinske Byrd.

Og saa oprandt endelig Udfrielsens Time. Af selveste Heibergs Haand modtog jeg et letsindigt udstedt Bevis for at være i Besiddelse af noget, som kaldtes Modenhed, og som paastodes at gøre mig egnet til at modtage Universitetes høje Visdom. Jeg var selv meget tilfreds med Resultatet, men da min Broder havde sat en uopnaelig Rekord, deltes denne Tilfredshed ikke af Familien. Men allerede dengang følte jeg mig som hemmelig Oprører, saa jeg fastholdt frækt min egen Vurdering og dansede, lysende af Overmod, ned ad Strøget, vis paa, at i Dag saa det ganske København ikke paa andet end min hos Madam Thrane indkøbte Studenterhue. Og maaske var der ogsaa en lille Kende om Snakken. Stor var Byen jo ikke; alle kendte alle; og til Overflod kronede Huen et Hoved af formidabelt Omfang, og Personen stak

i de samme Klæder, hvori han 15 Maaneder forud var konfirmeret. Ak, hvilke gyldne og grønne Dage, og hvor er det længe siden! Men denne kaade og letsindige Yngling har, i hvert Fald i hans eget Minde, sin Charme, og maaske hans Kontrafej da ogsaa kunde taale at fremstilles for andre.

EJ BLOT TIL LYST

Taktfast, taktfast marcherede man Aar ud og Aar ind fra det patriarkalske Hyttefad paa Tolbodvejen til det pædagogiske i »Borgerdyden«, pudsigt nok jævnsides med en Notabilitet som Otto Rung, men adskilt fra ham ved det himmelvide Svælg, som efter hans egen Angivelse skiller en Butiksdisk fra »Selskabet«. End ikke den svageste Spire til et Aandsliv blev under denne Fodtur nedlagt i en Barnesjæl, som dog siden viste sig at rumme en Kende af den »Muldjord i Bryst«, som efter Grundtvigs Sigende selveste »den Høje« »ser med Lyst«. Meget Vand var løbet i Strande, siden dette Danmarks største pædagogiske Geni saa Latinskolen true hans to Dreng, men ogsaa paa mig passede, hvis nu ellers Skylden var, hans tragiske Ord:

Jeg ser med Vemod paa de Gutter smaa,
hvis Kinder gløde og hvis Øjne tindre,
thi ogsaa de skal brat i Skole gaa
og immer, mens de vokse, blive mindre.

Naar jeg alligevel undgik at blive den fuldkomne Dødbider og Tørvetriller, men midt under Ør-

kenvandringen bevarede dog en Smule af »Indfødsretten i det høje«, skyldtes det mere end noget andet Komediehuset paa Kongens Nytorv. Den Dag i Dag skæver jeg mangen god Gang op til Galleriets næsten usynlige Højder og gentager det, med en Omdigtning af Aladdins Ord: Deroppe sad jeg som en lille Dreng. Ja, dér sad man svedende under megen overflødig Varme og med Udsigt kun til de Agerendes nedre Halvdel, og flyttedes med hver Trevl af sin Krop, hver Draabe af sit Blod til Macbeths Skotland, til Shylocks Venedig, til Vølunds skumle Smedje. Flyvelysten medbragte man hjemmefra, og naar Trolddomsordet lød, slap man Fodfæstet i den dagligdags Virkelighed og fløj paa Fantasiens Vinger op til fjærne og skønne Egne. Efter halvtreds Aars Forløb misunder man vemodigt Drenge hans brændende Evne til Oplevelse. Hvad man dengang saa og hørte, staar fast i Erintringen, som intet af alt det, man siden kom ud for. Hvis Stemmemidlerne strakte til, kunde man med fuldkommen Præcision gentage Replikkerne fra dengang. Fastest sidder i Ens Øre Emil Poulsens udtryksfulde Røst. Uforglemmeligt, hvordan han fyldte det store Rum med Shakespeares Vellyd: »Vi mangler Vane. Vi er kun Børn endnu paa Lastens Bane«.

Ja med »Macbeth« begyndte denne Eventyrvandring. Først een Aften, saa een til, og saa endnu een. Hver af dem gjorde et glubende Indhug paa 75 Øre i Lommeskillingerne, men det

fik ikke hjælpe; Sulten brændte En i Sjælen, Skuespillets dybe Tale om det selvsyge Menneske, som rejser Oprør mod sin egen Samvittighed, forstod man først mange og lange Aar efter, men denne Fortvivlelsens Konge, denne Dronning, hvis lille Haand alle Havets Vande ikke formaede at tvætte ren, disse Hekse bemægtigede sig Ens Sind. Der var ej Verden udenfor dette Skotland. Og Dage igennem genlød Stuerne paa Toldbodvejen af tre Ungersvendes dumdristige Forsøg paa at gentage Nikolaj Neiiendams rædelsvækkende Heksetale. Midt i Replikken: »Hil, dig, Macbeth, som snart skal vorde Konge!« knækkede hans Stemme over. Det var frygtelig skønt at høre paa, og vi maatte gentage og gentage de dæmoniske Ord. Eller Shylocks bestialske Rasen, genlydende af et underkuet og mishandlet Folks blinde Raab om Hævn. Endnu ser jeg for mine Øjne Emil Poulsens sammenkrøbne Skikkelse, slibende paa sin Skosaal den grumme Kniv, der skulde udskære et Skaalpund Kød af Antonios Krop. Indtil Emma Nielsen med haartrukken Retfærdighed reddede den arme og jog Jøden ud i Mørket udenfor.

Eller som en anden Mønsterforestilling vores allesammens Hostrups idylliske »Genboerne«. Gamle Peter Schram som Smedemesteren, en Statue af selve den ærkekøbenhavnske Jovialitet, og den endnu ældre Fru Phister, Hjærte fra Ende til anden, syngende Visen om Soldaten, der fros ihjæl i sit Skildrehus, medens Olaf Poulsen, vildt

fægtende med et Par tændte »Sølverlysestager«, tvang den noget genstridige Takt igennem. Der var i den hele Scene ikke mange Gran af Realisme, men Realismen duer ogsaa kun til at spærre Komikken Vejen til Lystighedens syvende Himmel. Man har siden forsøgt at skildre Madam Schmidt af som en Kælling fra en Baggade og presse Løjtnanten inde bag et Panser af Rimelighed og sund Fornuft, men med hvor jammerligt et Resultat! Nej, havde Emil draget En op til Tragediens svimlende Højder, opløste Olaf den næste Aften Tilværelsen i ren og tindrende Komik. Hans Løjtnant var et Fabelvæsen af svedende Lystighed, umulig i en hæderlig Kobbersmedemesters Stue, men hvad har Mulighed eller Umulighed at skaffe, hvor den komiske Muse for Alvor boltrer sig! Man lo af Olaf, og man lo med Olaf, saa Ens arme Husfæller atter Dage igennem maatte døje derunder. Rosen blusede Time ud og Time ind i Toldbodvejens ellers alvorlige Saloner. Noget blev i Aftner som disse grundlagt, der aldrig siden har ladet sig fordrive, men tværtimod har holdt sig som en skjult Undertone, mægtigt oplivende baade Taleren og Skribenten.

Om dette Teater da var idel Fortræffelighed? Langtfra. Men det ejede som et Arvegods fra Fortiden et Mod til at slaa sig ud i den store Tragedie og den store Komedie, som nu bittert savnes. Latinerne talte om en os rotundum, en rund Mund, som skal til, naar det gældet det store

Format. Den havde de; medens de unge Mennesker nu tit gaar rundt, generende sig ved Vellyden af de Ord, det er paalagt dem at udtale, og med Læberne realistisk sammenknebnede, saa selv Parkettet har svært ved at høre. Men saa snart man fra det høje Drama nærmede sig Virkeligheden, stempledes Datidens kgl. Teater med et tidsbestemt Præg, som volder, at de Forestillinger, man dengang jublede over, nu i Mindet tager sig falmede ud. Mere end noget andet gælder dette de højt lovsungne Ibsen-Aftner, men for denne Misère maa Troldmanden fra Norge iøvrigt bære en stor Del af Ansvar. Hans senere Skuespil er svært angrebne af Tidens Tand. Ser man tilbage paa alt dette, fornemmer man Teatrets Tradition af kultiveret Dannelse som et Lag af Støv, der skjulte selve Livet.

Klassisk i saa Henseende er den da som Mordersmaalets Værner og Elsker højt skattede Peter Jerndorff. Hans Sprog var saa udsøgt, at det midt i Halvfemserne endnu smagte af Fru Heiberg, og hans uafrystelige Dannelse gjorde ham det umuligt at unde Naturen, hvad Naturens er. Dr. Rank gik i hans Lignelse rundt i »Dukkehjemmet« og generede sig for sig selv. Og hørte man paa Bella-høj John Price synge Narrens Vise fra »Helligtrekongers-Aften« saa alle Landevejes Støv røg En om Ørene, mindes man som en afdød Pudserlighed Jerndorffs gratiøse Ballettrin og formfuldendte Foredrag. Men ogsaa om den elskede Fru Hennings gælder noget af det samme. Hun

var altid Damen, altid afdæmpet og altid mere skruet og kunstlet end godt var. Rococo og Klasik, men aldrig Renaissance. Saadan kunde det gaa til, at den ganske uskoledede Lily Weiding for nylig paa Frederiksberg Teater kunde skabe en mere ægte Hedvig (i »Vildanden«), end den fejrede Skuespillerinde med alle sine Kunstgreb formaaede.

Der er Teateraftner, som staar mejslede ind i Erindringen, ikke blot ved deres kunstneriske Værdi, men ogsaa, maaske mest, ved de særlige Omstændigheder, tragiske eller pudsige, som knytter sig til dem. Dette gælder f. Ex. Det kgl. Teaters Førsteopførelse af Holger Drachmanns Melodrama »Vølund Smed« med Fini Henriques' vidunderlige Musik. Emil Poulsen spillede Hovedrollen, endnu paa sin kunstneriske Evnes fulde Højde, men bundet af legemlig Vanmagt. Han illuderede med tragisk Fuldkommenhed i de sidste Akter, da Vølund med overskaarne Haser træller i Kong Nidungs Smedje, men aldrig skal glemmes det Øjeblik, da han i første Akt slæbte sig udenfor sit Bo og med sin skønne Røst tilraabte den i Baggrunden bortilende Oda Nielsen: »Min hvide Hind, er Du løbet til Skoven! Jeg fanger Dig ind!« Ubarmhjærtig, som Ungdommen er, sagde man ved sig selv: Aldrig! Ikke med det Tempo! Men uforglemmelig blev Aftenen først, da »den isengraa Skjald« efter Tæppets Fald dukkede op i første Parket, eventyrlig lang og eventyrlig digterisk at skue, og med

Ryggen mod Skranken til Orkestergraven udbragte sit berømte og berygtede Leve. Først gjaldt det lidt traditionelt den danske Skueplads, derpaa »det Sprog, som har baaret dette Mesterværk«, men efter disse Tilløb kom Slutningseffekten: »Et Leve for den store noble Kvinde, som har inspireret mig!« Naar sandt skal siges, var der intet ildnende ved Drachmanns hæse, lidt pibende Stemme, men i Øjeblikkets Løftelse fulgte Premièrepublikummet trolig hans Opraab, og først i Garderoberne besindede man sig paa, at Hurraraabene virkelig gjaldt Drachmanns Muse, poetisk kaldet Edith, men i Realiteten Visesangerken Amanda Nielsen. Aldrig har Fritz Jürgensens Hr. Flovmand haft saa mange og saa notable Stalbrødre.

Eller en anden Aften, nu i Dagmarteatret, som Aar igennem var Det kgl. end haard Konkurrent om Førstepladsen i dansk Dramatik. I Kongelogen sad i straalende Ensomhed Henrik Ibsen, saa behængt med Ordner, at han livagtigt lignede en Julenisse fra et Skolebal. Det ligefrem kriblede En i Fingrene efter at nappe en Sløjfe til den udkaarne. Naar han med yderlig Genert-hed bukkede for det jublende Publikum, bogstaveligt hørte man alt hans Dingeldangel klirre. Og paa Scenen udtordnede Martinius Nielsen i det besynderlige Messe-Tonefald, som var hans, »Brands« mægtige Dommedags-Repliker. Ogsaa disse Lyde sidder fast i Øret, fordi de gik paa tværs af al sund Fornuft. Og saa vilde Rygtet

endda vide, at Ibsen ved den paafølgende Festlighed løftede sit Glas med et: »De og jeg, Hr. Direktør, vi forstaar hinanden«. Men naar Mindreværdighedskomplekserne hjemsøgte Ibsen — i sit Hjertes Inderste var han vist stadig Apotekerdrengen fra Skien — vidste han ikke meget om, hvad Ord der udgik af hans Mund. Og saa havde Gensynet med hans Ungdoms Størværk, som han i en Menneskealder ikke havde ænset, gjort det af med hans sædvanlige Forbehold. Da P. A. Rosenberg i en Mellelmagt tittede ind til ham, saa han en gammel Mand, som med Lommeværklædet fremme søgte at skjule sin Bevægelse. Og da han omsider fik Magten dertil, komplimenterede han Teatret, fordi det havde undgaaet at stryge nogetsomhelst i det dog saa lange Skuespil. Da kneb det for Peter Andreas. Om trent en Trediedel af Stykket var ramt af en ubarmhjærtig blaa Blyant.

Endnu en Aften. Drachmanns »Renaissance« skred festligt over Dagmartheatrets Scene. For en Gangs Skyld gjorde »Martinius« Fyldest. Digterens svulmende Deklamation passede til Direktørens Temperament. Han førte sig virkelig og talte, som var han selveste Hurtigmaleren Tintoretto. Og ved hans Side Anna Larssen som »den lille Fiskerpige deroppe fra Bjærgene«. Nej, de, som ikke har set Anna Larssen, ved alligevel ikke, hvor ægte, hvor krystalklar Skuespilkunst kan være. Ene hun formaaede at sige Verdens farligste Replik, saa en Sten maatte græde derved,

Oehlenschlägers fra »Axel og Valborg«: »Jeg hilser dig, min Kærlighed, Godmorgen!« Men Aftenen var og blev dog Adam og Johannes Poulsens. Den gamle Professor havde valgt at lade sine to Sønner debutere, ikke paa Det kgl., men paa »Dagmar«. Allerede det spændte Nysgerrigheden. Og som de to Drengene tog sig ud! Myn-deslanke dansede de over Scenen, som var den deres egentlige Hjem. Aldrig har nogen Debut givet saa store Løfter. Mærkede man den kloge Faders Instruktion? Vist gjorde man det. Mest hos Adam, der sendte Drachmanns festlige Ord op under Teaterhvælvingen med en Stemmepragt, der følte som den skære Romantik. Men de lyd-høre fornåm dog, at Johannes ejede mest af Slæg-tens Gøglerblod i sig. Paa Kanten af et Bord sad han, vippende med sine slanke Ben, og klimp-rede en Drachmann'sk Vise frem til eget Lutakkom-pagnement. Alt hvad Johannes Poulsen siden blev, gemte sig, men glimtede ogsaa frem i denne gratiøse Galfrans af en Kunstnerspire.

*

»Ej blot til Lyst« staar der over Det kgl. Te-aters Scene. Men er det sandt? Alt var i disse grønne og gyldne Aar til idel Lyst, alt, ligefra Shakespeare til Holberg. Men i denne Lyst gemte sig megen Sjæleføde. Det inderste i alt dette var Virkeligheden, medens Torvet udenfor og »Strø-get« og Lektiernes Bjerge af Papir opløste sig til Skin og Skygge. Fra dette Indtryk, som det var umuligt at komme udenom, gik Lønveje frem til meget, der siden skulde komme.

STUDENTERLEBEN

Ser man paa saa mange Aars Afstand tilbage paa sine Studenteraar i Midten af 90'erne, opdager man let nok, at man dengang befandt sig paa et afgørende Grænseskel mellem før og nu. Et Tidehvert var ved at løbe ud og et andet ved at begynde. Traditionen fra det gamle nationalliberale København med Studenterforeningen og Det kgl. Teater som givne Midtpunkter beherskede endnu os Hovedstadsstudenter, fortsat, som den jo i Virkeligheden var, af Brødre Brandes og Studentersamfundet og saamænd ogsaa, stik mod Hørups Vilje, af hans mere og mere almægtige Avis, men de klarest seende havde dog i Synskredsen opdaget sociale Idéer og Indstillinger, som skulde flytte Interessen fra den enkelte over paa Samfundet. Baade *Socialdemokratiet* og *Reformpartiet* pegede afgjort i denne Retning. Men Systemskiftet blev til megen Skade for Sandhedens Erkendelse udskudt i adskillige Aar, og under Højrestyrets sidste Krampetrækninger blegnede den kunstigt vakte Sans for Politik, og et spinkelt Kuld af nationalliberale Sildefødninger svælgede i litterært Stemningsværk og

fortsatte den æstetiske Tradition, der over Georg Brandes uden kendelig Afbrydelse førte til den sjælelige Regeneration med Johannes Jørgensen, Ludvig Holstein og Helge Rode som Hovedskikkelserne. Man levede og aandede i Børgernes Verden, som fandtes der ingen Tilværelse udenfor dette vort skønne Verona.

Endnu var Georg Brandes den store Mand. Med Nietzsches gnistrende Glorie om sin Pande stod han for os som den mystiske Frihedens St. Georg, til hvis Ære vi svang vore Fakler, for bagefter at beruse os i Holger Drachmanns fortvivlede »Forskrevet« og Johannes Jørgensens længselssyge »Bekendelse«. Med disse to Bøger som daglig Lektüre holdt vi vore Sjæle i Live paa en Tid, hvor Kirken og dens Præster ikke kunde finde Ørenlyd hos os. Vort romantiske Symbol udgjordes af en Milepæl paa Roskilde Landevej, foran hvilken Ulf og Edith knælede i Ekstase. »O Evighed, gentog vi, o Evighed, vi er i dine Hænder!«

Og hjemvendte fra den Slags litterære Ekskursioner satte vi den hvide Studenterhue paa Snur og følte os som Hostrups ægtefødte Sønner. »Foreningen« paa Gammelholm gemte stadig paa Mindelserne fra den store Tid, da Danmarks Studenter i en snæver Vending kunde gøre det ud for det danske Folk. I Byens Omdømme var vi endnu Personer af Betydning, og vor egentlige Mission var den at gaa i Fædrenes Spor og hævde os som Nationens Blomst. Saa kunde vi

som en Bibeskæftigelse passe vor Læsning og slide os gennem Brødstudiets Trædemølle. Siden tog Livet disse akademiske Drengene i sin Tjeneste og skænkede os en videre Horisont end vort eget æstetiske Snurrepiberi, enten det nu blev Embederne eller Partiet eller selveste Folket, som lagde Beslag paa os. Og nu, paa snart halvtreds Aars Afstand, har vi svært ved i Strøgets tamme Mylder af Hestedrosker og langkjolede Damer og Spurvener ved Helliggejst at faa Kik paa os selv. Men da vi lever nu, maa vi ogsaa have været der dengang.

Hvad man i disse fjerne Aar egentlig vilde? Vidste man det selv? Man vilde udenfor Byens støvede Enemærker finde Romantikkens blaa Blomst, maaske paa Dyrehavsbakken, hvor man uden synderligt Held genopførte »Sct. Hansaften-spil« med sig selv som Skjaldenes Adam og med en nu forlængst afdød Ven som den uundværlige Nureddin, eller maaske paa det nu brutalt asfalterede Frederiksbergs regnvaade Villaveje, hvor man sukkede og led med Johannes Jørgensen, og iøvrigt stjal sig Favnen fuld af Syrenernes blegblaa Klaser og Guldregnens Risleveid af gyldne Guirlander. For naar sandt skal siges — og er det ikke paa Tide nu at vedgaa Sandheden — var det jo Digter, man vilde være, selv om man for Familiefredens Skyld trykte først stud. jur. og siden stud. theol. paa de dengang uundgaaelige Visitkort. Ak, hvor man asede og masede med dette uafbrudte Digterværk, hvis Resultater man

altid selv fandt Behag i, men saa heller ikke stort flere. Tilslidst laa der i en aldrende Mands Skrivebordsben Dynger af Digte og Romaner og Skuespil, som man kun gensaa, naar Hovedrengøringen stod for Døren. Og en skønne Dag samlede man hele Redeligheden i en kæmpemæssig Stak, fyldte Gruokedlen med Vand og ernærede systematisk et Par Timer igennem Flammerne med Bid paa Bid af noget, der dog engang var levende Ungdom. Da Dyngen var brugt op, spilkogte Vandet, saa nogen bunden Varme gemte de gamle Sager alligevel i sig.

En saadan vordende Digter var dengang til Forulempelse for mange. Først gik det selvfølgelig ud over Georg Brandes. Ham kendte man godt nok fra Gaden, hvor han i en mærkeligt smuttende Gangart pilede af langs Murene, paa een Gang ivrig efter at gøre sig selv usynlig og efter at blive set af alle. Siden, da man læste Henri Nathansens Bog om G. B., forstod man, at det var Ghetto-Mærket, der brændte denne uafsladelige Jøde, paa eengang som en Skamplet, han løb fra, og som et Ærestegn, han trodsigt ønskede at bære. Om denne G. B. vidste man, at et Ord af ham kunde slaa en Mand til Ridder og en anden til Krøbling. Var der saa andet at gøre? En skønne Dag skikkede man ham paa Halsen et Værk paa »Adam Homo«s Versemaal og vist ogsaa af Paludan-Müller'sk Omfang, men maaske af noget beskednere Lødighed. Først meddelte han mig, at han ikke kunde være hjem-

me for de Horder, der hjemsøgte ham Dag ud og Dag ind; men »kom paa Fredag!« sluttede Brevet. Og med Hjertet siddende i Halsen, eller var det et noget nedrigere Sted, skubbede paa det opgivne Tidspunkt en fladtrykt Dreng af en Student sig ind i Løvens Bur. Den store Mand saa med grædefærdigt bedrøvede Øjne paa sit Offer, og som var Fyren ikke ydmyget nok, betroede han ham i Samtalens Løb, hvad Stuart Mill engang havde betroet ham i London og Henrik Ibsen i Dresden. Den eftergjorte »Adam Homo« fik man tilbage, gennemtrukket af lange Bloknoter, beskrevet med hans hastige Flueskrift, og med den Afskedssalut, at det kunde være lige saa godt som det meste af, hvad der ellers blev trykt. Siden gik det op for En, at nogen ublandt Kompliment var dette Orakelord næppe. Men tænk, at man dengang havde Frækhed til sligt, og at den altid fortravlede Mand gad ofre En blot et Sekunds Opmærksomhed!

Siden maatte jo Peter Nansen til Bestillingen som min Aands Skarpretter. Han udøvede de gentagne Eksekutioner under Udfoldelsen af saa megen Charme, at man lyksaliggjort gik ned ad Trappen i Klareboderne, og først noget efter opdagede man, at man var et Hoved kortere. Og Georg Christensen, den nuværende Seminarieforstander, til ham havde man som Ruskammerat uhindret Adgang, og hvad maatte den arme ikke i den Anledning døje. Foruden med den skarpest tænkelige Kritik trakterede han med en daarlig Ci-

gar og en Gnalling Chokolade. Fra Inderst til Yderst altsaa en fuldendt Menneskeven. Men maa-ske var det dog Ens eget Øre for, hvad Poesi er, og hvordan Poeter skriver, som frelste En for den middelmaadige Skribents tornestrøede og ufyldstgørende Bane. Ens eget Makværk klang desværre trods alle Anstrengelser ikke som Drachmanns og Johannes Jørgensens Vers, og vendte man en silde Aftentime hjem fra Gyldendals Gaard med et forud opsnappet Eksemplar af den nye »Ibsen«, erfarede man Nattens Timer igennem, hvad et Skuespil egentlig var for en Indretning. Saa maatte man til at bide Skuffelsen i sig og begrave Digterdrømmene mellem Strøgets mange Skønheder og Teologiens ikke stort færre Bøger.

Strøget — endnu dengang var dette Strøg mellem Halmtorvet og Kongens Nytorv Verdens Akse. Et Steds paa Aksen skuede Søren Kirkegaards gamle Gaard ned over Bøndernes Regimenter af Vogne med halve Svin og over Høsekonernes beskednere Opdækning, og et andet Sted samlede Jordbær-Andersen Byens Finsmagere om sit hvidskurede Bord, der bugnede med Drivhusenes blegrøde Frugter. De afgjort lastefulde kunde jo altid demonstrere deres kendte Træk i »Guld-kuren«s mondæne Vinduer. Paa dette Strøg var man ung og kaad og væver som et Egern, og af og til fortsatte man i yderste Beskedenhed de rigtige Studenters Spilopper med Vægterne, men Klimaet var ikke længere til den Slags. Engang, da

vi efter et Formiddagsbesøg paa Carlsberg — meget og isafkølet Øl paa fastende Hjerte er haard Kost — blev ved, 100 Mand i Tallet, at vanke udenom Storke-springvandet, naaede vi endog at blive noteret, og sig mig dog hvorfor? Men naar 100 skal dele en Bøde paa 35 Kr., lader Omkostningen sig bære, selv om Fædre dengang udmaalte Lommepengene med Draabetællere. Og slap saa Strøget op, gled man »Hesten« forbi ned ad den altid stilfulde Bredgade, der beherskedes af Adel, Diplomati og Prinserne af Blodet, isprængt dog med borgerlige Ungersvende, der søgte at skjule deres blanke Bukseender og lappede Støvler under et Slør af forsørent Overmod. Og for Enden af Bredgade laa atter den uopslidelige Toldbodvej med Hjemmet og Grundsætningerne og Teologien og de »moderne« Bøger, som smugledes ind ad Bagdøren og, naar de ikke lige sluttes, førte en lyssky Tilværelse under Madrassens Krølhaar. Men en Akse skal nu engang have to hinanden modsatte Poler.

Teologien — gaadefuldt, at man slog ind paa dette Studium, men meget gjorde Familietraditionen og en fra Martensens Dage overleveret Legende om, at »Videnskabernes Dronning« maatte være en aandfuld Dame. Naar man trods alle Skuffelser i saa Henseende holdt ud, indtil Maalet var naaet og en umoden stud. theol. forvandet til en lige saa umoden cand. theol., kom det i første Omgang af, at anden Udgang af Afæren ikke vel var mulig i den Familie, men

saa ogsaa af et fastgroet Dogme om, at en livs-
 varig Student var et ublandet komisk Fænomen.
 En Embedseksamen skulde man have, og nu var
 det altsaa denne. Men morsomme var Forbere-
 delserne ikke. Fredrik Niensens Kirkehistorie
 var god nok, og naar Aanden ellers var redebøn,
 kunde den godt slaa Gnister af gamle Scharling,
 som under meget Askelag skjulte sin Ungdoms
 »Nøddebo Præstegaard« i ikke ganske afsjælet
 Tilstand. Men Resten var og blev en stridsom
 Ørken med liden Næring for smaa løsslupne
 Kameler. Værst var ubetinget Fortolkningen af
 Nye Testamente, som nær havde gjort Bogen
 ulæselig for lange Tider. Men igennem skulde
 man, og igennem kom man. »Hvis De gaar op
 til Sommer,« havde den hæderkronede Professor
 Madsen sagt paa sit Ravjydsk, »vil jeg betragte
 det som en utilgivelig Letsindighed.« Saaledes
 opfordret ligefrem maatte man give Møde. Og
 Dagen efter havde »Magnus Hansen« Overflod
 paa de nyeste teologiske Værker.

Men til Nytte blev den Eksamen altsaa alli-
 gevel? Vel blev den det, men først skulde meget
 Vand løbe i Stranden, mange Erfaringer gøres
 og meget Overmod knækkes. Men da den ny-
 bagte Kandidat, lige sluppet ud af Persen, paa
 sit kære Strøg mødte gamle Provst Andersen
 (Vilhelms Fader), som havde været hans Censor,
 piblede Kaadheden ham endnu ud af Knaphul-
 lerne, saa den alderstegne Gejstlige maatte dæmpe
 ham af med et Skriftsted af Horats, hvorom jeg

siden erfarede, at det jævnlig gentoges i Provste-
gaarden under Samtaler mellem Fader og Søn.
Altsaa handlede det om en Overdaadighed i Stilen,
som bør holdes i Ave. Ak, kære, gamle Herre,
det bør den, det bør den. Og megen Energi er
siden af os begge anvendt paa den Sag. Men
med hvor lidt Held! Selv med en Høtyv kan
det falde svært at uddrive den gamle Adam. Med
ham er man født, og gennem ham bevarer man
Forbindelsen med alt det, som een Gang var,
men nu ikke er mere.

JOURNALISTAAR

En naiv Sjæl spurgte engang Jakob Knudsen om, hvordan det egentlig gik til, at han, tilmed i en ret fremrykket Alder, tog fat paa Forfattergerningen. Den paagældende skal jo nok have ventet en højtidelig Betroelse om Muserne, eller var det Folkeaanden, som gjorde Præstemanden i Mellerup Husbøsøg og kaarede ham til Skjald. Men nej! Med den trodsige Realisme, under hvilken Jakob Knudsen skjulte sit evigt romantiske Hjerte, sagde han blot nogle tørre og saglige Ord om, at man jo skulde forsørge baade Kone og Børn, og da det var ude med Præstevæsenet, og Torveprisen paa Foredrag ikke laa stort over 5 Kroner, greb han til Pennen som den sidste Udvej.

Kan en stor Skribent komme til Verden under saa dagligdags Véer, er der i Sandhed intet bemærkelsesværdigt ved, at en næppe fuldvoksen Dreng begyndte at klatte med Penneskraft af ingen anden Grund end Ønsket om at femdoble de fædrene Lommepenge, der laa præcis paa samme Niveau som Foredragshonorarerne. Saa naiv var man dog ikke, at man stred med store og

dybsindige Artikler om alt muligt og ingen Ting. Nej, som en regulær lille Bladneger stillede man Dag efter Dag paa Albertis »Dannebrog« med opsnappede Udenlandsrejser, Kunstnernyheder, helt ned til Sølvbryllupper, og endte de fleste af dem i Redaktionssekretærens Papirkurv, gav Foretagendet dog et hæderligt Overskud! Driftsudgiften beløb sig til en Kop Kaffe med Kager paa »Bernina«, alt medregnet 50 Øre, saa blot to Nyheder trykt gav 100 Procents Avance. Og i Tilgift sled man det samme Plyds som Knut Hamsun, Carl Ewald og Gustav Wied.

Fra Nyhederne naaede man dog frem til regulær Linjebetaling og saa med Stolthed hele Artikler dukke frem i Dagens Lys. En skønne Dag avancerede jeg endda fra 6 til 7 Øre, et Spring, for hvilket jeg, blandt meget andet, kan takke Holger Begtrup. Det gik saadan til: Jeg havde faaet Ordre til at referere hans Fruebjerg-Møde, men den ganske Dag haglede det med Skomagerdrengene. Og Fruebjerg i øsende Regnvejr var ikke fristende, selv med Begtrup og Kristensen-Randers som formildende Omstændigheder. Kort og godt! Efter at have forviset mig om, at Mødet virkelig fandt Sted, blev jeg med samvittighedsløs Frækhed hjemme og leverede alligevel Bladet en stemningsfuld Skildring af Mødet. Fruebjerg lignede, stod der, med sine mange opslaaede Paraplyer en kæmpemæssig Paddehat. Og Foredragene? Begtrup talte om det folkelige Gennembrud i 1825, saa det gik nemt nok. Hvordan

han end vred og vendte sig, *maatte* han begynde med Grundtvigs »Nyaars-Morgen« og over Inge-mann og Chr. Winther ende ved Heibergs Vaudeviller. Men Kristensen-Randers var værre at klare. Han talte om »Ravnegalder«, Grundtvigs nu velkendte Alderdomsdigt. Men paa det Tidspunkt kunde Ravnegalder for min Skyld være hvad som helst. Saa da jeg næste Dag kaldtes ind i Red. Sechers Allerhelligste, skælvede jeg jo lidt i Knæene. Men lige tværtimod berømede han min Artikel, der ikke, som sædvanlig, var et tungt Referat, men et helt lille Stemningsbillede. Og som Løn Springet fra 6 til 7 Øre. Saa er der endda dem, som paastaar, at det i denne syndige Verden gaar efter Fortjeneste.

Da jeg efter fuldbragt Embedseksamen selv skulde bjærge mig mit daglige Brød, faldt det med denne Fortid ganske af sig selv, at jeg *maatte* anbringes ved Alfred Ibsens og Mads Jepsens nystartede Dagblad »Samfundet«, hvortil Driftskapitalen var skaffet, dels af Moralens Forkæmper, dels af Jernindustrien. Ganske vist syntes Bladet ingen Brug at have for mig, men betød det noget? Jeg indfandt mig bare og haabede med Mr. Micawber at noget skulde vise sig. Og en skønne Dag gik Haabet omsider i Opfyldelse. Folketingsreferenten meldte med eet Pas, og saa kom min Chance. Om jeg havde Begreb om Politik? Jeg havde gladelig tillagt mig selv Begreb om Lystsejlad eller om Beethovens Symfonier, saa Politik *maatte* være Børneleg, selv om man

var blank som en Billardkugle paa Indsigt. Altsaa ramlede jeg op ad den Hønsstige, som i Fredericiagade førte til Presselogen, og sank ned ved Siden af en travlt skrivende Mand med Lorgnetter og Gedebukkeskæg. Opmuntrende saa mine nye Kolleger egentlig ikke ud. Kun henne i et Hjørne stod Jeppe Aakjær og lignede en Ørn i Bur.

Af en paa Pulten henlagt Dagsorden fremgik det, at det var om Skattelovene, Debatten drejede sig. Ved min Ankomst stod en ansvarsbetynget Mand og talte langt og længe. Hans knorrede Pandeskal saa ud, som var der i Tidens Løb sat stadig nye Kviste paa, efter som den voksende Forstand krævede mere og mere Husly. Kun et forstod jeg af hans lange Konferens: der var noget, den Mand absolut maatte og skulde have; han kaldte det Kompensation, men hvad dette fine Ord betød, anede jeg ikke et Muk om. Tilsidst syntes jeg dog, at noget maatte gøres, og jeg pikkede min flittige Sidemand paa Skulderen og henstillede til ham, om vi to ikke kunde skillinge sammen og forære Lars Dinesen dog en Smule af den Vare, han ikke kunde undvære. Resultatet af denne menneskekærlige Henvendelse blev, at Anton Melby storsindet overlod mig sit Referat til skønsom Afbenyttelse. Da jeg kom tilbage til Mads Jepsen med mit Bytte, undrede han sig svarligen over min Indsigt i Skattesagen, og min Sandten om ikke selveste Hans Jensen, Sorø Amtstidende, Dagen efter rin-

gede op og komplimenterede Bladet med den nye Rigsdagsreferent. Sandheden i Ære maa jeg dog tilføje, at jeg snart tumlede mig nogenlunde helbefaren i Politikkens bugtede Labyrinther.

Fra Folketingets Referentloge gik den slagne Vej til Redaktionssekretærens Skrivebord, som hver Formiddag bugnede af Papir og hver Midnat var spulet rent og blankt. Dette med at holde sig Krammet fra Livet, blev for den 22-aarige Sagens inderste Kærne. Og saa gik Døren uaf-ladelig; stadig nye Mennesker myldrede ind, nogle for at behandles pænt, andre blot for at lodsnes ud igen, men nu sad man vel nok og var en stor Mand midt i Verdens Navle. En skønne Dag arriverede Boghandler Tryde og fremførte svare Klager, fordi Bladet ikke var det stabile Højreblad, man ved Aktietegningen havde lovet ham, og en Time senere kom en lige saa pæn Mand og forlangte i voldsomme Ord, at vi skulde holde en ren og klar Venstrekurs. Nemt var det ikke at dividere de Paragraffer, men det gik. Og saa havde man sine separate Glæder. Engang imellem kom Valdemar Rørdam, ung og lebedig, genfødt til Dagen og Daaden og afleverede alenlange Boganmeldelser, som skulde paa, forsikrede han, i fuld Udstrækning, og hellere i Gaar end i Dag. Og ovenpaa dette Pust af Ungdom og Sprælskhed Johannes Jørgensens tungsindige Mongol-Ansigt. Et Stykke Tid skrev han hver Dag en Spids til Nyhedsrubrikken og satte ellers Skik paa Sølvbrylluperne. Undseligt

fremlagde han Resultatet, og endnu mere undseligt tog jeg imod det. Saadan saa altsaa mine allergrønneste Aars elskede og beundrede Digter ud, naar han i Livets Trædemølle sled som et lille graat Æsel for det daglige Brød. Og nu var det mig, som skulde paase, han ikke smuglede altfor megen Katolicisme ind i vore ortotokse Spalter.

Imponerende var dette Blad ikke, og synderligt med Abonnenter eller Annoncer fik det heller aldrig, men i een Henseende var det overdaadig udstyret: ikke færre end tre Redaktører satte Smag paa Suppen. Lige over Gangen, i et Lukaf for sig, sad Bering-Liisberg, med Pandelok og Sværelse den rene Christian IV at skue, og fabrikerede Udland. Han førte sig som en Søulk, og naar han trængte til Opmuntring, stod den paa Whisky. Og til den anden Side Mads Jepsen, som skrev Bladets Politik, og til det Job havde Brug for al sin mangfoldige Smidighed. Han var vist egentlig den eneste af os alle som havde Begreb om, hvad en Avis egentlig er for en Indretning, og naar han tog sig sammen, rullede han sig ud som en fremragende Journalist, men Sympati stod der afgjort ikke om ham. Naar han gik i Leding for Moralen og *mod* »Politiken«, syntes han inspireret af underfundig Kløgt mere end af Holger Danskes Aand. Hans Personlighed gjorde paa naive Sjæle et mangetydigt Indtryk, og Grundtvigianerne, som skulde udgøre hans egentlige Verden, kunde ikke tilgive ham

hans Overfald paa Mænd som Thomas Bredsdorff og Jakob Knudsen. Men med alt dette indviklede, som prægede ham, var og blev han dog den fødte Bonde, baade hvad Udtryksform og Lune angik. Hans Rod var dansk nok, som hans Drik da ogsaa var det gode, danske Øl. Man kunde maale Kvaliteten af han Artikler paa Antallet af de Flasker, som var havnet i Papirkurven. Naar han var paa sin Højde, bugnede den.

Og som den tredje i Kompagniet Alfred Ibsen. Det var et helt Eventyr for sig at iagttage denne Digter og Drømmer, som var ude af al Forbindelse med Virkeligheden, men alligevel af Begivenhedernes Tryk blev slynget ind paa det offentlige Livs Arena. Whisky var ham for bedsk en Drik, Øl for desillusioneret, men i lykkelige Øjeblikke skinnede han livsaligt af svensk Banco. En dygtig Poet var Alfred Ibsen, naar Aanden ellers hjalp ham. Jeg mindes endnu hans Sørgedigt over J. P. E. Hartmann, som til vor gode Faktors Ærgrelse og Kval maatte staa i Sats mange og lange Maaneder igennem, fordi den store Komponist ligefrem vægrede sig ved at dø. Men een Ting til var Ibsen, og det blev skæbnesvangert for ham i hans Egenskab af Redaktør: han var indtil det fabelagtige upraktisk. Sit Livs store Øjeblik havde han, da han Dage igennem kørte rundt i Droske for at hverve Indbydere til det saakaldte »Palæmøde«, hvor Liberalismens hæderkronede Koryfæer skulde protestere

mod »Politiken«s løsslupne Tone og hele moralske Mindreværdighed. Alt var i den skønneste Orden, Mændene samlet, Lokale lejet, men ak saa anlagde Højres klumpfingrede Minister Sag mod Edv. Brandes for utugtigt Skriveri, og dermed gik Mødet i sin Mor igen og Alfred Ipsen gik glip af sin egentlige Tilblivelse som offentlig Personlighed. Noget ufuldbaarent var der altid siden ved ham. Aldrig skal det Øjeblik glemmes, da den daværende Kronprins havde tilsagt ham til Audiens, for at han skulde sætte Hs. kgl. Højhed lidt ind i alt dette med Palæmødet og dets bratte Afbløsning. Vi havde studset Ipsens Bukser forneden med den store Papirsaks og børstet de værste Skæl af hans Frakke, og vi mente, at nu gik det nok. Men hvad gjorde denne elskelige Fusentast? Det eneste han ikke maatte. Han bad Kronprinsen om at tegne Aktier i Bladet. God var Ideen jo ikke, og saa gav den ovenikøbet ikke een Daler i Kassen.

Man kan mene, at disse Vindspiller-Aar ikke er noget og ikke betyder noget, og mod denne Paastand skal ingen Indvendinger rejses. Men siden da har altsaa Avisen virket dragende paa mig som en hel lille Magnet. Evigheden maatte man tjene baade med Mund og Pen, men stadig dukkede ogsaa Døgnet frem og krævede sit. I forhaabningsfulde Timer har man troet paa, at de to Ting dog maatte have en Slags underjordisk Forbindelse.

VEJEN TIL GRUNDTVIG

Den engelske Skæmtebroder og Vismand, Journalisten K. G. Chesterton afleverer et Steds den glimrende Aandfuldhed, at naar man nærmer sig en Profet, gør man vel i at vente sig det uventede. Han maa altsaa mene, at en Profet som en Slags Protest mod Aarsagsloven lader fremvælde Ting, der ikke er motiverede af noget forudgaaende. Det samme Indtryk af Ny-skabere giver, naar sandt skal siges, alle Historiens store Skikkelser. Naar man har forklaret deres Afstamning og Milieu, har man dog intet forklaret. Og har dette Indtryk sat sig, faar man Lyst til at udvide den paastaaede Originalitet til alle Jordens Børn, blot for de flestes Vedkommende i saa beskedent Format, at ikke stort andre end de selv faar Kik paa Forholdet. Ser en ganske ordinær Hr. Hvermand tilbage over sit Liv, kan han nemt blive grebet af en dyb Overraskelse. Ud fra de givne Forudsætninger skulde han være naaet til det og det Maal, men nej, han befinder sig lige tværtimod i et stik modsat Hjørne af Verdenskortet. Noget bemægtigede sig ham og førte ham til et fremmed Land.

Havde nogen hin Aften, da jeg i Tivoli fejrede min Embedseksamen, forudsagt mig, at Vandringen en halv Snes Aar senere skulde føre til en Præstegaard og en Præstegerning, vilde jeg have leet ham ud. Nej, den Vej skulde det i hvert Fald ikke gaa. Men udenfor et ganske privat Damaskus blev jeg indfanget med Lasso og tvunget til at brænde, hvad jeg havde tilbedt, og tilbede, hvad jeg havde brændt. Men herom skal i denne Sammenhæng intet mere fortælles. Og havde den samme Profet kundgjort mig, at jeg skulde tilbringe mit Liv under Grundtvigs Vælde, vilde jeg have hilst ham med den aabenlyseste Munterhed. En fuldblods Københavner, født under Estrups Himmeltegn, men siden »frigjort« af Brandes, og nu bjergtaget af Holger Drachmann og Johannes Jørgensen, hvad skulde Grundtvig, denne uafsladelige Bonde, en Skybanke af Dis og Grøde, have at skaffe med en saadan Person? Hjemmet og Milieuet havde knebent nævnt hans Navn, og naar det skete, da med Ringeagt, og naar Verner Dahlerup, der ellers brændte for Litteratur, i Timerne i »Borgerdyden« nærmede sig N. F. S., var det med den mest udprægede Uvilje. Mindes jeg stort mere end hans Glæde over Poul Møllers Omtale af Grundtvigs »Sjapvers« og hans Skæmt med Vartovpræstens Skjaldskab og hele Kvædlinge-Stil? Sangværket lod vi ligge som egnet for Religionslæreren, der ogsaa lod det ligge, formentlig som hjemmehørende under Litteraturhistorien.

Og dog lykkedes det glimtvist Grundtvigs Gigant-Poesi at gennemtrænge den mørke Sky. Uforglemmeligst skete det i den Time, da jeg konfronteredes med hans Stenskrift paa Oddens Mindestøtte:

De Snækker mødtes i Kvæld paa Hav,
og Luften begyndte at gløde.
De leged alt over den aabne Grav,
og Bølgerne gjordes 'saa røde.

Her er jeg sat til en Bautasten
at vidne for Slægter i Norden:
Danske de vare, hvis møre Ben
under mig smuldre i Jorden,
danske af Tunge, af Æt og af Id,
thi skal de nævnes i løbende Tid,
Fædrener værdige Sønner.

Nej, sagde jeg til mig selv, noget galt maa der være ved Dahlerup og hans samlede Vurdering af den Mand. Sjapvers er de Ord ikke. De *staar*. Som lidet eller intet andet, der før eller siden er skrevet paa Dansk. Hvis *det* er Kvædlinger, saa skænke Styrelsen os Bjerge af samme Vare! Ordene ejede Lyn i sig, og Lynet slog trods alle Hindringer ned, saa det aldrig siden glemtes. Og hvor lo Hjertet i mig, da jeg mange Aar senere erfo'r, at paa samme Maade var det ogsaa gaaet andre, tilmed af helt modsat Aand. »Hvad mener De?«, spurgte jeg engang med megen Frækhed Dr. Edv. Brandes, »hvad mener De om Grundtvig?« Og fik omgaaende det Svar: »Grundtvig — han er

et Vrøvl!« »Maaske! Maaske! Af og til i hvert Fald. Han indrømmer det godt nok selv. Men er han ikke andet og mere?« Dr. Brandes nølede lidt, saa kom det som en Bekendelse, der fra-ristedes ham: »Jeg mente længe Nej. Men saa læste jeg Indskriften paa Odden, og saa sagde jeg til mig selv: »Den Mand er, Herren hjælpe mig, ogsaa Digter.«

Vel! Digter er han. Og som Digter blev han altsaa i det Herrens Aar 1893, anerkendt af en 15-aarig Gymnasiast. Men fra saadanne Lynglimt, der straks sank ned i Underbevidstheden, skulde der synes at være utalte Mile til en samlet Til-egnelse og Underkastelse. Om disse Mellemsta-dier er den dybeste Sandhed vist den, at noget trak sig i Lave, eller rettere: trak mig i Lave, mod min bevidste Vilje. Jeg var forudbestemt til den Mand og *kunde* derfor ikke undgaa ham. Men et erkendeligt Trin paa Vejen udgjordes af Søndagene i Vartov. »Kom du ogsaa der?« Den-gang var vi saa mangfoldige. Lørdag Formid-dag hørte vi P. Madsens Forelæsninger over Dog-matikken og Lørdag Aften Georg Brandes' Taler om, hvad véd jeg. For Søndag Morgen at skubbe en mystisk Portière til Side og stille sig paa sine ungdomsfriske Ben paa en knebent tilmaalt Staa-plads, med Udsigt over Vinduernes Potteplanter til Grønnegaardens blide Idyl. Hvad stod man der for? Kan noget fornuftigt Svar gives? Maaske hang Grundtvigs mægtige Aand endnu med usyn-lige Fangtraade ned fra det lave Loft. I al Fald,

paa den Prædikestol stod han. Og i den mærkelige Kabys derhenne sad Enkedronningen. Og minsandten, i Stolen ved siden af mig sad Lars Dinesen med den knortede Pandeskal.

I Aarene bagefter har jeg spurgt saa mange af Grundtvigs sidste Hold af Kirkegængere, som jeg traf paa, om hvad de egentlig fik ud af hans Prædikener, og i Kor har de svaret: Ikke meget! Men eet fornam de: Denne gamle Mand var i Aande, og Aanden værdigedes at dale fra ham til dem. Hoff, som i min Tid førte Ordet, overvældede ikke, som hans store Lærefader havde gjort det; mest af alt var det maaske hans blide, fromme Personlighed, som virkede paa os. Der brændte Ild under Sneen, og dette Mirakel bragte Bud om menneskelige Værdier fra en ganske anden Verden end den, man ellers færdedes i, Værdier, som i deres Stil ogsaa var et Værk af Aand og derfor uantastelige af Forkrænkelighedens Orme. Med saadanne Ord klarer man sig nu, hvad man dengang ikke formaaede at opfatte, fordi man stod midt i det. Og saa fyldtes dette lave, mere end beskedne Rum endnu dengang med Laviner af Salmebrus. Et Hav af Himmeltoner bar ogsaa vantro Smaafyre paa sin Ryg. Og Salmerne selv krystede Ens Hjerterod, fordi de gik ned under alle andre Jordlag til det varige, det evige. Dengang knyttedes et ubrydeligt Baand mellem en lille bitte Mand, som sang løs med den Stemme, han ikke havde, og den vældige

Forsanger, som, skønt død, var midt iblandt os med Sangværket i sin solide Bondenæve.

Atter et Glimt af Grundtvig, den inderste, den egentlige Grundtvig. »Naar under Sang med dit vingede Ord Sjælen af By over Stjernerne fo'r.« Men Glimtene samlede sig ikke, ikke endnu, til en Naturkatastrofe, som formaaede at skabe en ny Himmel og en ny Jord. Mon det var København, som ikke vilde yde Grundtvig den fornødne Muldjord? Den mangfoldige By, som hadede det enfoldige? Stenbroen, som ikke ejede Vækstbetingelser for »Bondeblomsten fra Landsbyhave«? Det var ogsaa dette, men desuden noget helt andet, som gik langt længere til Bunds. Men godt og vel var det, at jeg paa dette Tidspunkt af Forholdenes Magt dreves ud i det aabne Land langt bort fra Stenbroen og dens Koglerier, til den danske Præstegaard, hvor Aarhundreder igennem i yderste Ydmyghed Menneskelivets Grundelementer, Muld og Aand, har fundet hinanden, til lige Vederkvægelse for det samlede Folk og for Gaardens egne Indvaanere. Hvad jeg dér syslede med? Hvad sysler man med i en Præstegaard? Man er Feriegæst, og naar Ferien er omme, tager man sig af Ungdommens Optugtelse i den Art af Lærdom, som ligger udenfor, ovenover eller nedenunder Folkeskolen. Den arme Huslærer, de arme Børn! Men for dem var Lykken i Sandhed bedre end Forstanden, deres egen Lykke og Omgivelsernes Forstand.

Og mens jeg, til Gavn og Glæde for alle andre end mig selv, stred mig nok en Gang gennem min Børnelærdom, vilde min gode Skæbne, at jeg først et halvt Aar igennem iagttog Indremission, saa at sige inde fra, i fuld Funktion, og næste Halvaar Landsby-Gruntvigianismen, saadan som den dengang stod i bedste Flor, med de dybe Længsler velbekendt og med lige Værdighed i Borg og Hytte. Nu synes jeg jo, Skæbnen sagde til mig: Vælg! og jeg valgte, som jeg maatte vælge, eller noget valgte i mig. I hvert Fald, truffet blev Valget. Og aldrig siden fortrudt.

Det var saamænd ikke Præknerne, skønt ogsaa dem, men Kirken med dens Sang og Sakramenter og Forsamlingshuset, det ofte smædede Forsamlingshus med dets Talerstol og Sangbog, der kaprede mig. Og saa Folket, Egnens Folk og bagved denne Hjemstavn Danmarks Folk. To gæve Lærere tvættede i min Bevidsthed »Degnen« fri for al grov Komik, og de lærte mig, uden selv at vide det, Sandheden i Grundtvigs Visdomsord, at vil man træffe Folket til Gavns under Ø, maa man bjæffe med det, om ej det kan gø. Og omkring dem de danske Bønder, for første Gang iagttagne paa fri Felt, og siden altid værdsatte efter Fortjeneste. Et snævert litterært København sprængtes til Fordel for et bredt, folkeligt Danmark. Dette blev *min* separate Hjemstavnsbevægelse.

EN VINTER PAA HØJSKOLE

For nogle Aar siden blev jeg efter et lærd Middagsselskab sat til at forklare en tysk Professor lidt om Grundtvig, men trods god Vilje fra begge Sider løb vi idelig paa Grund. Nu Valgmenighederne f. Eks.? Ganske frie, kirkelige Sammenslutninger, men dog Led af Statskirken. Wie, sagde Tyskeren, og saa fulgte der noget om en firkantet Cirkel. Han troede, det var en Vittighed, da jeg svarede ham, at denne Art af Cirkler var det allersomfineste Udslag af dansk Snille. Og derefter Højskolerne? Undervisningsanstalter for den voksne Ungdom, hvis Maal *ikke* var Kundskabsmeddelelse. I professoral Forvirring forhørte han sig om, hvad da? Og da jeg efter lange Udviklinger endte med en, synes jeg selv, fortræffelig Bemærkning om, at Højskolens sidste Maal var at adle Almuen til Folk (iøvrigt ikke til at sige paa Tysk), gik der for første Gang et Forstaaelsens Glimt over den filosofiske Mands Aasyn, og han udbrød: »Ach ja, Sie haben es ja so weit mit Demokratisierung gebracht« (Ja, De har jo drevet det saa langt med Demokratisering). Saa opgav jeg ham som uhelbredelig. For med al Respekt for I. C. Christensen og

Stauning var det dog ikke dem, jeg havde tænkt paa. Historiens Moral kan da sammenfattes derhen, at kun det lige forstaar det lige. Eller, sagt paa Gudernes Sprog:

Og han har aldrig levet,
 som klog paa det er blevet,
 han først ej havde kær.

For to Snese Aar siden var der udenfor Højskolefolkets egne skarpt afstukne Grænser saare faa, der om den Sag var klogere end min tyske Ven, og specielt i København var alle Begreber svøbt i uigennemtrængelige Taager. Man havde set de bredskyggede Hatte og de vildtvoksende Naturskæg, og paa dette løsagtige Grundlag opbygget sig en Forestilling om en Slags folkelig Jungle, utilgængelig for alle andre end dem, der kendte Nøgleordet. Men da jeg nu engang, uden selv at vide hvordan, havde betraadt Vejen til Grundtvig, meldte Højskolen sig uundgaaeligt som den næste Station. »Det forjættede Land«, hvorom Henrik Pontoppidan i sin store Roman havde sagt alt det, som kan siges af en Udenforstaaende og altsaa Uindviet, maatte iagttages indefra, om Hemmeligheden saa vilde oplade sig for et lærvilligt Sind.

Og mit mageløse Held vilde, at Jens Nørregaard just denne Vinter søgte sig en Jungmand til at fungere som en Slags Amfibium, paa een Gang Lærer og Elev. Jeg maatte, jeg skulde, jeg vilde have Pladsen, og trodsende et Anfald af no-

get saa barnligt som Mæslinger, akslede jeg mit Skind for at bette mig for Testrupskolens ene-vældige Kaptajn og Doktor. Mon det var min ubændige Energi, som gjorde Udslaget? Hvad andet skulde det vel være? Men ved Vinterskolens Begyndelse holdt jeg altsaa mit Indtog paa Skolen, officielt som Lærer, men i Virkeligheden som videbegærlig Stifinder. I Vartov havde Helligaanden vundet Ørenlyd hos mig. Nu gjaldt det, om Folkeaanden kunde have samme Held med sig?

De mig betroede Funktioner syntes mig ikke uoverkommelige. Foredrag ønskede man ikke at høre af mig, og godt og vel det samme. Derimod underviste jeg med megen Energi i Læsning og Retskrivning og Regning. Specielt det sidste Fag drev jeg, saa Sveden haglede af baade Lærer og Elever. Og dernæst, og først og fremmest, skulde jeg med Stade i det mig betroede Lukaf ved Opgangen til Elevværelserne paase, at Skolens Husorden strengt overholdtes. Vé den, som vovede at møde halvpaaklædt til Morgenkaffen, eller som undlod at bruge den ham overantvordede Tandbørste? Og endnu engang Vé den, som ikke slukkede Lygten til den lovbefalede Sengetid! Min paa Toldbodvejen indøvede Sans for Disciplin gjorde mig disse Hverv baade lette og kære, og ved at knibe Øjnene til, naar Blindhed var bedst, oparbejdede jeg et godt Kammeratskab med mine mange jævndrende Husfæller. Og hvad Blindheden ikke fik udrettet, udrettede Humøret. Afstanden mellem mig Ungersvend og mit høje

Herskab voldte, at mine beskedne Underofficers-distinktioner lod sig opfatte som humoristiske Prydelser. I denne Folkeblanding af alle Danmarks Racer og Tungemaal smuttede en glad Københavner rundt og lærte een to tre Landsmandsskabets, Medmenneskelighedens Lykke at kende. Vi var i Sandhed alle Konfirmander for Vorherre, og hvorfor saa skabe sig? »Til et Folk de alle høre, som sig regner selv dertil.«

Men Sandheden i Ære, Testrup Højskole var ikke og skulde ikke være nogen Planteskole for Lighedsbestræbelser, sigtende mod Enshed i Vaner og Livsførelse. Med nogen Gru havde jeg imødet set det fælles Grødfad med dets Tilbehør af Hornskeer. Der gik Sagn fra Vallekilde om Bjørnson, der i en lignende Situation havde hevet Skeen hen ad Bordet med et fortvivlet: »Nøj, jøj kan Fan inte«, og lidt af den Modvilje huserede ogsaa i mine Nerver. Men Grødfadet udeblev og med det alle andre folkelige Gebærder. Nørregaard selv førte sig som en grand seigneur i ikke ringe Stil, og der var for ham ingen Mod-sætning mellem denne Holdning og hans folkelige Evangelium. Han selv og hans notablere Gæster med ham, forsmaaede Maarslet Station som liggende paa en inferior Privatbane og agede med Landauer til Aarhus, og hans aristokratisk holdte Stuer drømte ikke om at blive Elevernes Samlingssted. Naar de havde noget at tale om, kom de og ellers ikke. Da jeg havde fattet denne Huskik, paakom den mig sært fortrolig. Ikke at jeg

anmassede mig som Ligemand. Den Slags var Luften ikke til. Naar jeg en Gang om Ugen for laaset Dør og nedrullede Gardiner deltog i en Bridge — Kortspil var Eleverne strengt forbudt — røg Nørregaard med megen Energi, men hvad mig angik, røg man ikke i sine Overordnedes Nærværelse. Nej, men man kunde altsaa drive Højskole uden Manerer og anstillet Væsen, slet og ret med den Natur og i de Klæder, som passede En. Der var intet med, at man først skulde krybe ud af sit eget gode Skind og anlægge en foreskreven Ham. Det er en Lykke for Højskolen, at den mellem sine Arbejdere har haft Mænd af denne fornemt fribaarne Type.

Ak, hvor jeg lille Mand elskede og beundrede min høje Chef! Jeg nød at overholde den givne Forskel. Naar Ordren lød, faldt mit »Javel« prompte som paa en Eksercerplads. Og saa gemte denne Herremand og Befaler bag sin martialske Mine et stort Stykke af en kaad Dreng og et endnu større Stykke af en primsignet Hedning. For Skams Skyld deltog jeg i noget, som kaldtes Lærermøder. Hvad jeg husker bedst fra disse, er en Mus, som en Elev havde indespærret levende i en Tændstikæske, hvorfra en muntert dikkende Hale lod sig til Syne, og i denne Forfatning cirkulerede Kræet i en Tegnetime fra Haand til Haand. Den krænkede Lærer havde medbragt Forbrydelsens Genstand, og medens den øverste Del af Nørregaard udtrykte sømmelig Harme, bearbejdede den nederste Halvdel i løssluppen

Munterhed mine arme Skinneben. Altsaa var jeg dog en Slags Kammerat. Og lidt mere var jeg næsten hin Dag, da Eleverne marcherede til Maarslet for i Aarhus Teater at være Nørregaards Gæster til »Svend Dyrings Hus«, medens jeg Orm rullede med Herskabet til Staden og efter en Middag paa Royal bivaanede Forestillingen fra Parkettet. Underligt, at man ikke paa en Dag som denne groede helt ovenud af Urtepotten, men mod den Slags Tendenser var der gode Raad. Nej, men min Kærlighed og Taknemmelighed groede saa stærkt, at den lever i bedste Velgaaende ogsaa paa denne Dag.

Men Højskolen og dens Idé, gik de ikke ganske til under dette nationalliberale Væsen? Nørregaard havde det med den Ting saadan, at hvad der for Alvor skulde udrettes, maatte ske, ikke ved ydre Foranstaltninger, men ved Aandens levende og kraftige Vidnesbyrd. Han troede paa, at naar han bød sit Hjerte og sin Tunge til, værdigedes Aanden at dale ned til hans beskedne Skolestue for dér at udøve sit Kæmpeværk i Elevernes Sind, og Kendsgerningerne beskæmmede ikke denne Tro. Rent bogstaveligt opfyldtes Sangens Ord om, at Drengene, der lyttede, gik ud som Mænd. Oldnordens Myther lod Nørregaard Askovmændene om, og et Held var dette for mig, som først for faa Aar siden løb paa Hunden Garm, da Aage Møller førte den i Ledebaand gennem et helt Foredrag. Den glammede i Gniphule, og lad den blive dér! Paa Testrup bladedes der

i Historiens Billedbog, saa Billederne sprang lyslevende frem og besatte Tilhørerne. Uden at være overbelastet med historiske Kundskaber stod denne Troldmand af en Doktor paa sin Talerstol og skabte med sin Munds Ord levende Mennesker, som befolkede Stuen. Jeg hører endnu det Bank i Katedret, hvormed Henrik den Fjerde tryglede om at blive indladt i Canossa af Pave Gregor. I de Timer skabte Ordet, hvad det nævnte, og ved at lytte fik jeg grundfæstet i mig en Tro, jeg aldrig siden har mistet, til, at Aanden i egen høje Person kan bo i Menneskeord og midlertidig gøre Taleren almægtig. Hvad gør det saa, om alt hans eget ellers er sejt som Bankekød.

Mod hvad Maal stiledede saa denne Aandsmeddelelse? Mod det, som alle Dage har været og forhaabentlig skal vedblive at være Højskolens store, ja eneste Maal: Elevernes Opvækkelse til Mennesker, hvilket altsaa i dette Land vil sige: danske Mennesker. Billedbogen viste dem paa een Gang Menneskets Adel og Menneskets Fald, forkyndte dem, at de var skabte til at ligne Gud, men, bundne som de var af Synd og Død, trængte de til en Frelse, om Maalet skulde naas. Var de naaet saa langt, maatte Evangeliets Budskab blive Kirkens Sag. Men til Kirkedøren var det Højskolens Gerning at føre dem. Og naar Danmarks Historie eller Dansk Digtning traadte Eleverne lyslevende i Møde, indviedes de til at forstaa Sammenhængen mellem Fortid og Nutid og dermed ogsaa til at deltage i Raadslagning

om Fremtiden. Fædrelandet fangede Liv, blev til Danmark vor Moder, der bøjede sig over sit sidste Kuld af Ungersvende og med et Kys indviede dem til Tjenesten. Og Modersmaalet adledes fra et Brugsredskab for Handel og Vandel til at være »det Rosenbaand, der Store og Smaa omslynger«; »i det lever kun Fædres Aand, og deri kun Hjertet gynger«.

»Saa Dreng, der lytter, gaar ud som Mænd.« Hver maa svare for sig. Men om een af det Vinterhold gælder det i hvert Fald, at han dukkede ind i Lukaf'et som en uindviet Dreng, men forlod det dog nogenledes i Stand til at udøve Mands Gerning.

PAA ORDETS VINGER

Efter Vinteren paa Testrup var det en sikker Sag, at man maatte vie Højskolen hele sit Liv og alle sine Kræfter, og som Nørregaard var Kaptajn, skulde man selv pr. omgaaende have egen Skude at føre. Hvis der da i Kongeriget fandtes et Rederi, som turde betro et uerfarent og trods alt ærkekøbenhavnsk Ægtepar paa 26 og 20 Adgang til Kommandobroen. Besynderligt at sige: der lod sig opdrive saa venlige og tillidsfulde Mennesker. Nogen central Beliggenhed havde Skolen unægtelig ikke, og dens nærmeste Omegn var lige saa skønhedsforladt som dens Bygning, men hvad siger ikke Digteren: »Det ufordærvede Hjerte bryder sig ikke om sligt, ser ej paa saadanne Smaating.« Det var jo Ordet og Aanden, eller som en af Egnens gode Mænd sagde det: »Sangen og det dybe,« som ene skulde gøre Underværket. Og paa denne Maade begyndte det Heltedigt, den Tragedie, eller hvorfor ikke: den Tragikomedie, som Gang paa Gang udspiller sig paa den lille, lokale Højskole. Straks var der jo 27 Elever, som dog ved nærmere Eftersyn viste sig ikke at være ganske

vaskeægte, og da de var rejste, sad man to Gange om Aaret og ventede bleg af Spænding paa de Indmeldelser, som fanatisk undlod at indløbe. En Smule Skillinger, en lykkelig Skæbne havde spillet En i Hænde, sugedes trods gnieragtig Spar-sommelighed taktfast ud af Strømpeskaflet, og da det omsider var udtømt maatte Tæppet sænke sig for en ikke altfor heltemæssig sidste Akt.

Saadan omtrent var Rammerne, og flatterende kan man vanskeligt kalde dem. Men Indmaden havde en intim Charme, som ingen og intet kunde gøre det af med. To purunge Mennesker, som af og til havde svært nok ved at forstaa Landsens Maal, holdt med ukueligt Mod sammen paa Stumperne, saalænge saadanne forefandtes, og gjorde sig overmenneskelige Anstrengelser for at blive Vendelbo blandt Vendelboer. Om det saa var et sort Hovedklæde, blev det anskaffet, og det klædte, naar sandt skal siges, den unge Frue allerkærest, selv om det nu er til at indse, at blandt danske Bønder, specielt i Vendsyssel, er for meget endnu mere farligt end for lidt. Den samlede Menage maa, sin indre Ærlighed ufortalt, have gjort et lovlig arrangeret Indtryk.

Men Ordet da? Og Aanden? Som i Forening skulde øvet Kæmpeværket? Paa Ordet var der ingen smalle Steder. Hvad holdt man ikke af Foredrag hjemme i den mere end beskedne Skolestue, og rundt i Forsamlingshusene, saa vidt disse da vilde aabne sig for saa fremmed en Fugl. Eleverne fik, som de fik det paa Testrup,

den samlede Verdenshistorie fra Skabelsen til Aar 1870 gennemgaaet henholdsvis paa 5 og 3 Maaneder, og om Aftenen fik de forelæst intet ringere end Aischylos, Shakespeare og Goethe. Man tør tro, at de ved denne Kost fremkaldte Fordøjelsesbesværligheder efterhaanden rygtedes over den ganske Landsdel og dænmede op for Tilstrømningen. Og Aanden? Den rørte sig kraftigt i Talerens Hjerte, men Gnisten slog ikke over. Og hvorfor saa ikke? Dengang var det mig gaadefuldt, men nu kan jeg nemt nok svare paa Spørgsmaalet endda med selveste Grundtvigs Visdomsord:

Hvo Folket vil træffe
 til Gavns under Ø,
 med Folket maa bjæffe,
 om ej det kan gø.
 Hvo for det vil sjunge,
 maa laane dets Tunge
 og lære at aande paa den.

Blev saa disse to Aar spildte? Udadtil mente jeg det længe, men saa fortalte Moltesen mig engang til min store Trøst noget om en Pige, som i bevægede Øjeblikke kunde finde paa at sige: Saadan sagde O. G. ogsaa. Altsaa dog een. Og indadtil groede Skolens Mandskab godt til, opretholdt paa fyrsteligste Vis af ydre Skuffelser og af indre Reserver. Og saa blev denne lave Skoledør den Portal, gennem hvilken man traadte ud i det Ordets og Forsamlingssalenes Danmark,

som en Menneskealder igennem blev Ens andet Hjem. At begynde med talte man om de særeste Ting; i Vendsyssel havde jeg saaledes to Foredrag, eet om Udviklingslæren og eet om Herman Bang. Jeg mindes endnu fra Salen i Brønderslev Jakob Knudsens kuglerunde Øjne, fulde af Forbavselse og Medynk, da han som første Taler paahørte denne sidste Aandsmeddelelse; men siden gik det jo bedre med Udvalget. Og der kom Efteraar paa Efteraar, hvor man med et Par Foredrag i Tasken og et Rejsetæppe over Armen paa Ordets Vinger fløj Danmark igennem i hvert Fald til egen Fryd og Glæde. Der var altsaa dog Mennesker, som vilde unde En Gehør; og imens steg Honorarerne langsomt, men sikkert, fra de 5 Kr., hvormed man begyndte, til noget nær det tidobbelte. Man vendte hjem til sin private Wigwam med frisk Luft i Lungerne og med adskillige Sedler i Lommen. Og allerbedst, man havde Landet over truffet de rigtige Mennesker, til hvem man knyttedes i folkeligt Fællesskab og stundom ogsaa i personligt Ven-skab.

Centralstationen endte med at være Fredericia Banegaard, i hvis Spisesal jeg havde mit faste Tilhold ved det øverste Bord til venstre. Der saa man saa Ordets Mænd Side om Side med ilsomme Repræsentanter for andre Brancher. Er det mon et Sagn, at Jørgen Bukdahl Tider igennem fik sin omfangsrige Post adresseret til Spisesalen, poste restante? Der fandt man ham sikrest.

Bombesikkert er det i hvert Fald, at medens jeg engang aad gule Ærter — og hvilke gule Ærter! — spurgte Tjeneren, som Aarene igennem var blevet min Ven, mig, om jeg vidste, hvad den lille, magre Herre med det store Skæg og den kogte Rødspætte rejste i. »Rejse« maatte han, saa ofte som han kom. »Hvad han rejser i,« sagde jeg, »i Prædikener.« »Aa,« sagde Tjeneren, »omtrent som De.« Ak, gamle, kære Morten Larsen, tilgiv mig, at jeg indkasserede denne ufortjente Kompliment uden at blinke. Som du har jeg aldrig prædiket, men altid gerne villet det. Naar du omsider kom paa Vingerne, man kunde ogsaa sige: kom flot af Teksten, var du almægtig, som paa denne syndige Jord ene Aanden er det. Men her sad du nu yderst menneskeligt og tilegnede dig din Rødspætte, snarere lignende et af Albrecht Dürers Træsnit end en Handelsrejsende. Blot at have kendt dig er i Sandhed mange Anstrengelser og mange hundekolde Senge værd.

Hvem ellers? Ak, hvem mødte man ikke? I de første Aar løb man endnu paa Skikkelserne fra den ældste grundtvigske Tid, hvor man ventede al Ting, ogsaa Skægget, i Naturens Orden. Paa Testrup havde jeg truffet Morten Eskesen, som en skønne Aften kom vankende fra Maarslet Station paa sine solide Transtøvler og sang Folkeviser for Karlene, og mon han ikke havde sunget endnu, om Nørregaard ikke med meget af Kaptajnens Tonefald havde grebet ind? Paa ham passede i Sandhed, hvad en kendt Højskolemand

med adskilligt mindre Ret har sagt om sig selv: »til Hælvten Barn og til Hælvten Viking« (det første i udtalt langt og dvælende). Han havde Raad til at ligne sin egen Karikatur, fordi enhver nemt kunde se Forskellen. Selv troede han vist egentlig paa, at det var ham, som havde gjort Bjørnson til Digter. Og hvem ved: et Redskab for Aanden var han. Men om samme Morten gik der jo skæmtefulde Historier. En Spøge-fugl blandt de yngre Højskolemænd, som havde ham til Gæst, ledte trædskelig Samtalen hen paa H. C. Andersen. »Har De kendt ham Morten Eskesen?« »Om jeg har? Jeg mødte ham engang, og ved De, hvad han gjorde ved mig?« (Lang, forventningsfuld Pause). »Han kyssede mig« (langt og sylspidst y). »Og det var intet Judaskys og intet Leflekys. Det var et Aandekys. Vore Sjæle kyssede hinanden.« Jo, somme Tider var det indbringende at flyve ud over Tankens Vang og plukke Blomster.

Eller Louise Skrike, som efter uden Held at have biet paa et hende lovet Tusindaarsrige havde slaaet sig ned i et lidet Hus ved Vraa Højskole, hvor hun førte Hof, halvt som en Prinsesse af Blodet og halvt som en nordisk Sandsigerske. Amaliegade stod som en Nimbus om hendes folkelige Apparition. Hos hende fik man Audiens, og tilhørte man et bestemt politisk Parti, behagede man at staa udenfor og til sin egen Trøst syngede: Ach, du lieber Augustin! Men mod alle Regler blev jeg dog tilsagt, og et Par Timer igen-

nem oplevede jeg en Hjemgang til Norden og Danmarkshistorien og Holger Danske, som jeg aldrig skal glemme. Ledet af denne stilfulde Dame — for trods alle Anstrengelser var og blev hun den fødte Dame — traadte jeg dristig udenfor Tiden og Rummet og havnede ikke i Tomheden, men i Danmark. Vi endte med Jfr. Fanny og det afgørende Folkeslag paa Lyrskov Hede, hvor Danmark, paa Trods af sin misrøgtede Forsvars-sag, ene af Holger Danskes Naade vandt Sejren og genoprettedes som Aandens Palæstina. I Sandhed, nu klang Skrep. Men tilsidst nødte Svimmelhed mig til i Strid med al Etikette at lægge Roret om, og »hvad mente man i Deres unge Dage, Frk. Skrike, om Fru Heiberg?« »Mine unge Dage — dengang var det jo Anna Niensens Tid. Men Fru Heiberg? Spurgte De om Fru Heiberg? Hun var en Kælling!« Maaske var det den store Skuespillerindes halvjødiske Afstamning, maaske ogsaa andre Egenskaber, som havde bibragt det højfine København denne usædvanlige Opfattelse. Men noget havde man jo at tænke paa, da man gik hjem.

Ak, disse Oktoberdage, hvor man følte sig fri som Universet og kun havde denne ene Pligt, at holde et godt Foredrag, naar Timen kom, og ellers lade sig beværte og behandle efter alle Ven-skabets udsøgteste Regler. For mig staar den gode Stad Brønderslev med en evig blaablåa Oktober-Himmel over sig og befolket med et valhallisk Kuld af Aser og Vaner, der blot ikke som Einherjerne formaaede at trodse Tidens Tand.

Nu er de skønne Dage forbi, og Vennerne næsten alle døde, men dengang. Mens jeg selv var Vendelbo og lige havde maltrakteret Herman Bang, hørte jeg Thomas Bredsdorff kvæde Drachmanns »Kunz von Coblenz sad for Kruset, skilte Skæggets Bølger ad«, og jeg hører endnu hans stærke, sorgløse Røst. Og siden blev Brønderslev en Bil, som Kl. 9 holdt for Hotellets Dør, og var jeg vel kommet i Pelsen, fløj vi paa Benzinens Vinger ud over Vendsyssel, Danmarks stærkeste og frieste Land. Fra Forsædet hørte man uafledelig Byens Borgmester og Skoleinspektør, den mere end fortræffelige Markus Hansen, synge den ene og samme Sang: »Se, det summer af Sol over Engen,« medens hans allermest fortræffelige Kone mestrede Hestekræfterne. Og naaede vi saa Havet, hvor var Stranden stor og skøn, og hvor smagte Frokosten, drabeligt tilsat som den var med alt fornødent. Endnu hører jeg Markus synge, og endnu smager jeg Drammen.

I dette Ordets Danmark var man længe en skattet Borger. Og nu, da Rejsestaven er brudt og Støvlerne sat til Side, tyer man i vemodige Øjeblikke tilbage til Minderne om dengang, da et stort og frit Danmark laa aabent for Ens Øjne.

FRA VENDSYSSEL TIL LANGELAND

Gaa gjorde det altsaa ikke med den Højskole i Vendsyssel. Det gik med usædvanlig Fanatisme ganske og aldeles slet ikke. Aarsagerne er soleklare nok og behøver derfor ikke her at drages frem i Dagens Lys, men den liden Tue, som væltede mit for Resten uanselige Læs, var min letsindige og hovedkulse Tilslutning til det da nystiftede radikale Parti. Man kan roligt sige, at denne Handling mere skyldtes Instinkt end Omtanke, men mit Liv igennem har jeg ogsaa, halvt for Spøg og helt for Alvor, advaret Mennesker mod for megen Tænkning. Det er farligt, siger Grundtvig et Steds, det er farligt for Tosser at tænke, og han kunde uden Skade have udvidet sin Maksime til at gælde ogsaa den mere kloge Del af Menneskeslægten. Beslutningens kariske Morgenrøde sygner ellers let hen i gustent Overlæg. Den ubetænksomme handler sikkert, men maa saa ogsaa eje sine Dumheders Mod. Og det skelsættende Instinkt var skabt i mig hint Øjeblik, da jeg fra Fugleburet i Fredericiagade saa og hørte den Maade, hvorpaa Alberti beegnedede Peschcke-Køedt, en af de ædlest Mænd,

som nogensinde har haft Sæde i det danske Folketing. Saa megen og saa utilsløret Kynisme vakte i den Grad min Afsky, at jeg straks vidste det: fra den Mand skulde man holde sig paa længst mulig Afstand. Og saa hørte jeg vel ogsaa i Luften svage Smæld af Studentersamfundets mølædte Faner. Men Skridtel kostede mig mange gæve Vendelboers Tilslutning og Støtte. Altsaa maatte Kufferten pakkes, og da en Redaktørstol samtidig til alt Held blev posteret i Rudkøbing, fandt jeg paa den fornødent Grundlag for mig selv, min Kone og min lille Hassan med de skæve Ben.

Men inden Vendsyssel forlades, skal en dyb Taknemlighedsgæld vedgaas over for den lige saa elskelige som vise Ludvig Feilberg, der i sin Egenskab af Tilsynsførende ved Højskolerne indfandt sig paa mit Domicil, iøvrigt 12 Timer efter, at ovenommeldte Hassan havde set Dagens Lys, for at kende min Virksomhed værdig eller uværdig til Statens Anerkendelse. Jeg havde forud læst meget af hans Forfatterskab, men nu bandt hans vennesæle og fint poetiske Gemyt mig for Livstid til ham. Der var over ham et Præg af stille Humor, gennemlyst af Aand, der virkede fængslende paa en Ungersvend, lige undsluppet fra Brandesianismens litterære Rædselskabinet. Siden hint Møde ved jeg det med usvigelig Visshed, at et Menneske i fuld Funktion er en Person, som higer ud over, bort fra sig selv, for i selvforglemmende Ekstase at gaa over i, hvad

Feilberg paa sit anstrengende Fysikersprog kalder Differentialverdenen, af os andre maaske ikke stort mere forstaaeligt benævnet Evigheden. Indtil denne Dag har jeg altid bedømt baade Mennesker og Bøger efter, om dette Ligeløb var deres skjulte Kraft, eller om de, som Bytte for Kredsløbet, kun saa den Muld, hvoraf de var taget. Feilberg ansaa sig vist en Overgang for helt uænset, men inden Føje viste det sig, at hans Idéer paa afgørende Vis havde været med til at berede Vejen for den sjælelige Regeneration, som omkring Aarhundredskiftet tog Fart.

Faa Aar senere voldte Feilberg mig en stor og blivende Glæde. Jeg havde i en Afhandling om ham gjort opmærksom paa, at naar Mennesket formaaede at meddele denne Differentialverden af sit Sinds Kraft og Varme, maatte dette aabenbart forudsætte, at der fra Landet udenfor Verden kunde tilføres Mennesket Værdier, som kunde indgaa i hans sjælelige Husholdning, saa det, Feilberg kaldte Ligeløb, altsaa i Virkeligheden ogsaa var et Kredsløb, blot ikke forløbende indenfor Jegets fire snævre Vægge, men omspændende baade Tid og Evighed; og var dette indrømmet, stod man midt i den positive Religions Verden. Jeg husker, jeg som Eksempel paa dette vældige Kredsløb nævnte Grundtvigs:

*For Guds Velsignelse opstig
Taksigelse til Himmerig!
Velsignelsen da strømmer ned
i Skybrud til Guds Menighed.*

I Spænding ventede jeg paa Feilbergs Svar, imødekommende eller afvisende, paa denne Bemærkning, som stadig synes mig at have central Betydning, og baade glad og stolt blev jeg, da han med overstrømmende Venlighed tilskrev mig, at jeg ubetinget havde Ret, ogsaa hvor jeg »differentierede« fra ham. Hvad det store Kredsløb angik, kunde, sagde han, atter paa sit mærkelige Tungemaal, en Matematiker godt gaa med til denne Tanke, »idet en ret Linie kan opfattes som en Cirkel med uendelig stor Radius«. Og saa fulgte disse afgørende Ord: »Heller ikke er der nogen Differens imellem os med Hensyn til Udførsel og Indførsel. Naar et Vindue staar aabent, maa der kunne være indadgaaende Strøm lige saa vel som udadgaaende. Det er utvivlsomt rigtigt. Paa dette Punkt har baade Appel og Jakob Knudsen gjort lignende Bemærkninger som De«. Det er vanskeligt at sige, om Feilberg til Bunds havde forstaaet Rækkevidden af disse Ord, men de baner dog aabenbart Vejen ind i den positive Religions Verden. Er der Mulighed for baade udadgaaende og indadgaaende Strøm, vinder Begreber som Aabenbaring, som Frelse, som Bøn reelt Indhold. Mærkeligt at en fuldblods Fysiker skulde bringe et Budskab af denne Art, men foruden af Matematik var hans vise Barnesind fyldt af Poesi og af Evighed.

Men en skønne Dag sad jeg altsaa paa den mig beskikkede Stol i Rudkøbing, og foran mig stod en uhøvlet Pakkasse, som midlertidig age-

rede Skrivebord, bærende det allernødvendigste Værktøj: En Saks, en Klisterpotte og et Blækhush. Og sandelig, klippes skulde der, og klistres skulde der, men dog først og fremmest skrives. Medhjælpere? Naar Atlas kunde bære Jordkloden, skulde jeg ene Mand vel magelig kunne bære »Langelands Folkeblad«. Er der meget Løgn i, at jeg skrev en Leder hver livskabte Dag? Og naar det var overstaaet, flunsede jeg i Ritzau, modtog Annoncer eller forhandlede med Professor Labri om Trykning af Løbesedler. Man sad vist egentlig og bildte sig ind, at nu havde man dog fat i selve Verdensroret, og først siden forstod man med Fritz Jürgensen, at eet er Oceanet og noget andet Frederiksholms Kanal. »Ved du,« sagde Uffe Birkedal engang til Slengerik, begge paa det Tidspunkt Falstringer, »hvad Kejser Wilhelm siger hver Morgen?« »???« »Han siger: Wo ist die Stubbekøbing Zeitung? Was sagt der Slengerik?« Men kan saa megen Selvironi finde Vej til et ungt Hjerte, mens Pennen sprutter og Blækket i glødende Strømme flyder over Papiret? Heldigvis ikke. En Tro er nødvendig paa, at man befinder sig i en Slags Nærhed af Verdens Midtpunkt. Og nu var denne Lokaltet altsaa Rudkøbing, og Blækstrømmenes øjeblikkelige Maal var at grundlægge det P. Munch'ske Vælde over Langeland.

Med dette Vælde havde det sig iøvrigt i min kun toaarige Redaktørtid noget skralt. Trods al mit Blækforbrug og trods P. Munchs Gennemtravling af Øen med Agitationsmøder blev det

slet og ret til Nederlag, et ligesaa overraskende som forsmædeligt Nederlag, paa hin eneste ene Valgdag, jeg oplevede. Ganske vist dumpede ved samme Lejlighed Bransager i Hørups Køge, men Alberti ansaaes unægtelig ogsaa som en farligere Modstander end vor svagt senile Guldbrandsen. Men alligevel: rabundus. Og hvilke Snedigheder havde jeg ikke udpønsket til den gode Sags Fremme! Under gedulgte Aftensamtaler med en snild Proprietarius havde jeg faaet opstillet en Højrekandidat, som skulde angribe Venstre fra den anden Flanke og mine trofaste havde paa Vælgermøderne givet denne overraskende Fremtoning af en Politiker Indtryk af, at hans Budskab faldt i god Jord. Men saa kom altsaa Afgørelsens Dag. Den mundtlige Valghandling formede sig som en straalende Sejr — mine Folk var rene Genier til at raabe — men Optællingen af Stemmerne gjorde en brat Ende paa Glæden. Jeg sad paa Skafottet, da Ingeniør Korsgaard kom ud med den lakoniske Bemærkning: »Jeg tog for lidt.« Det gjorde han. Og dermed tog Guldbrandsen for meget. Altsaa Godnat med Sejrstoget gennem Byen. Festmaaltidet derimod maatte vi æde. Men vi saltede Peberrods-kødet med vore modige Taarer. Og de fastboende fik den følgende Valgdag, og alle de følgende, en glansfuld Oprejsning. Men da havde jeg forlængst rystet Rudkøbings Støv af mine Fødder.

Rudkøbing — ak, hvor idyllisk — mon de Indfødte ikke sagde: idyllerisk? — var denne lille

Stad ikke i hine fjerne Dage, inden Jernbane og Færge satte Skub i Foretagenderne. Skulde man til Vælgermøde i Bagenkop, rullede man med Hyphest fem Mil frem og fem Mil tilbage, og før man naaede Byen tittede Morgensolen opmuntrende ind gennem Landauerens Ruder. Underligt nok fremkalder iøvrigt Ordet: Rudkøbing i mit Sind en fast Tankeforbindelse med Herman Bang, skønt han aldrig i min Regeringstid betraadte Byens knortede Brosten. Men han havde været der, selvfølgelig paa Oplæsningens Vegne, og endnu kunde ingen vaskeægte Rudkøbingenser tilgive ham hans respektløse Optræden. Bang havde den Vane at anskue sine Tilhørere gennem Hullet i Fortæppet, og da dette endelig knirkede i Vejret, stod den lille og sære Mand der og bredte Hænderne med en fortvivlet Gestus til Siderne og sagde (men Ordene skulde høres ikke læses): »Jeg havde lovet at læse Dem »Mesterens Død« af »Mikaël«, men jeg kan ikke holde dette Løfte. »Mikaël« foregaar, som De maaske ved, i Paris, men Rudkøbing ligger langt fra Paris.« Selv de unægteligste Sandheder, hentede fra Geografiens Arsenaler, kan altsaa blive broddede og volde Saarfeber. Men sandt var det jo med den Afstand. Og sad man som Smagsdommer ved en Premiére paa Rudkøbing Teater, opdagede man, at Afstanden til København heller ikke er ringe. Sent skal glemmes hint Øjeblik, da Frits Boesen, glørværdig Ihukommelse, stod bagest til højre paa Scenen, der alt i alt havde Dimensioner som

et bedre Spisebord, og, formummet som Christian den Fjerde, skrævende over et eller andet, ud-slyngede den berømte Replik: »Vel er jeg ikke Cæsar, og vel er dette ikke Rubicon!« Ak, Boesen, Boesen! Aldrig har Ord været mere overflø-dige. Vi havde forlængst anet Sammenhængen.

Sensationen i mit Rudkøbing-Liv indtraf dog hin Dag, da der paa mit Bord laa et Brev, beteg-nende for Afsenderen med Udskriften i omvendt Orden af det vanlige, altsaa Danmark øverst og mit ringe Navn nederst, fra ingen ringere end selveste Bjørnstjerne Bjørnson. Jeg havde — selv-følgelig — skrevet i mit Organ en stor og begej-stret Artikel i Anledning af B. B.'s 75-Aars Dag og uden alt for megen Beskedenhed sendt et Eksemplar af Bladet til den store Mester, vel vi-dende, at denne Stump Makulatur maatte drukne i *de* Floder af Tryksager, som fra det ganske Europa paa denne Dag strømmede mod Aulestad. Keiser Wilhelm kunde ikke ænse Stubbe-købing Zeitung, men i min Rangforordning stod Norges ukronede Konge et godt Stykke over Tysk-lands Imperator, og hvad var »Langelands Fol-keblad« iagttaget fra Aulestad? Og dog skete Miraklet. Bjørnson reagerede. Og gav sig tilmed Stunder til at rette en Misforstaaelse, hvori jeg havde gjort mig skyldig. Intet Under da, at den lige 30-aarige Smaastadsredaktør med bankende Hjerte læste Ordene. Og nu, da Brevet i snart to Snese Aar har ligget gemt i en Bordskuffe, mod-staar jeg ikke Fristelsen til at aftrykke det. Den-

gang virkede det paa mig som en Mellemting mellem et Ridderslag og en Velsignelse, og stort anderledes er det heller ikke nu. Det lød:

Jeg takker Dem for det blad, De har sendt mig, deri De skriver saa vakkert om mig, at det har rørt mig. Jeg tror ikke, jeg har fortjent saa meget, men at nogen holder saa meget av mig, gjør godt.

Men jeg maa rette en vildfarelse. Det er Henrik Wergeland, som, naar han gik ude paa landet, hadde lommerne fulle av frø, som han strødde. — I vor tid og paa min gaard er landbruket blet rationelt; vi behøver ikke at gripe inn paa en saa vilkaarlig maate. Vi maa spare vor kjærligheds trang og dens lyst til at se vækst op til annet.

Jeg kan se, De er en av ætten. Maatte det gro dér, Deres kjærlige sinn strør sæd.

Deres

Bjørnst. Bjørnson.

MORTEN PONTOPPIDAN

Der er Begivenheder, hvis inderste Kerne er den rene, krystalklare Komik, men i Oplevelsens Øjeblik fremtræder de indsvøbt i saa megen og saa graaladen Fortrædelighed, at der maaske skal gaa baade Vinter og Vaar, inden denne kostelige Kerne træder klart frem i Dagens Lys. En saadan Begivenhed var den »store politiske Folkefest«, som jeg i et letsindigt Lune fandt paa at arrangere i Rudkøbings Lystanlæg. Omsider skulde det konstateres uomtvisteligt ogsaa for Modstanderne, at store Skarer af Langelændere havde sluttet sig til den gode Sag. Ugedagen før havde I. C. Christensen talt paa samme Sted, men vi skulde nemt slaa ham ud. Reklamens Stortromme toges i Brug, Løbesedler spredtes over Byen, og mon ikke den kommunale Udraaber laante vort stolte Foretagende sin hæse Røst? Og saa gik i Ordets bogstaveligste Forstand hele det stortærnede Arrangement i Vasken. En og anden af Idéens Ophavsmænd skal nok i Smug have grædt Raseriets bedske Taarer. Imidlertid blev denne Forsmædelsens Dag en ren Lykkedag i min private Tilværelse. Den voldte, at jeg lærte en af

Danmarks ædleste, paa een Gang fornemste og jævneste Mænd at kende, selveste Morten Pontoppidan. Han hørte dengang med Liv og Sjæl til Partiet, var endogsaa en Valgdag I. C. Christensens Modkandidat, og jeg havde paa den Konto tilladt mig at sende ham mit lille Organ til daglig Læsning. Kosten bekom ham saa vel, at han var gaaet ind paa at være Folkefestens store Taler.

Der var ingen knebne Steder, hvad Arrangementet angik. En Rundkreds af Karusseller, Kraftprøver, Boder og Skydebaner omgav Festpladsen, og Bænke var der saa mange af, at Hundreder og atter Hundreder kunde finde Plads. Ude i Skovpavillonens Køkken brasede man løs med alle de mange forudbestilte Kuverter af Festmad. Og saa druknede Vejrguderne den hele Herlighed i Vand. Det var ikke Regn, men et Skybrud af regulære Skomagerdrengene, ganske som hin Dag i Carstensens Tivoli, hvorom Visen melder, at hele Glæden den blev til Vand, til bare Vand. Det er en saadan Dag, som slaar Arrangørerne haardere end de Indbudte, fordi den indhyller dem i et Latterlighedsens Gevandt, som Modparten nok skal vide at udnytte. Men hjemme i min ringe Stue, hvor Regnen dunklede Lyset, sad, tilsyneladende uanfægtet, Dagens Hovedperson og talte, for at svale mine oprevne Nerver, om alt muligt andet end den foreliggende Katastrofe. Og tilsidst drog vi af, Pontoppidan indsnøret i min noget aflægs Vinterfrakke, og naaede gennem meget Søle Festpladsen, hvor Tilhørernes Antal paa intet Tids-

punkt af Begivenheden synderligt oversteg Talerne, men af dem var der ogsaa fire. Vi behøvede ikke at tysse paa Karussellerne, de kom overhovedet ikke i Sving; og tilsidst afsøgte vi hele Festpladsen, om vi dog ikke kunde finde Mennesker, der lod sig bevæge til gratis at æde den gode Mad. Lykkedes det? Jeg veed det ikke. Men at den planlagte Feststemning udeblev, er derimod en historisk Kendsgerning.

Hvis de tragikomiske Forhold generede Morten Pontoppidan, mærkede man i hvert Fald intet til det. Veltalende var den Mand langtfra; Ordene fødtes paa hans Læber under megen indre Brydning og ledsagedes af et mærkelig Stød gennem Næsen, der maaske for ham var en uundværlig Opmuntring til Daad. Hvad han talte om? Endnu paa denne Dag husker jeg det. Om Hø-rups knyttede Næve. Politik var ikke blanke Fraser, udstrøede med rund Haand, men Kamp, i Idéernes Tjeneste ganske vist, men netop derfor Kamp. Og nu vilde Stenløse-Præsten altsaa opmande Langelænderne til denne Gestus, dette Sindelag.

Gennem mange Aar har jeg grundet over denne Ridder af den knyttede Næve, denne Fribytter og Hedspore, som efter sin Fremtræden at dømme maatte formodes at have stik modsatte Idealer. Allerede ved den Ro, som prægede hans Ord og hans Færd, gjorde han Indtryk af fuldblods Konservativ, og dybt bundet som han var af sin gamle Slægt og dens hæderværdige Traditioner,

skulde ingen ved første Øjesyn mistænke ham for at gemme en Oprører i sig. Ja, selv hans Teologi var jo, trods mange Kætterier, i sit inderste Væsen solidt forankret i gammeldags Gudfrygtighed og Tro. Skred man ved hans Side ned ad Stenløse Bygade, fik man Indtryk af at følges med en Sognekonge i Stilen fra vore Oldeforældres Dage. Men skjult under dette fornemme og gammeldags Væsen maa han altsaa have ejet den udprægede Enspændernaturs Trang til at gaa sine egne Veje, tænke sine egne Tanker og tale med sin egen Tunge. Og saa havde denne Side af hans Væsen faaet sin store Bekræftelse gennem hans Møde med Grundtvig. For ham som for hans store Lærefader var Kamp Livets værdifuldeste Element, ja han søgte den i den Grad, at han tit og ofte maatte ud i stejle Paradokser, for ved deres Hjælp at rejse den fornødne Modstand. Hans Livs bitreste Oplevelse skal det nok have været, at Grundtvigianerne endte med at støde ham ud i Mørket udenfor, fordi hans Dogmatik ikke var helt vaskeægte. Men i sit Hjertes Inderste underkendte han trodsigt denne Folkedom. Fra Vartov havde han sit Udspring, og Vartov Aanden rørte sig Livet igennem kraftigt i ham, hvad saa end de selvbestaltede Zionsvægttere behagede at mene.

Som Tiden gik, skabte hans stærke og fromme Personlighed ham dog en Position midskibs i den danske Kirke. Medens han efter Bruddet med Hjørnlunde-Folket under megen Fattigdom

stred for sin københavnske Højskole, maatte han opleve, at en højt anset Grundtvigianer-Præst nægtede at tage ham til Alters, saa arg en Kætter som han var. »Siden skrev han til mig, om den Episode ikke kunde være glemt, men jeg svarede ham, at vel var Danmark et lidet Land, men dog altid stort nok, til at vi to kunde gaa uden om hinanden«, betroede han mig engang. Men som Aarene gik, opdagede selv de geskæftigste Kætterjægere, at den Mands Budget mangeligt kunde bære Kætterier, som havde gjort det af med en anden. Hans Forfatterskab, mesterligt i sin Form og lødigt af Indhold, gjorde hans Navn landskendt, og hans bedste Bøger blev til Trøst og Oplivelse i de videste Kredse. Det var en Fryd at se denne kirkelige Outsider uden nogen Slags Genkaldelser eller Tilbagetog vinde en af alle anerkendt Stilling i den danske Folkekirke, indtil han i sine sidste Aar var anbragt som Huskapellan i et stort konservativt Bladhus. Der var i denne Omskiftelse gemt en sen, men oplagt Retfærdighed.

I den private Omgængelse var han paa een Gang afstivet og hæmmet af sine mange pibekravede Ahner. Han følte sig og førte sig som en Pontoppidan og ventede at blive behandlet derefter. Engang jeg ved et Studentermøde havde faaet det Hverv, som hans Bordfælle at sprænge Isen omkring ham, forsøgte jeg først med mange muntre Historier, men intet bed. Saa affyrede jeg tilsidst et Skud, som ramte ham under Vand-

skorpen og havde den forønskede Virkning. Jeg gav mig til at berette ham, hvad Bjørnstjerne Bjønson havde sagt, da hans Broder Henrik omsider beteede sig for Aulestadhøvdingen. Historien havde jeg fra Jakob Knudsen, der havde oplevet den i Peter Nansens Dagligstue. Jo, Bjørnson, som godt nok kendte sin danske Kollegas Aversion mod den megen, og i hans Øren noget larmende Livsbekræftelse fra Aulestad, dette evige: Ja, vi elsker — Bjørnson altsaa, stod lidt. Saa lagde han begge sine Hænder paa Deres Broders Skuldre og sagde med fuldt Eftertryk paa Ordene: »Ja, jeg liker Morten saa svært!« Man kan godt antyde, at min Nabo ved den Lejlighed tabte Ansigtet, og een Gang tabt var det umuligt at genfinde. Selv Familiedivergenserne naaede man at faa Indblik i. »Har De læst Deres Broders Lykke-Per?« spurgte jeg engang og fik som Svar disse Ord: »Ikke til Ende. Jeg opfattede, at det var et Smædeskrift mod mine Forældre, og det var de visselig for gode til.« Umuligt at tvivle om, at netop saadan havde hans Behandling af Bogen været. Men hvilken Selvdisciplin, en Pontoppidan værdig!

Man skulde se Pontoppidan i hans gamle firelængede, straatækte Præstegaard. Han klædte den, og den ham. I øvrigt havde disse Straatage deres Historie. Da Pontoppidan overtog Embedet, var Gaarden af Provstesynet udsat til Ombygning. »Men det, lovede jeg mig selv, skulde ikke ske. Og saa lagde jeg frisk Straa paa alle Tagene.

Det hjalp.« Ja, hjælpe gjorde det, thi Gaarden holdt sin gamle Præst ud, men saa heller ikke længere. Som man ser, et stort Stykke af god gammel Enevælde husedes i denne mærkelige Oprører. I øvrigt var han, som det dengang kunde ske med Indehavere af store Embeder, kaldet til Stenløse med Forpligtelse til aarligt at indbetale 2000 blanke Kroner til Stiftsmidlerne. »Men det har jeg dog aldrig indladt mig paa.« »Hvordan da? Hvad gjorde Ministeriet?« Han trak en Bordskuffe ud og pegede paa dens Indhold af fem Skrivelser: »Saa meget gjorde de, og hverken mere eller mindre.« Saadan en Mand var den Stenløse Præst, og saadan estimeredes han selv i Kancelliet. Mod ham gik det ikke med den hurtige Retsforfølgning.

Endnu en Pontoppidan-Anekdote, fortalt mig af Herman Bang, som atter havde den fra Prinsesse Marie. Den viser, hvordan Modsætningerne i de Pontoppidanske Sind havde tiltrukket sig Opmærksomhed ogsaa paa allerhøjeste Sted. I et af sine sidste Leveaar sagde Christian den Niende efter en lille Pause under Frokosten disse overraskende Ord: »Ved du, hvad jeg sidder og tænker paa? Jo, det er en mærkelig Familie, de Pontoppidan'er. Den ene er Haarlæge, og han er skaldet; den anden er Sindssygelæge, og han er gal; den tredie er Præst, og han er Fritænker.« Skønt man ikke maa modsige Majestæter, gaar det dog an at sige, at vel lignede Erik Pontoppidan, set ovenfra, en Billardkugle, og vel an-

klagedes Knud Pontoppidan, f. Eks. af Amalie Skram, for betænkelig Lighed med sine egne Patienter, men hvad Morten angaar, maa Kongen have haft sine Oplysninger fra upaalidelige og letsindige Kilder. Styrken i Morten Pontoppidan, Marven i ham, var næst hans Afstamning hans solide og alt gennemtrængende Guds frygt. Og saadan en Mand skulde man altsaa have den Lykke at møde ved en i øvrigt indtil Fortvivlelse mislykket politisk Folkefest.

EDV. BRANDES

Hvad en Provinsredaktør ellers oplever? Ikke meget, i hvert Fald naar hans Kongerige geografisk er saa uforanderligt afstukket, som Langeland er det. Strandhugst paa Ærø var der besynderlig nok ikke tale om, maaske fordi jeg erkendte min Uformuenhed til at diskutere Snur-revod med Øens Folketingsmand Jørgen Frederiksen, om hvem det Sagn gik, at om andet talte han aldrig paa sine Vælgermøder, og fra den skønne Ø med de femten Kirker, femten »—bøller« og femten Møller, kneb det haardt nok med daglig at fremskaffe en hæderlig Lokalrubrik. Da Avisen en skønne Dag udkom ganske uden langelandsk Stof, havde jeg imidlertid næste Morgen Brans-ager i Telefonen med en Forespørgsel, om jeg havde tilsat den sidste Rest af Fornuft. En løbsk Hest i Rudkøbing, lød det fra Ringsted, er mere værd end et Statskup i Rumænien. Saa spejdede man altsaa og lyttede og bestak Byens Dreng-til at gaa udenom Konkurrenten nede i Gaden. Og i den Overdaadighed af Fritid, som Bestil-lingen undte sin Indehaver, drog man til Høst-gilde paa det underskønne Hjortholm eller knyt-

tede Venskaber med Øens fuglekvidrende Befolkning. De ældste talte med Henrykkelse om hin Dag, da de tog Hævn over I. A. Hansen for hans Delagtighed i den reviderede Grundlov.

Et politisk Kampmiddel skulde Bladet være, og da jeg ved siden af begyndte at prædike i Øens Kirker, modtog jeg en faderlig Advarsel fra min Næsten-jævnaldrende, C. Th. Zahle. Og i een Forstand havde han Ret. Tilsidst tog Prædikenerne mig, og saa god Nat Politik! Men nu var det jo ikke sensationelt, hvad man i disse Danmarks idylliske Lykkeaar, J. C. Christensens og Vilhelm Andersens nu længst svundne Epoke, modtog fra Hovedkvarteret af Ammunition til Brug under Kanonaden. Snart drejede det sig om Vaagekonerne paa Frederiks Hospital, snart om en Præst, der i Moralens Navn skulde lynches ud af Landstinget. Konerne manøvrerede jeg trolig med, medens Klapjagten paa Præsten syntes mig at ligge for langt under min Interessesfære. Men da Valget nærmede sig, kom der mere Gang i Foretagendet. Først indfandt Chr. Hage sig paa Frieri, men vragedes pure som alt for blakket, og dermed var Vejen banet for Dr. P. Munch. Med sin Doktorhat og sin Afstamning fra Studentsamfundet smagte han paa Forhaand Edv. Brandes' gamle Vælgere fortroligt, og da han viste sig paa Talerstolene og i Hjemmene, tog hans usnobbede Væsen, hans Klarhed og Jævnhed Hjerterne med Storm. Edv. Brandes havde man set op til med en frygtblandet Respekt, men

P. Munch elskede man. Eftersom Blodet er til, kan det skabe enten Afstand eller Samhørighed.

Den store Dag oprandt, da det endelig lykkedes at formaa Edv. Brandes til at gæste sit gamle Kongerige. En forrygende Storm peb over Øen, men efter at Landmændene havde faaet deres Harver anbragt paa Straatagene, stimedede de mod Rudkøbing og genkendte glade det gamle hidsende Smeld i Stemmen, den gamle Skarphed i Tankegang og Udtryk. Og da Aktionen var endt, samledes de udvalgte med Hædersgæsten om et Gildesbord i »Skansen«s Bagstue. Brandes, der forud for sit første Komme til Langeland havde gruet for Samkvemmet med saa fjern en Race som Bønder, sad nu, skønt stadig nationalliberal af Type, vennesæl og huldrig midt for Langbordet. Og hvad foretager man sig ved saadan et Bord? Naar Sulten er stillet, holder man Taler. Og saadan kom det sig, at Edv. Brandes med eet overraskede sin halvgejstlige Genbo med en ligefrem Skaal. »Om meget er vi sikkert uenige, men i eet mødes vi: Kun de lidenskabelige faar udrettet noget.« Med de Ord blottede den altid forbeholdne uden Tvivl sit Væsens inderste Nerve. Hans Rastløshed, som skiftede med daadløs Dvale, tjente aldrig egne Formaal. Uforfængeligere Mand har Solen sjældent skinnet paa. Det inciterende og inspirerende skal nok have været hans lidenskabelige Sinds Trang til, at noget skal ske. Han brugte Livet til at prøve sin mangesidede Begavelse for dog at finde sin egentlige Skueplads.

Skueplads er et Teaterudtryk, og noget Tilfælde var det ikke, at denne Mand, hvem vi nu mindes som Politiker, startede med at aflægge Prøve paa Det kgl. Teater for ingen ringere end Fru Heiberg. Og siden bombarderede han Aartier igennem Anstalten paa Kongens Nytorv med baade Skuespil og Anmeldelser. Var E. B. i rette Tid blevet Teaterdirektør og G. B. Professor ved Universitetet, havde meget i dette Land artet sig anderledes. Nu tvang Edv. Brandes' Skuffelser paa dette Punkt hans Lidenskab ind paa andre Veje, og med mageløs Behændighed sprang han fra den ene over paa den anden, naar Fremfærd syntes umulig. Snart oversatte han Jesaja og Job, snart bestyrede han Danmarks Finanser, altid tilsyneladende kold, men ogsaa altid Fyr og Flamme. Og dybt indefra hæmmedes han af et uovervindeligt Mindreværdighedskompleks, der som Nødværge lagde ham broddede Ord paa Læben. Længe inden P. Munchs Stjerne endnu var gaaet op over Synsranden, spaaede han ham den store Karriere, og med den Begrundelse: »Ham vil alle altid kunne forstaa.« Hvad der ellers gemte sig i disse Orakelord, var de i hvert Fald Udtryk for en bitter Selverkendelse. De, der ikke er som de andre, ønsker inderst inde altid at være det.

Som Politiker hæmmedes Edv. Brandes Livet igennem af sin komplette Mangel paa Naivitet. Naar vi andre raabte Hurra for Flertalsstyret, troede vi paa, at naar Flertallet fik Magten, vilde alt gaa godt, men for E. B. var den kompakte

Majoritet altid en Samling af Taaber. »Men hvorfor har De saa Livet igennem, Dr. Brandes, kæmpet for at lægge hele Magten i dette samme Flertals Hænder?«. »Aa, vi troede jo den Gang, at de dog altid vilde være kloge nok til at give os Adgang til at fremme de firkantede Idéer, vi nu en Gang havde faaet ind i vore Hoveder.« I Sandhed præcis det samme tænkte Professor H. N. Clausen, indtil Vælgerne i Præstø i Stedet valgte Væver Hansen og dermed gav ham noget afgørende nyt at tænke paa. For Edv. Brandes blev Levnedsløbet jo i øvrigt en Slags Bekræftelse af hans Ungdoms Forventninger til Flertallet. Eller regerede han maaske ikke Landet, endda gennem mange og skæbnesvangre Aar. Og da *det* var ovre, undte han sig den Spas, i maanedlige Kroniker at hævde sig selv som Fribytter, lige bidsk mod Venner som mod Fjender, men altid parat til uforsonligt og hensynsløst at sige det, der for ham syntes Sandheden. Og paa dette hans sidste Stadium glimtede atter hans brændende Kærlighed til Scenen frem. Hans ellers snerrende Røst fik en helt forelsket Klang, naar han talte om Fru Heiberg.

En ung Mand tog engang Mod til sig og spurgte Edv. Brandes, hvori det gaadefulde ved Fru Heiberg egentlig bestod? Passede det, naar G. B. opgjorde hendes Regnskab derhen, at hun paa Scenen tog sig ud som en Svane, men ellers var en Gaas? Med en Gestus paa éen Gang af Beklagelse og Irritation gik han haardt mod sin

store Broder. »Men hvordan da?« »Maaske,« sagde han, »maaske var det saadan fat, at hendes Livs eneste virkelige Rolle var Etatsraadinden paa Søkvæsthuset. Alt, hvad hun paa Scenen gøglede frem af glinrende Forfarenhed og af erotisk Djævleri, var den rene skære Natur. Dèr gav hun sin Lidenskab sit urolige Blod, sit fremmedartede Sind frit Løb, men naar Teatervognen holdt foran hendes Residens i Overgaden oven Vandet, anlagde hun Masken og bar den Livet ud, skønt den ofte forekom hende som et Torturapparat. Og dèr, sluttede han sin Spøg, kan De saa finde Forklaringen paa, at alle de nationalliberale Koryfæer, lige fra Hall til Martensen, utrættet listede rundt i Fruens Dagligstue og lindede paa Portièrerne. De haabede paa at finde dog een eneste af alle de henrivende Smaadjævle, de kendte fra Teatret. Men nej! Ikke een. Tre Skridt, tre et halvt Skridt, fire Skridt fra Livet, for her spillede den store Skuespillerinde Komædie.« Jovel betalte det sig at give Edv. Brandes Stikordet. Det gnistrede altid, naar han udlod sig.

En anden Gang: »Maa jeg være nysgerrig, Dr. Brandes? Hvad talte De egentlig med D. G. Monrad om, da han under sit Alderdomssæde i Folketinget havde anbragt sig mellem Dem og Hørup?« Efter et Øjebliks Pause, hvorunder hans paa een Gang haarde og skælmske Øjne vurderede Spørgerens Værdighed eller Uværdighed, faldt det ventede Svar: »Man talte ikke med

Monrad.« Men den frække blev ved: »Nej, det gjorde man vel ikke. Men hvad tænkte De saa paa, naar De iagttog ham?« Atter Pause. Og saa med et hensynsløst Slæng af Hovedet denne Replik: »Naar De endelig vil vide det — jeg sad altid og tænkte paa to Ting. Den ene var den: hvilke geniale Tanker der glimtede bag den Pandeskal, den skønneste nogen dansk Mand har ejet? Og den anden: at en Mand med den Pandeskal kunde være ansat i den danske Folkekirke.« De sidste Ord kom med udæskende Haan i Stemmen og ramte den utrættelige Spørger som et Piskesmæld. Men reddes maatte Situationen, og hvorfor saa ikke dække sin egen Halvgejstlighed bag Monrads store Skygge: »Nej, dér ser De, Dr. Brandes, vi er ikke allesammen Idioter.« Med en vel turneret Frækhed kunde man øjeblikvis afvæbne Edv. Brandes. Han genkendte i Tonefaldet lidt af sig selv.

Og saa blot een Streg til. Umiddelbart før det Valg, som gav Zahles første Ministerium sin Bekomst, deltog den højtærede Finansminister i et Vælgermøde i Maribo, og som den mest modige var jeg, som den Gang var lollandsk Præst, udkommanderet til at underholde ham. Vi gik langs Maribo Sø. »Nu dumper De altsaa, Dr. Brandes?« »Ja, Gud være lovet! Jeg længes snart efter at være sammen med et fornuftigt Menneske.« »Og hvem bliver saa det?« »Jeremias. Jeg har længe villet oversætte Jeremias, og nu faar jeg endelig Tid.« Jeremias kom aldrig, men adskilligt andet af Jø-

dernes Helligskrift, levendegjort som aldrig før paa vort jævne Modersmaal. Denne mærkelige Mand har altsaa ogsaa Maaned ud og Maaned ind siddet bøjet over den hebraiske Tekst, for tilsidst med ikke ringe Bekostning at befordre Resultatet i Trykken. Solgt blev de Oversættelser aldrig, thi, som han selv sagde det til en Liebhaber: de, der synes om Gamle Testamente, synes ikke om Edv. Brandes og omvendt. Nej, denne Sandhed er ubestridelig. Men altsaa: Denne mangfoldige Mand var det, som hin Dag, bleg efter Søsygens Kvaler, steg i Land paa Rudkøbing Havn og efter fuldendt Dagværk med lidenskabeligt Sind aad »Skansen«s sagtmødige Aftensmad.

MED ASKOV I KIKKERTEN

Hvorfor man egentlig rykkede sine Teltpæle op af Langelands gæstmilde Jord for at ramme dem ned i Sydjyllands mere barske Egne? Det visse var, at jeg dermed foretog Skridtet fra en lille, men bombesikker Tilværelse ud i et paa mange Maader voveligt Eksperiment. I Rudkøbing kunde jeg have siddet til mine Dages Ende, tilmed i Besiddelse af den erklærede Overmagt, men hvad Skæbne kunde der være en radikal Redaktør beredt i Bergs gamle By? Men maaske var det just denne Udsigt til at gro fast livsva- rigt paa »den i Havet henkastede Rosengren«, som skrækkede mig. Jeg bilder mig ind fra min Underbevidstheds skjulteste Dybder at have hørt en Røst tilraabe mig Filip af Macedoniens kloge Ord til den unge Alexander: »Min Søn, søg Dig et andet Kongerige! Macedonien er for lille for Dig.« Og saa havde mit for alle andre særdeles forstaaelige Held paa Langeland fyldt min unge Sjæl med Overmod. Trængte man paa Kolding- kanten til at faa en Hær af solide, vaskeægte Radikalere stillet paa Benene og et stort Blad skabt, nuvel, her var Manden! Og paa det nye

Sted havde man jo adskillige Valgkredse som Arbejdsmark. Summa summarum: en skønne Dag trillede den altid beredvillige Flyttevogn den lille Klan, som nu talte fire Sjæle, fra Rudkøbing til Kolding, og altsaa fra Ubemærketheden ud til en Position, der aabnede store Perspektiver.

Lad det være sagt rent ud: Gaa gjorde det jo ikke. Naar hele Styrken var samlet paa »Alhambra«, naaede man op til det lidet imponerende Tal af sytten. Vi talte om Partiets Snedker, Partiets Hestehandler, Partiets Sagfører. To af samme Livsstilling laa udenfor Mulighedernes Grænser. Naar nogle Hundrede Abonnenter alligevel lod sig mobilisere, kom det af, at Stadens bladløse Højremænd godt kunde tænke sig at læse en morsom Avis og front tog den røde Kulør som et Onde, der nu engang fulgte med. Gik Genvordighederne En paa — og Pengemangel i Kassen er en slem Genvordighed — havde man i Byens skønne Beliggenhed rigelig Trøst. Langs Slotssøen kunde man promenere med Hustru og Barnevogn, og den majestætiske Ruin, som fra sin Bakke behersker hele Byen, aabnede for min Fantasi et Perspektiv langt bagud i Danmarkshistorien. Iøvrigt fejrede samme Ruin just i de Aar et vemodigt Jubilæum. Det var i 1808, at Bernadottes Spanioler stak Ild paa Koldinghus, og selvfølgelig maatte Hundredaaret fejres af Byens unge Redaktør med et pompøst Forsidesdigt. Altsaa lagde jeg — for at tale i Morten Eskesens oldnordiske Stil — en Kvad, som ved Skæbnens lune-

fulde Spil blev Dagens Sensation i den sensationsfattige By. Det skyldtes dog ikke mig, men Bladets Korrekturlæserske, hvis rationelle Indstilling gjorde det af med min høje Poesi, inden den endnu var kommet paa Vingerne. »Luk Øjet i, min Ven! Se dig tilbage! Nu rejser Kongeborgen sig af Grus«, digtede jeg, ikke uden Paavirkning fra Carl Ploug, men da Avisen udkom, stod der: »Luk Øjet op, min Ven! Se dig tilbage!« Man kan da ikke se med lukkede Øjne, sagde den unge Dame. Ogsaa siden har jeg været ude for denne poesidræbende Misforstaaelse.

Et stort Trækplaster for Koldingbladet var og blev i min Bevidsthed Askov Højskoles nære Beliggenhed. Flere Aviser fra mere end een By stredes ganske vist om denne Mellemeegn, men mig tilhørte Askov, syntes jeg, med en Slags Historiens Ret, og min Kikkert var de to Aar igennem, Koldingopholdet varede, fanatisk vendt mod Skolen og dens Mænd, ogsaa fordi Forholdet havde sine indre Vanskeligheder. Var det mig, som med den Myndighed, 900 Abonnenter giver, kom til Askov som dens legitime Bedømmer, eller var det Ludvig Schrøder, som paa den ham betroede Guldvægt vejede, maalte og vragede den Pennfører, der med eet indfandt sig ved alle celebre Lejligheder? Desværre for mig: afgjort det sidste! Intet Menneske har formaaet at fylde mig med saa uovervindelige Mindreværdskomplekser som Ludvig Schrøder, naar han fra sin Trappesten med et uransageligt Smil skuede frem

mod Asken Ygdrasil. Mange Gange er jeg smuttet bag om Skolegaarden blot for at undgaa de Øjnes enerverende Lys. Mangfoldige Aar senere betroede Jacob Appel mig, at disse Øjnes Indehaver paa sin Vis var lige saa genert som deres Genstand. Han vilde saa gerne i Lag med det unge Menneske, men hvordan praktisere det? Forklaringen er uden Tvivl den rette, men hvordan skulde det arme Offer ane sligt? Den Nervøsitet, som fik Ygdrasils Blade til at rasle, rummede altsaa baade Tiltrækning og Frastød.

Saa maatte jeg ogsaa i mit stille Sind vedgaa, at Schröder vist egentlig havde skellig Grund til Kritik. Flere Gange forud havde min Sti krydset hans, og helt ulasteligt var det ikke spændt af. Nitten Somre gammel havde jeg første Gang hjem-søgt Stedet, hidkaldt af Kalmar-Unionens Fem-hundredaars-Minde. Jeg repræsenterede ved den Lejlighed nøjagtig saa mange Blade, som jeg selv talte Aar, og dem skulde jeg i Nattens Mulm og Mørke holde underrettede om, hvad Nordens Æd-linge sagde og gjorde. Desuden var vi et Sjak af Ungersvende, som Nætter igennem ikke var i Fjerene, holdt oprette dels af Mindet om Nordens store Dronning, dels af Brugsforeningens Portvin. Og sidst, men ikke mindst, havde jeg begaaet et lige saa pompøst som langstrakt Poem, der beskuede Skandinavismen baade forfra og bagfra. Sikkert sad Erindringen om dette Kvad Ludvig Schröder i Sindet, endnu da Redaktøren kom ham for Øje! Kalmar-Unionen skulde nemlig

slutte med, hvad man i grundtvigsk Stil kaldte et aandeligt Sammenskudsgilde. Hver skulde efter sin Evne bringe sit Bidrag. Og saaledes udæsket meldte jeg mig med mit historiske Digt. Schrøder saa naadelig paa mig: »Er det langt?« »Kort er det ikke,« lød mit ubarmhjertige Svar. Men uden om gik ingen Vej. Jeg skjaldrede mit Digt af mig. Jo, unægtelig havde Schrøder noget at hævne.

Faa Aar efter dukkede jeg atter op under Ygdrasils Skygge, denne Gang for paa »Samfundet«s Vegne at overvære »Studenterkredsen«s Sommermøde paa Askov. Idéen var vist den, at som Georg Brandes og hans akademiske Følge havde blandet Blod med, eller i hvert Fald ædt Mad med den radikale Bonde, skulde nu den grundtvigske Student mødes med det grundtvigske Folk. For faa Aar siden gravede jeg paa Skolens Bibliotek de gamle Numre af »Samfundet« op i Dagens Lys, og jeg blegnede af Forfærdelse ved at se, hvor formasteligt slet man endnu dengang haandterede et Penneskraft. Og til sidst forlod jeg brat Mødet med en fræk Løgn paa mine Læber om pludselig Sygdom paa Toldbodvejen, og saa var Sandheden den, at et telegrafisk Nødskrig fra Alfred Ipsen, der ved en Paladsrevolution var blevet undsagt af Mads Jepsen og Bering Liisberg, havde kaldt mig til Hovedstaden. Gjorde maaske sligt et tillidvækkende Indtryk? Og atter faa Aar efter havde jeg, der af Jacob Appel let-sindigen var indbudt som Gæst den ganske Pinse-

ferie igennem, fristet en af Skolens kønneste Sommerpiger til at foretrække mit Selskab frem for de lovbefalede Foredrag, ja, jeg havde i den fine Stue i »Hansens Hotel« bespist hende med en Søndagsfrokost, medens selveste Schröder af den trædskelige Vært var anbragt ventende i Slyngelstuen. Mine Herrer Højskoleforstandere! Indbyd aldrig »Forloveder« som Skolens Gæster! Ingen Disciplin kan modstaa Hjerternes Tilskyndelser. Men denne letsindige Person vovede nu at beté sig som velmeriteret Redaktør.

Til mit Held naaede jeg i min korte Koldingtid at bivaane en af Skolens mindeværdigste Begivenheder, Kong Frederik den Ottendes Besøg paa Askov, et af de første Led i hans af J. C. Christensen arrangerede Triumftog gennem det folkelige Danmark. Meget kunde her berettes, om Jacob Appels Tale for Kongen og Kongens Svar-tale for Askov, om Marius Kristensens Tale for Prinsesserne og gamle Nutzhorns for Prins Gustav, men Legendens Slør har forlængst spundet sig om alt dette, og Synd vilde det være at lette ved det. Men som Journalist oplevede man et og andet spøgefuldt, som bør antegnes i Historiens Annaler. Ikke helt uden Besvær havde d'Hrr. af Pressen faaet en beskeden Plads ved Festbordet, som var prydeligt dækket med Rødvin, løselig anslaaet een Flaske til ti Mand. Da vi havde konsumeret den os beskikkede Del, tilhviskede Franz von Jessen mig en ihærdig Opfordring til at bjærge en Flaske hos Sommerpigerne,

som tilsyneladende ingen Smag havde for Varerne. Da jeg indsmigrende bøjede mig ned over en nærsiddende ung Dame, smilede hun sødt og forjættelsesfuldt til mig: »Tag den endelig,« sagde hun, »det er Kirsebærsaft.« Dér hvor Pigerne begyndte, endte Rødvinen. Slukøret maatte jeg vende tilbage til mine tørstige Kolleger med denne Jobs-post. Men Livet opretholdt vi trods alt.

Og siden. Siden laa den dæmrende Sommer-nat over Haven med dens Træer og dens labyrintiske Bebyggelse, og gelejdet af Appel vandrede Kongen gennem dens Gange for personligt at hilse paa saa mange som muligt. Aldrig glemmer jeg i denne Forbindelse nogle granvoksne Solbærbuske, som stod langs med Gymnastiksalen. Netop dér stod v. Jessen og jeg, da vi med eet saa Kongen nærme sig med rappe Skridt, og inden jeg vidste af det, sank jeg under min Sidemands brutale Tag ned paa Hug bag Buskene, medens den kongelige Fare drog forbi. Vi haabede at have været usete, men vore hvide Skjortebryster maa have lyst som Fakler i Sommernatten, for da Kongen var kørt — han overnattede paa Grønvang — spurgte Appel mig med imiteret Naivitet, hvad vi to dog foretog os bag de Buske, og jeg svarede med at paapege det indiskrete i Spørgsmaalet. Hvad foretager man sig paa Hug bag en Solbærbusk? »Men véd De, hvad Kongen sagde?« »???« »Han sagde: Hvem er dog de to Herrer?« og da jeg nævnede Navnene, fortsatte han: »Det gør mig dog ondt! Jeg vilde netop gerne hilst

paa de her Rebeller!« Jacob Appel var bag sit repræsentative Ydre en stor Skælm, og naar han vendte den Side ud, virkede han med en uimodstaaelig Charme.

Ak, Askov, Askov! Man saa dig første Gang, medens den hvide Studenterhue sad paa Snur over bølgende Lokker, og man har slidt Gangene i din Have som en alderstegen Bedstefader med blankslidt Kranium. Vi kom, og vi gik, kom til Kolding og forlod Kolding, men din Ygdrasil grønnedes uanfægtet Aarti efter Aarti, maaske lidt tynd i Toppen, lidt medtaget af Tidens gnavende Orme, men dog stadig grøn. Fra et Ungdomsminde blev du til et de graanende Dages Asyl. Det eneste, du ikke kunde, var at forsvinde fra Horisonten!

I GEJSTLIG HAVN

Alligevel, hverken Slotsruinens romantiske Skønhed eller samtlige Askovs folkelige Lyksaligheder kunde bøde paa den Kendsgerning, at det gik slet baade med Bladet og med Partiet, og ikke et Haar bedre med min private Økonomi. Hvorfor skjule, at ogsaa disse Forhold medvirkede til, at jeg begyndte at forulempe det høje Kultusministerium med Laviner af Ansøgninger. Som Søren Kierkegaards berømmelige cand. theol. Ludvig From før mig, forholdt jeg mig nemlig absolut til dette ene: at søge. Jeg søgte absolut alt, lige fra store fede Embeder og ned til Udsteder, hvor 80 Ol Aal var en af Embedets væsentlige Indtægter, »hidtil af Beneficiarius med Held udbragte paa Torvet i Svendborg«. Ogsaa den Profession maatte vel kunne læres. Dengang skulde enhver Ansøgning skrives paa stemplet Papir (Takst: 65 Øre), saa det blev i det lange Løb en Udgift, som tyngede paa Budgettet, men ingen skulde kunne sige, at jeg stod min egen Lykke i Vejen. Men jeg havde paa dette Tidpunkt afgjort ikke Menighedsraadstække, saa selv om Kirkens høje Chef, Minister Enevold Sørensen,

som paa det Tidspunkt var Folketingsmand i Kolding, paa Vælgermøderne havde fattet en vis Godhed for mig, saa det længe ud til, at alle Veje ind til Præstegerningen var stængte.

Nu skal man ikke bagvaske noget eneste Menneske, heller ikke sig selv, og Sorrig for timely Næring alene var det ikke, der gjorde mig saa fanatisk i denne Sag. Fra første Gang jeg stod paa en Prædikestol, havde jeg haft en dunkel, i Begyndelsen ganske underbevidst Fornemmelse af, at paa dette Sted laa alligevel min Fremtidsgerning og ventede mig, og under min Koldingtilværelse brød dette Instinkt klart frem i Dagens Lys, takket være en ligesaa elskelig som klog gammel Dame. I Vonsild, ret sønden for Kolding, var den dengang landskendte Pastor Johannes Clausen død, og hans Enke ligefrem nødte mig til fire Søndage i Træk at besørge Prædiketjenesten i Embedets to Kirker. Det var for mig livsalige Timer, for rene Oaser at regne i Døgnets øvrige Slid og Slæb, og naar jeg agede til og fra Annekset, sagde jeg til mig selv: Ja ja, men gamle Fru Clausen tror altsaa trods alt paa, at du duer til den Gerning. Saa maa der vel være Mulighed for, at ogsaa andre engang vil mene det samme. Hvorpaa jeg med øget Energi tog fat paa mit Ansøgerværk. Og da Bladets Bestyrelse, antagelig for at lænke mig til Redaktørstolen, forlangte, at jeg enten skulde opgive den Sag eller søge min Afsked, valgte jeg dumdrigt det sidste. Unægtelig øgede dette For-

hold min Spænding; og saa oprandt altsaa den sidste Dag, hvor jeg kunde forsørge Kone og Børn. Men naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest. Den sidste Konvolut med Ritzau-Meddelelser, som jeg flunsede op, indeholdt saa utroligt det ellers lyder, min Udnævnelse. Med et stille Smil lavede jeg denne store lokale Nyhed til, paa fremskudt Plads og dobbeltskudt, hvorpaa jeg stoppede mine Pakkenelliker i Lommen, hilste Kontoret Farvel og gik. Jeg kunde ikke væрге mig mod en Tro paa, at hvad Søren Kierkegaard kaldte Styrelsen, altsaa maatte billige mit Forehavende.

Stor var Stillingen ikke, men en Stilling var det dog, og paa Falderebet sendte Enevold Sørensen mig den Hilsen, at skulde han naa at underskrive min Udnævnelse, kunde den ikke blive større. Og ganske rigtig: et Par Uger efter faldt han som Minister, mon det ikke var over de dengang meget omtalte fremskudte feltfortifikatoriske Forter. Men da havde jeg allerede mobiliseret den uopslidelige Flyttevogn, som rullede den lille Karavane ud i Verdensrummet, med den mindste og faldefærdigste Præstebolig paa det ganske Lolland som Endemaal. Vor unge Lykke gjorde den beskedne Vaaning til et Slot, men ganske vist et Slot, hvor vi maatte værne vort Sovested med fintmasket Kyllingetraad en Alen op ad Væggen og ud over Gulvet. Om Natten snerrede Rotterne bag den saaledes frembragte Indhegning, og man laa og tænkte paa, hvem af Parterne der egentlig var i Bur. Da jeg forlod Stedet, op-

gav jeg til Statstidende, at Huset var uegnet til Menneskebolig, men min elskelige Provst ændrede min kategoriske Udtalelse derhen, at Huset afgav en hyggelig Bolig for en mindre Familie. Det sete afhænger som bekendt af Øjnene, og kun den, der har Skoen paa, ved hvor den trykker. Men trods Rotter og gennemhullet Straa-tag var man altsaa dog Tjenestemand i den kgl. danske Folkekirke, endda med hele tre Kirker som Talested. Og ude i Haven væltede Jordbærerne op af den givtige lollandske Jord, og Træerne bar en velsignet Afgrøde af Grev-Moltke-Pærer og grandufterende Pigeoner.

Præst var man altsaa, men under de for en Person af min Kaliber uheldigste Forhold. Jeg var residerende Kapellan, hvilket omtrent vil sige saa meget som selvstændig Medhjælper hos Sognepræsten, og denne var en staalsat og vaskeægte Missionsmand af aller ældste Observans. Om Pastor Bachevold skal ikke eet ondt Ord siges. Han var en elskelig Mand og viste mig vist endog mere personlig Velvilje, end hans Samvittighed strengt taget tillod ham. Men udenom hans absolutte Enten-Eller gik ingen Vej. Enten sluttede jeg mig til Indre-Mission, eller jeg var det værste, man vel kunde være: en vantro Præst. Med den Kokarde hæftet paa mig tilbragte jeg mine fire lollandske Aar, mest af alt ivrig efter ikke at forstyrre de af ham dragne Cirkler, og iøvrigt prædikende Søndag efter Søndag for et forsvindende Mindretal af Tilhørere. Engang,

da jeg om Eftermiddagen talte ved det store Folke­møde i Christianssæde Skov, satte jeg sikkert en Rekord, som endnu ingen Kollega har slaaet: jeg talte to Gange den samme Dag, den ene Gang for tusind Gange saa mange som den anden. I Kirken var der fem. Kan man fortænke en arbejdslysten ung Grundtvigianer i, at han under disse Forhold ihukom sin store Lærefaders Ord og gav sig til at »bjæffe« med Folket, siden det ikke kunde gø. Men med den Affære var det nær gaaet galt. Først blev jeg Sygekasseformand, saa Sogneraadsmlem, og havde Jacob Appel ikke løst op for mig, var jeg saamænd avanceret til Amsraadsmedlem, Folketingsmand og, hvem veed, mere endnu. Men saa akavet fik det altsaa ikke Lov til at gaa. En højhellig 1. Paaskedag sad et fynsk Menighedsraad i en af Kirkerne, og med Glæde konstaterede jeg 36 Tilhørere. Det maatte vel nok imponere. Og hviskede saa ikke Eks­peditionens Leder, den vidunderlige Anders Han­sen, Rolfstedgaard, glørværdig Ihukommelse, mig en medlidende Bemærkning i Øret om, hvor haardt det maatte være at prædike for saa faa Menne­sker. Naar Bønder er kloge, overgaar de alle an­dre i Klogskab.

Og saa bragte disse magre Lollandsaar mig dog et rundeligt Udbytte i Hus, om ikke for Da­gen og Vejen, saa for en fjernere Fremtid. Ven­ner fik man vel ikke mange af, men saa meget mere trofaste. Har en Lollænder skænket En sit Venskab, kan det taale svære Belastningsprøver.

Og saa fandt selveste den danske Digtekunst Vejen ind ad den lave Stuedør og bænkedes sig helt kammeratligt ved mit Bord. Ens egne Digterdrømme var forlængst forsvundne med Vildgæsene; saa meget mere drak man lidenskabeligt af Poesiens Kildevæld, berusede sig i de skønne Ords gyldne Glæde. Og en Dagfyldte Jakob Knudsens mægtige Skikkelse den ganske Dør. Paa sit evige Foredrageri havde han ogsaa faaet Stunder til at afgnave de lollandske Roemarker. Og dermed begyndte et Forhold, som fra min Side voksede til en brændende Beundring og noget andet, som jeg er nødt til at kalde Venskab, fordi intet magrere Ord dækker. Og Jakob — i mit stille Sind stryger jeg altid Efternavnet — glædede mig Aarene igennem med at befinde sig vel i vore Stuer, og sommetider havde jeg Fornemmelsen af, at han dog havde en Klat tilovers for mig. Men den Mand kan ikke nøjes med en Randtegning, han kræver et Billede for sig.

Ved Siden af Jakob Knudsens Kolossalskikkelse staar indridset paa mit Øjes Nethinde Billedet af en lang og tynd Dreng, meget lang og indtil det H. C. Andersenske tynd Dreng, som hveranden Dag med megen Beskedenhed bænkedes paa Studerekammerets Dør — Kontor har jeg aldrig gidet have — og høfligt oppebiede mit Indgangssignal, inden han togede frem, med Skolebøgerne under Armen og med sine brændende paa een Gang venlige og selvsikre Øjne rettede mod sin Lærer og Mentor. Paa de Øjne kender

jeg den Dag i Dag Kaj Munk. Gløden er den samme, og Spillet mellem Æmhed og Hensynsløshed det samme. Vidste jeg dengang, at denne sære Figur var det nye, det næsten ufødte Danmark, som værdigedes at slaa sig ned i min Wigwan? Havde jeg virkelig saa fantastisk med Næse, at jeg i den Trettenaarige vejrede Berømmelsen, Kanonerne Krudtrøg og Smeldet af store Faner? Mit Sværd ved Lænd!, som den nu glemte Edv. Blaumüller i et stort Øjeblik kvad det, jeg ved ikke Svar. Men i mit forfængelige Hjerte trives et lille Haab om, at Fremtidens Vilh. Andersen'er vil vide det paa mine Vegne. I hvert Fald, lille Kaj Munk fra Opager gjorde mig jævnlige Husbesøg, og lille Kaj Munk er nu en stor, det ganske Skandinavien overragende, Kaj Munk.

Sandheden i Ære: Kajs og min fælles gode Ven, Lærer Wested i Vejleby, havde sat mig paa Sporret. Han havde forevist mig Stilebøger fulde af religiøse Poesier forfattede af denne sære Dreng, der som udensogns havde et Bord for sig og altsaa førte en Separatlivværelse i den hyggelige Skolestue, og da Sygdom tvang Sognepræsten til meget mod sin Vilje at lade mig holde Eksamen i Skolen, kom det historiske Øjeblik, da jeg fra det mig betroede Hlidskjalv udspejdede Digterdrenge. Han saa ærligt og redeligt ud, som agerede han med i en Forestilling, der laa et godt Stykke under hans Værdighed. Øjnene gik mig, saa melankolske de var, paa Nerverne, og i Fri-kvarteret slog jeg en Klo i ham: »Dette her mo-

rer dig vist ikke?» Og omgaaende faldt den Kaj Munkske Replik: »Nej, for Lærer Wested kan ikke lære mig mere, end han har gjort (lille Pause), hvis han da skal have de andre med.« Saa blev det til, at han hveranden Dag stillede hos mig for ad denne Genvej at naa Gymnasiet. Og hvor vi havde travlt! Meget skulde indhentes, og desuden kedede hele Viderværdigheden os begge lige grænseløst. Vi ilede, nej stormede, nej fløj gennem Bjørnens Knudetænder og de Præpositioner, der paa Tysk styrer Genitiv. Stundom sagde jeg til mig selv: enten er den Dreng Geni, eller ogsaa gaar hans Hoved en skønne Dag midt over. Til Lykke for Danmark: Hovedet holdt.

Jeg havde jo sniddeligen indrettet Timerne saadan, at paa den anden Side Lektierne lokkede selveste Oehlschläger os begge med en magnetisk Kraft, som overvandt Kødets dorske Træghed. Opvokset i et sortladent indremissionsk Milieu havde den vordende Digter ud over Skolebøgerne næppe mødt stort andre Tryksager end Bibel og Salmebog. Nu rullede jeg med Voldsomhed Tæppet op for ham til »alle Hedenskabet's fagre Glæder«, og Oehlschläger blomstrede og blussede om os og i os, saa vore Hjerter sad som i en Gyngel. Jeg tør roligt sige, at siden Stefens halede ud af Fjerene for at paahøre »Guldhornene«, er den »uomvendte Adam« aldrig blevet modtaget med saa opladte Hjerter, som han blev det i denne løjerlige Skolestue.

Saa kom for Kaj først Skolegangen i Maribo

og siden Gymnasietiden i Nykøbing F., en træls, hartad fortvivlende Ørkenvandring, og siden Teolog-Aarene i København. Vi saas sjældnere, men Drama efter Drama tyrede jeg igennem, lyttende med Glæde til den unge Ørns første hæse Skrig, banende ham Vejen til Teatre og Forlag, saa vidt min Smule Indflydelse rakte. Naar Aanden var over ham, raste han ubarmhjertigt. Engang laa jeg med 40 Graders spansk Feber, men ved mit Leje læste og læste den utrættelige Digter, selv opløst af Bevægelse, hulkende og jublende i samme Aandedræt, mon det ikke var »Pilatus«. Og-saa det kom jeg over om end jeg havde følt mig Døden nær. Som vi i Forening kom over de Afbrydelser i vort Venskab, der voldtes af Mod-sætningen mellem hans nymodens og forrygende Konservatisme og min gammeldags Radikalisme. Engang stemplede han mig paa Tryk som en uforfalsket Pastor Bandbul (jvr. »Ordet«), og en anden Gang, nej, lad det være! Men Drengen Kaj Munk var og blev mine Lollandsaars uforglemmelige Oplevelse. Og i Mindet om den har jeg siden fulgt hans Ørneflugt med al den Opmærksomhed, et Par forlæste Øjne kan præstere, og med det vil jeg fremture, saa længe mit Sind og min Sans endnu er i Live.

JAKOB KNUDSEN

Selvfølgelig var man ogsaa blevet Formand for den lokale Foredragsforening og tog straks den Sag i en lige saa energisk som enevældig Haand. Skulde der endelig holdes Foredrag, var det bedste ikke for godt, og omgaaende skrev jeg til Jakob Knudsen, som endnu dengang var et Forargelsens Tegn inden for Grundtvigianernes højre Fløj, og altsaa maatte passe paa den mig betroede Talerstol. Han drev paa det Tidspunkt, og i øvrigt Livet ud, Foredragsvirksomheden professionelt, som et uundværligt Middel til at forsørge Kone og Børn, og han har i sin udødelige Fortælling »Bortliciteret« skildret de Trængselskaar, som dengang var den omrejsende Foredragsholder beskaaret i Retning af Forplejning og Nattelogis. Paa Prent naaede han at tage denne Affære humoristisk, men i Kendsgerningernes Verden nagede en surt erhvervet Gigt ham saa haardt, at Smilet havde vanskeligt ved at bryde igennem. Alligevel skaffede dette ambulante Leben ham mange og dybe Glæder, saa Poul Levin skød helt ved Siden af, naar han i en Anmeldelse af »Jyder« skrev, at saa vilde han dog hellere have

til Huse i en grøn Gøglervogn. Men unægtelig var Jakob Knudsens Interesse for Nattelejet iøjnefaldende. Med Spænding bivaanede vi da hans Indtog i vort spartanske Gæsteværelse. Hans første Handling bestod i at jage en Haand lodret ned i Dynerne, og stolte hørte vi ham sige, henvendt ganske til sig selv: »Det er da endelig en Seng!« Om Morgenen komplimenterede han med Sagkundskab et Spædbarn, som uden et Kny havde sovet i Stuen næstved. Disciplin var en af de Egenskaber, han skattede højest.

Men Beretningen bør gives kronologisk og begynde med Ankomsten. I egen lidt nervøse Person holdt jeg med en spinkel Ponyvogn ved den lille Skovstation, medbringende min egen Kørepels, som jeg offervilligt agtede at overlade den store Mand til Værn mod Vinterkulden. Da jeg halede Klædningsstykket frem, tog han sørgmuntret Maal af min dengang smækre Skabelon, inden han krøb i den. Sandheden i Ære: Det hang som en Slags landlig Husar-Dolman over hans Kæmpeskikkelse, og saaledes kostumeret anbragte han sig sig solidt paa Sædet, uden smaalige Hensyn til, at Køresvenden ogsaa skulde med. Gratløst svævende paa Stænkeskærmen greb jeg Tømmerne og satte Gangeren i al den Bevægelse, som den kunde præstere. Mere end 30 Aar er svundne siden da, men den Ekspedition staar lyslevende i min Erindring. Jeg havde straks fat paa en Side af hans Fremtoning: han ønskede ikke at agere mere menneskekærlig, end han havde Sind

til. I Himmerig glemte man formodentlig sig selv over andre, men paa Jorden vilde sligt blot være Skaberi.

»Anders Tikøb« var Helge Rodes første Indtryk af dette imponerende »Guds Ord fra Landet«, men dermed naaede han kun den øverste Overflade. Skønt præstegaardsfødt var Jakob Knudsen af Statur som af Sindelag en alvældig dansk Bonde, hentet, ikke fra det civiliserede Fyn, men fra den jyske Vesteregner hvor en Mand kan udfolde sin Egenart uden at forulempe Naboerne derved. Han førte sig som en selvfølede Bondehøvding og havde i udpræget Grad sine Meningers Mod. Ingen skulde paanøde ham en anden Façon end den, som var ham medfødt. Ret snart efter Ankomsten fik min lille Hassan dette at mærke. Jakob Knudsen var gaaet sig en Tur henad Landevejen, efter eget Ønske i straalende Ensomhed, og nu skulde Drengen hente ham ind til Middagsmaden. Fyren forsvandt og Fyren kom tilbage, men ingen Jakob Knudsen. »Sagde du det ikke til ham?« lød det fædrene Spørgsmaal, og slukøret genmælede Hassan: »Nej, for lige da jeg kom derud, saa han paa mig og sagde: Du kunde ta' og gøre mig den Tjeneste at gaa din Vej!«

I samme Stil en lidt senere Episode. Da vi kom hjem fra Foredraget, var min Kone af Angst for Jakob Knudsens landskendte Nattesæde forsvundet, men havde efterladt midt paa Bordet en Bakke med to Glas og en Sifon med uskyldigt

Sodavand. Gæsten saa prøvende paa Opdækningen, og i Tillid til min Evne som Tankelæser, sagde jeg det ene Ord: »Hva?«, og fik det lige saa korte Svar: »Ja!« Det var i hine Eventyrtider, da en Flaske Whisky kostede 3 Kr., og Jakob Knudsen satte sig solidt til Rette i Stuens eneste Lænestol med et særdeles kulørt Glas foran sig. Men var vi ikke Mænd af Aand? Vel saa! Og for at højne Niveauet, begyndte jeg et helt Foredrag om Vilhelm Grønbechs nys udkomne »Vor Folkeæt i Oldtiden«. I nogen Tid gik det godt, men saa lød det fra Lænestolen: »Hvad koster den?« »24 Kr.«, sagde jeg. Bogen var paa ikke mindre end fire Bind. Men saa stivede Jakob Knudsen sig op med et krampagtigt Tag i Armlænene og stirrede paa mig med Øjne, kuglerunde af Bestyrtelse: »Kan man faa Whisky til 24 Kr.?« Ikke skulde nogen Vindspiller faa ham til een to tre at opgive et Emne, som i Øjeblikket fyldte ham med intenst Velvære.

Kunde man saa faa noget ud af Samværet med saa knortet, saa suveræn en Mand? Om man kunde? Samtalerne med ham og de Foredrag, jeg hørte af ham, gav mig Mod til at udbygge en Livsanskuelse, som jeg mente at have fra Grundtvig, men som jeg i lang Tid ikke ret turde bo i. Ingen har i min Tid som Jakob Knudsen vidst, hvad Aand er og hvad Aand magter, men heller ingen har saa trodsigt hævdet Naturens Ret til at udfolde sig uden nogen Slags Hæmning. Som Helge Rode skrev det: Et kristeligt

Vidnesbyrd, men en hedensk Moral. Hvad Grundtvig i Anledning af Thorvaldsens Død sagde: »Der er meget Hedenskab i mig endnu!« var og blev et Grundmotiv i Jakob Knudsens Livsførelse. Og saa længe Hedenskabet er der, kan man ikke skabe sig bort fra det. Man maa bære det som en uundgaaelig Ham og i Tillid til Guds Naade dog have hans Solskin lige ind i Hjertet. Denne Teologi havde Jakob Knudsen fra Luther, og før man har forstaaet den, har man intet forstaaet af hans samlede Forfatterskab. Kun een Last hadede han med et rødglødende Had: Styltegængeriet. Da Venstrebønderne frivilligt opgav deres privilegerede Valgret, harmede det ham som et Frafald fra Naturen. Chokolade-Bønder i Pandekagehuse, sagde han. Og naar det radikale Parti drev paa Afvæbning og »Fred Barmhjertighed, Fred Kærlighed«, fik han Brækningsfornemmelser derved. Engang havde jeg ved Slutningen af et Nattesæde hans Hænder paa mine Skuldre: »Jeg kan ikke begribe, hvor det gaar til, at jeg saa godt kan lide Dem; De er jo dog Radikal.«

Hvad han foredrog om? Hos mig begyndte han med Napoleon. Det Foredrag havde han altid paa Lager, naar han mente, Folket ikke kunde fordøje sværere Kost. Men han endte faa Maaneder før sin Død med en Tale om Søren Kierkegaard, og et helt Mirakel var det at se denne føre Mand, besværet af sig selv og døgende under et sygt Sinds tusinde Plager, tale sig op over sig selv, bort fra sig selv, indtil han bogstavelig svævede

helt oppe i Guds aabne Himmel. Han begyndte med en yderst naturtro Skildring af et Saar, som hans Sko engang havde gnavet ham i Hælen. Læges vilde det ikke, og for hvert Trin, han gik, brændte det ham som tusinde Naalestik. Det var, sagde han med Fortvivlelse i Stemmen, hvad Kierkegaard fik lavet Kristendommen om til. Men Helvede, det er hvad vi Mennesker selv kan fabricere ganske uden Guds Hjælp, og stort andet kan vi vel, naar det kommer til Stykket ikke. Men Himmerig maa vi have Gud til at skabe. Og saa havde han Springbrædtet til en Prædiken, der greb Tilhørerne og allermest ham selv om Hjertet, og som jeg skal mindes til min Dødedag. Kære, gamle Jakob, hvor var du i al din trodsige Egenart en Guds Apostel! Du vovede at forkynde arme Mennesker en 100 Procents Naade, uden først paa Guds Vegne at forlange af dem, at de skulde bedre sig. Dette sidste, ogsaa for dig ganske uundværlige Led af vor Frelse, lod du med Sindsro Gud om. Saa stolede du paa, at det blev gjort godt.

Sad man en sen Nattetime og talte med ham, kunde han vederkvæge sig selv og sin Vært med megen solid Skæmt. Jeg mindes en Kierkegaard-Anekdote fra det Tidspunkt i den københavnske Sladders Historie, da Grundtvig samme Kalenderaar havde mistet sin første Hustru og æglet den anden, medens samtidig Linedanser Tardini var styrtet ned og havde efterladt sig en Enke, som han aldrig havde været gift med. Og hvad

nu Magisteren mente om dette, spurgte en blaa-
 øjet Skønjomfru Kierkegaard, medens Navnene
 Grundtvig og Tardini løb Væddeløb langs Bor-
 det. »Det mærkeligste er,« sagde Magisteren, »at
 der er noget at tale om; det kunde saa nemt
 være undgaaet«. »Hvordan?« »Jo, ser De, hvis
 Tardini blot havde giftet sig, inden han døde og
 Grundtvig var død, inden han giftede sig—«. Saa
 lo vi godt og længe. Hyppigt var det dog, som
 forstaaeligt er, den danske Grundtvigianisme, Sam-
 talen faldt paa. Meget, sagde Jakob Knudsen,
 havde de Godtfolk ikke forstaaet af »den Gam-
 le«s høje Tale. De stak til Halsen i Pietisteri og
 Skriftforgudelse. Og paa Højskolerne var det aands-
 baarne Ord ved at drukne i moralsk Snakkeras
 og anden Søndags-Sødsuppe. Og alle disse Ud-
 fald, fordi han elskede Højskolen saa saare og
 havde en urokkelig Tro paa, at naar en Taler
 endelig overlod Aanden sin Tunge, maatte han
 blive almægtig som Gud selv.

I denne velsignet robuste og velsignet selvfø-
 lende Mand brændte et Grublersind som kunde
 gøre en Myg til en Elefant, og som fyldte ham
 og al hans Hedningemoral med en overfølsom,
 ja syg Samvittigheds hede Kvaler. Et Stænk af
 denne Pine gaar som en blodrød Traad gennem
 alle hans Bøger, maaske fremelsket under Barn-
 dommens haarde Tugt. Sidste Gang, jeg saa ham,
 havde denne selvskabte Plage ganske overvældet
 ham. Man sad grædefærdig og uden Mulighed for
 at trøste, og saa en Mand, man baade elskede

og beundrede, svide sig selv til Døde i Selvan-
klagernes bitre Vé. Derfor undte man ham saa
vel den Død, som omsider befriede ham fra me-
gen legemlig Tynge og fra endnu mere Angst og
Uro. Nu kunde hans forløste Aand i fuld Fri-
hed se paa sit nedbrudte Ler.

Men saa længe Danmark er de Danskes Hjem,
skal denne sære og velsignede Mand, trodsig mod
Mennesker, men lydlig mod Aanden, fortsat ud-
øve sin Gerning. Den var helt af Aand og vil
derfor smilende kunne trodse Døden.

MELLEM FYNSKE BØNDER

Fra Lollands Roemarker til Fyns »friske Strand, hvor Odltidts Kæmpegrave staar mellem Æblegaard og Humlehave« — det var en Overgang fra kras Prosa til næsten kvindelig blid Poesi, fra noget, som kun havde sin Værdi for Dagen og Vejen, til noget som blaanede ud mod Evigheden. Paa Lolland havde jeg smerteligt erfaret, at Jordbunden ikke egnede sig for grundtvigsk Udsæd; til Gengæld var Fyn dengang og er endnu Højskolernes og Valgmenighedernes forjættede Land. Naar dette muntre Folkefærd vælger Biskop, kan man trygt hengive sig til Broderstrid, og endda tager den rette Mand Stikkene hjem. Det er det høje Sving i Grundtvigs Salmer, men ogsaa det knitrende Lune i hans Prosa, som helt gør det af med disse »Lunets lyse Sønner«, som for Resten hist og her er faldet mærkelig sortladne ud, efter gamle Sagn formedelst Indslag af Bernadottes Spanioler. Der er over den ægte Fynbo noget henført, næsten drømmerisk, og vil man indtage ham, skal man løbe Storm, ikke mod hans Hjerne, men mod Hjertet. Og saa lytter han med Glæde til »Sagn og Sange og Eventyr«. Han

er en Nar efter skønne Ord og lader sig gerne overvælde af Musik. Ikke for ingen Ting er denne skønne Ø det rene Drivhus for unge Musikgenier. Monumentet i Nørre Lyndelse over Carl Nielsen er Monumentet over den klassiske Fynbo.

Det siges om en af Metodismens Fædre, at naar han med fuldt Udtræk tog Ordet: Mesopotamien paa sine Læber, kom han meget Folk til at græde. Jeg erindrer aldrig at have hørt Klaus Berntsen forville sig til denne fjerne Krog af Jordkloden, men vist er det, at han blot med et Tonefald, et Blink af disse paa een Gang hjertelige og skælmske Øjne kunne overmande Folk, som ikke til det Brug havde haft Lommetørklædet fremme i Aaringer. Festlig i sin bedaaende Almægtighed stod han oppe paa den Talerstol, som nu engang var hans rette Arbejdsplads, og straaledede som den skinbarlige fynske Aladdin. Saa man faa Dage efter I. C. Christensen i det samme Hus, virkede han med sin troværdige Realisme, sin Oppakning af Rigsdagstidender, sit grundmurede jyske Væsen som en hel Nureddin. Han havde grundet sig til Maalet, »mens Dagen slukkes i det blege Vest«, hvor »Naturens muntre Søn« vandt sit Kongerige »med Lethed ved et Under«. Og saa var Klaus Berntsen aller farligst for sine Modstandere, naar han med en velturneret Vittighed kaldte Kaskader af Latter ned over deres syndige Hoveder. Saa var Slaget uigenkaldelig tabt. Og der var ingen Mulighed for at vinde et nyt. Skulde man drive en Sag igennem

paa denne skælmske Ø, kunde Argumenter være gode nok, men en Spøg var bedre. Fynboer, der har givet sig Latteren i Vold, er velsignet afvæbnede.

Paa denne Ø, hvor Blomsterne og Humlen og Æblerne stadig tredelte Havejorden mellem sig, stod nu en gammel Præstegaard og ventede paa den lille Karavane, der siden sidst var svulmet op til hele seks Personer. Og hvilken Præstegaard! Den laa mit i Landsbyen som en Oase af den skæreste Idyl, og inden for sine fire sammenbyggede Længer gemte den et solidt Stykke Danmarkshistorie. Dens Grundsten var lagt paa de Tider, da Stormen paa København gik an og Enevælden dreves igennem, og dens Vægge var klinet op af Vidiefletning og Ler. I Sandhed, her sad i fordums Tid de kjoleklædte Præster, og hvorfor ikke fortsætte med Digteren: udhvilede fra Strid. Havde man lukket dens Port bag sig og hørt det sikre Smæld af Dørhammeren, befandt man sig udenfor den andetsteds gældende Tidsregning. Gejstligt stod man paa solid Grund: Først en Præstemand af reneste rationalistisk Observans; Landsbyens Ældste vidste endnu at berette om hans alle Undere bortforklarende Konfirmandundervisning; saa en højkirkelig Prælat, som kun viste sig for Folket iført sorte Klæder, høj Hat og Handsker; og endelig min elskelige Formand, med sine 82 Aar præget af Grundtvigianismens første, nu næsten sagnagtige Vaar. Han var den jævreste blandt de jævne, men dog

med den Rejsning over sig, som en Serie af gejstlige Aner skænker sin Mand. Naar han ved Solnedgang sad helt skjult under en mægtig Linds Bladhang og lyttede til Kirkeklokken, der »kaldte Sjælen til sin Hvile ind«, blev man klar over, at en from gammel Mand i den Grad kan eje »Indfødsretten i det Høje«, at han kun tilsyneladende er Borger i Danmark. Evigheden var om ham og i ham.

Med denne gamle Gaard som Udfaldsport hjem-søgte man saa, som Aarene gik, det ganske Fyn og vandt sig smilende Venner i Hobetal. At begynde med syntes man, alle Grænseskel, som »gør splidagtig lærd og læg«, var sløjfede. Alle unge grundtvigske Præster af københavnsk Afstamning har oplevet lidt af Emanuel Hansteds Tragedie fra Pontoppidans »Det forjættede Land«. »Vi Bønder,« sagde jeg engang i en Prædiken og erfarede først med Aarene, at saa nemt gaar det alligevel ikke. Leoparden kan nu engang ikke aflægge sine Pletter. Og alligevel groede man livsaligt sammen med denne skønne Ø og dens muntre Søner og Døtre. Oldtidens Kæmpegrave saa man vel, naar sandt skal siges, ikke meget til. Paa nær Hindsholm er det ganske Fyn lagt under Kultur, men deroppe ruger endnu Minderne fra Hedenold, alt taler om Urtid og Ælde. Til Gengæld syntes man, naar man en Sommerdag rullede af Sted paa sin velsmurte Cykle, at alt det andet var lutter Æblegaard og Humlehave. Hver Lørdag Aften fik ogsaa Landevejen foran Smaa-

husene sig en Omgang med Skuffejern og Rive. Den megen Idyl kunde godt i Begyndelsen ligesom stemme lidt for Vejret, men man vænnede sig til den. Her var i Sandhed yndigt at være.

Den fynske Bonde har let til Smilet og bruger det vist af og til som et godt Middel til at holde sig de alt for paagaende paa Afstand. Et Smil *kan* være en Indbydelse til at komme indenfor, men *kan* ogsaa have anden Mening. Men kom man saa indenfor, stod alle Døre paa vid Gab. Jeppe Aakjær siger om sine Landsmænd, at i Hytten kunde de nok synes mutte og trevne, men gik det løs med Høslætten ved Karup Aa, blev de med eet til Skæmtebrødre og Humorister. Jeg har aldrig bjærget Hø paa nogen fynsk »Ma«, men efter mit Kendskab til det fynske Øl har det næppe været kedeligt. Bedst tog en fynsk Bondegaard sig dog ud, naar de store Fester gik an. Hyppigst lod man efter gammel Sæd og Skik Vorherre om at give Anledningen, men kom den, takkede man ham troskyldigt for den og satte alle Sejl til. Festglade er de Folk, og hvor klæder det dem at holde Fest! Gaarden ligefrem staar paa gloende Pæle for at gøre Ære af Dagen. Det kunde hænde, at man belemredes med Bordkort og altsaa maatte ud med Armen til en kvindelig Makker, men sædvanlig gik det til, som Rang og Hartkorn bød det. Og vel bænkedede nød man Suppen og Stegene og Desserten, mens Munterheden steg og Tale fulgte paa Tale. Ordsnilde er de fynske Bønder. Ikke blot er de veltalende, men de taler vel.

Og nu maa jeg samle Lyset om en fynsk Bonde, som jeg regner det baade for en stor Glæde og en stor Ære at have kendt, Anders Hansen, Rolfstedgaard. Han hørte til en af Fyns gode Ætter og havde megen naturlig Værdighed over sin Optræden, parret med et træfsikkert Lune, som gjorde det af med al Slags opstyttet Væsen. Men hvor det klædte ham at staa paa sin egen Trappesten og med sine nærsynede Øjne stirre ud mod de kommende Gæster! Genkendelsen tændte et Skær af Hjertensglæde over hans Ansigt, som trods de 80 Aars Net af Rynker var ungt og levende. Man syntes, hans tætte Skikkelse med Fuldsækget ligefrem passede til Uniformen fra 64, og om Tilbageetoget fra Dannevirke berettede han da ogsaa mangt og meget, paa een Gang med dyb Smerte og med den Stolthed, som det giver at have gjort sin Pligt. Og saa var denne firskaarne Bonde en Mand af megen Belæstthed og endnu mere Intelligens. Der gik Sagn om alle de Kalamiteter, hans Distraction havde bragt ham ud i, og meget har der uden Tvivl været om Snakken. Læsningen havde altid stærkere Tag i ham end Bedriften, skønt ogsaa den blev passet. Engang jeg i Ungdoms Letsindighed havde gjort Foredrag om Rousseau, kom Anders Hansen bag efter hen og betroede mig under megen Ros, at han alligevel havde savnet noget om Grundtanke i den store Filosof's Hovedværk »Contrat social«. Jeg elendige havde aldrig set saa meget som Bindet af den Bog; til Gengæld var Anders

Hansen ved at læse den for tredje Gang. Det er den Slags Tilhørere, som er baade herlige og farlige.

Og saa var Rousseau og al anden Lærdom kun en Bibeskæftigelse for Anders Hansens stadig hungrige Aand. Vilde man for Alvor se ham, skulde et af hans Børn sidde ved Klaveret, medens den gamle Hugaf, tunghørig som han var, stod tæt op ad Instrumentet og inddræk Musikken med hele Sjælen opladt mod dens dybe og høje Skønhed. En forklaret Munterhed gennemlysede i saadanne Øjeblikke hans Træk. Tonerne havde ført ham med sig til et fremmed Land, som dog ret egentlig var hans Hjertes Hjem.

Jeg skulde engang gøre en lærd Teolog af mit Bekendtskab begribeligt, hvori Grundtvigs folkelige Bedrift egentlig bestod, men der var ingen ret Skred i Foretagendet. Saa agede jeg ham over til Rolfstedgaard og lod Aftenen forløbe efter sine egne Love. »Saadan er det med Grundtvig,« sagde jeg, da vi kørte hjem. »Her har du hans Gerning i korteste Begreb. Den Mand startede som Almue, men nu ejer det danske Folk ingen bedre Søn, ingen mere bevidst Dansker, intet mere levende Aandsmenneske end han. Vis mig noget andet Sted i den vide Verden, hvor lignende Mirakler er sket.« Og saa ejede Anders Hansen alt dette uden selv at vide af det. »Ak, hvilke høje Sjæle bor i det Lave her!«

TO PRÆSTEGAARDSFØDTE

Med Stade paa Fyn, først Rønninge, siden Kerteminde, fik man efterhaanden Næverne fulde af mange Slags Ting, mange sagde allerede dengang: altfor mange. Man befo'r det samlede Kongerige paa Ordets Vinger og slog samtidig ind paa en aldrig siden afbrudt Bane som litterær Smagsdommer; men helt galt blev det dog først, da det kirkepolitiske Udvalg — usalig Ihu-kommelse — fandt paa at beslaglægge Ens Tid i Dage, Uger, Maaneder og Aar. Tilsidst sagde man advarende til sig selv: Glem nu ikke, at du først og fremmest er Præst! De, som har svært ved at faa en Tale sat sammen og maaske endnu sværere ved at faa den afleveret, har een stor Fordel forud for os andre, hvis Mundlæder glider lettere: De er nødt til hver Gang at tage sig sammen og fristes derfor ikke af den specielle Præstedjævel, som hedder Rutinen, og hvis Virkemidler er de slidte Clichéer, de altfor skønt afrundede Ord. En Lykke da for en arm Ridder af Efteraarsmødernes og den stadig ilende Fyldepens Naade at finde erfarne og faderlige Venner, som man var nødt til at se op til, og som ved deres Na-

turs rodfaste Sindighed foregik den altfor geskæftige Gesvindttaler og Gesvindtskriver med et haardt tiltrængt godt Eksempel. Vi Præster, som stadig fra mange Sider mødes med traditionel Respekt, trænger haardere end de fleste andre til lempeligt at sættes paa Plads. Overvurderer Mennesker os, saa lad det dog ikke ende med, at vi ogsaa selv gør det.

Paa Embeds Vegne havde min hæderkronede gamle Biskop blandt sine mange Ombud ogsaa denne vanskelige Opgave, og han løste den, ikke saa meget ved, hvad han sagde, som ved sin bramfri og retskafne Fremtræden. De Balslev'er er en Slags Mennesker for sig, paa een Gang bestemte af deres sunde Bondeblod og af deres mange gejstlige Aner. De forener Natur og Kultur i en sjælden Samklang. Slægten har Tiderne igennem undladt at blomstre ud i fremragende Begavelse, og har ved denne kloge Sparsommelighed bevaret sin Sundhed og Ligevægt. Af Temperament hører de Højkirken til, men med Slagside mod det grundtvigske, fordi de kun dør kan faa Lov til sagtmodigt at være, som de er. De maa gaa med den Natur, som er deres, indtil Gud af sin Naade skænker dem en anden. En saadan jævnmodig Karakter ejede den Mand, som i min Tid residerede i Odense Bispegaard. Paa en Opkomling helt uden gejstlige Forfædre virkede han ved sin blotte Fremtræden beroligende og betryggende. Hasarderede Flyvegriller opløste sig i Hjernesvind under Paavirkning af hans brede

og milde Venlighed, hans lystige Smil, som inderst inde gemte et stort Fond af naturlig Overlegenhed. Hans Rødder bundede ned i Tider, som laa forud for Opvækkelserne, og han var ganske blottet for nogen Slags Trang til at indøve Geværgreb eller afkræve Løsener. Embedet skulde selvfølgelig passes, ogsaa det Præsterne betroede, men nøjeregnende var han mindst af alt. Gladest var han, naar han ved en tvangfri Cigar kunde aflægge den ydre Værdighed og udfolde hele sin Naturs sunde Styrke.

Fast indprentet i min Erindring staar den dejlige Sommersøndag, da jeg havde gamle Balslev paa Visitats. Hans 78 Aar klædte den gamle Gaard, og den ham. Og da han følte sig i Vennevold, hyggede han sig i sine Værtsfolks Selskab. Selvfølgelig gjorde vi saa pæn en Middag for ham, som Husets Beholdning af Krystal og Sølvtoj tillod, og endnu paa det Tidspunkt var det ikke blevet obligatorisk Skik i den danske Folkekirke at fejre solenne Begivenheder med Hvidtøl. Da vi efter Bordet skred ud i Haven, fik jeg da ogsaa min rigelige Løn. »Veed De, hvad jeg er glad over, Pastor G?« »? ? ?« »Jo, at De ikke ogsaa er Afholdsmand. Det har de sidste tre været.« Ak ja! Sodavand er en dejlig Drik, men alligevel —. Og saa gik Dagen med Skæmt og Alvor i passende Blanding, og først langt over Midnat søgte denne gamle Natteravn af en Biskop Sengen. Næste Dag stod det paa med Skolen, og ihukommende Gaardsdagen havde jeg monteret Fro-

kostbordet med en Rødvinskaraffel. Men ogsaa det bedste skal have en Ende, og omsider vovede jeg mig frem med en Bemærkning om, at nu havde Læreren og Børnene ventet en halv Time. Lidt overrasket saa min høje Gæst paa mig, men saa gled der et Mindets Solstrejf over hans Ansigt. »Som alt dog gentager sig. For snart 50 Aar siden sad jeg sammen med Biskop Fog, ganske som vi nu. Nej, det er sandt, to smaa Forskelle var der: Det var en Portvinskaraffel. Og saa var det Biskoppen, som afbrød Samtalen. Andet var ikke ret vel muligt dengang. Men altsaa, tilsidst mindedes Fog Skolen og spurgte mig, hvor meget vi var forsinkede. Da jeg sagde: Tre Kvarter, fo'r han forfærdet op med disse Ord: Ja, men saa maa vi jo se at blive ædru«. Hvorpaa Balslev og jeg gav os vore pædagogiske Pligter i Vold.

Det er vanskeligt at sige noget afgørende om, hvad en Biskop egentlig er eller bør være. Kætterjægere skal vi afgjort ikke være, sagde Biskop Balslev midt under det Arboe-Rasmussen'ske Postyr, og medens hans Kolleger begik deres Livs største, maaske eneste Dumhed med det Sagsanlæg, som sluttede med Frifindelsen for Højesteret, sad han da ogsaa velforvaret i Wiesbaden. Nærmest kommer man vel Idealet ved Carl Kochs i sin Tid berømte Motto: En rimelig og rummelig Mand. Blot det? Selvfølgelig er det godt og vel, om han ogsaa er et Værktøj, brugelig i Aandens Kampe, men den Sag kan Autoriteterne hver-

ken fremme eller hæmme. Den afgøres andet Steds. Og saa siger man med en skønt klingende Frase, at han skal være Præsternes Præst og Skriftefader. Det skal han, hvis han har faaet Aandens Kaldsbrev dertil, men en kongelig Udnævnelse klarer ikke Sagen. Og det kan nemt ske, at der i en eller anden stille Stue sidder en Mand, som af Aandens Naade har faaet dette særlige Hverv betroet, men aldrig naaede at bære biskoppeligt Skrud. En saadan Mand var en Menneskealder igennem Emil Koch for mange. Hvad Skrudet angaar, var det nu i øvrigt hans egen Skyld. Mere end een Bispestol blev ham i Tidens Løb tilbudt, men uden at føle sig smigret sagde han et bestemt Nej Tak. Administration var ikke hans Livret. Og uforfængeligere Mand har aldrig levet. Han elskede sin stille Stue og sin Have, hvis Urter han med egen Haand plantede og plejede. Og mest af alt elskede han det Vennelag, som Søndag efter Søndag samlede sig om ham i Hospitalskirken.

Man kom til Odense, forstumlet af mange Ting og med en Liste over Ærinder, som nødvendigvis skulde besørges, men et Smut ind til Emil Koch maatte der blive Tid til, og tit og ofte blev Visitten til en lang og god Samtale. Der er Præster, som i Følelsen af egen Evneløshed viger uden om Husbesøg, og der er andre, som har nemt nok ved at faa en Samtale i Gang, men naar de gaar ned ad Trappen, opdager de, at det ikke blev til et eneste kristeligt Ord. Hvordan

mon det gik til, at i Emil Kochs Stue gled Samtalen af sig selv over paa det, som dog laa begge Parter dybest paa Hjerte? Det kom af, at Emil Koch var en Mand uden Præstelader og Præstemil. Der var intet klæbrigt ved hans Hænder eller hans Øjne. Men i den Grad var Kristendom ham det alt overskyggende, at han som den ærlige Mand, han var, ikke gad spilde Tiden med Snak om alt muligt og ingen Ting. Og saa hang for ham det daglige Liv og den daglige Kristendom saa nøje sammen, at alle Stier førte indad mod Centrum. Han var en Mester til at høre, naar han mærkede, at den Talende virkelig havde noget paa Hjerte, men med aandeligt Snakkeras kunde han gøre kort Besked. Og tog han selv Ordet, talte han med en egen mager Beslutsomhed, direkte sigtende mod det, som han følte skulde siges. Hans retsindige og troværdige Sjæl gav ham en saa sikker Myndighed og saa fast et Mæle, at han kunde sige sin Gæst den fulde og usminkede Sandhed, hvor den fra andres Læber vilde være ilde hørt. Det er denne gode Sandsiger og Skriftefader, jeg for Livstid staar i dyb Gæld til.

Emil Kochs Stue var noget for sig. Een Ting var den ikke: et Kontor, men en Mellemting mellem et Studerekammer og en Munkecelle, paa een Gang nøjsom og fornem. Hans Sofa fristede ikke til korporlig Fordybelse. Første Gang, man kom i Berøring med den, ligefrem stødte man sig paa den. Men saadan havde nu de Koch'er indrettet

sig lange Tider igennem og med den frie Udsigt mod Haven og det mærkeligt klare og rene Lys, som fyldte Rummet, ejede det en udsøgt Stil. Spartansk Nøjsomhed hørte til Emil Kochs nedarvede Ejendommeligheder, og ingen nye Moder skulde faa ham til at ændre noget i saa Henseende. Men hvor netop denne Livsførelse klædte ham, fordi den passede til det inderste i hans Karakter. Ogsaa saadan vedkendte han sig en af den danske Præstegaards helligste Traditioner.

For Gesvindttalere var det en sund Kur at falde ind til Emil Koch, medens Udarbejdelsen af hans Prædiken stod paa, og den varede fra Tirsdag til Lørdag. Hans Skrivebord bugnede af mangfoldige Smaalapper, hvorpaa han med sin sirlige lille Skrift havde nedskrevet Tanker og Vendinger, som maaske kunde bruges, og mange Timer igennem stred han med at faa alt dette sat sammen og beskaaret, indtil Resultatet omsider forelaa, møjsommeligt tilvejebragt, men aldrig tilfredsstillende hansaarvaagne Kritik. Mest paa Vagt var han mod Frase. Var velklingende og højtt travende Ord faldet ham i Pennen, skar han dem skaanselsløst ned, indtil Tanken fandt sit beskednest mulige Klædebon. »Naar du skal tale ved min Begravelse, skal du gøre det kort og tørt,« sagde han til sin gode Ven A. J. Rud, som da ogsaa tvang sig til at efterkomme Ordren. Saa kort som Tanken tillader det, og saa mager, at ingen Glans og Glimmer drager Opmærksomheden bort fra det ene Fornødne, saadan var hans

Prædiken-Ideal, og selv virkeliggjorde han det til Fuldkommenhed. Derfor havde han ogsaa et ærligt Øje til de »begavede« Prædikener. »Aflæg, hvis I kan det, al Begavelsen,« sagde han til sine unge Kapellaner, som maaske ikke alle trængte til denne Advarsel. Men havde man set Emil Koch i Værkstedet, gik man hjem med en ærlig Mistillid til al Slags Godtkøbs Skønvirke. Men naar det gesvindte er skænket en i Vuggegave, er det ikke nemt at afdæmpe og tilstudse.

De to Mænd, af hvem der her er givet Erindringsbilleder, var hinanden særdeles ulige baade i Ydre og Indre, men typemæssigt tilhørte de begge den samme lykkelige Kaste, de Præstegaardsfødte. Man behøver ikke megen Kendskab til Danmarks indre Historie for at vide, at et uforholdsmæssigt stort Tal af de Mænd, som har betydet noget i vort folkelige og aandelige Liv, er kommet vandrende ud ad Landsbypræstegaardens lave Dør, og de har næsten alle bevaret Smagen af denne deres Afstamning, hvor langt de saa ellers veg af fra Vejen. Under dette mosgroede Tag mødtes Muld og Aand. Præstegaardsbørnene delte Sæd og Skik med den danske Bonde, men i Dagligstuen havde Musikkens og Digtekunstens store Navne god Klang. Skabtes der Dynastier af Præstegaardsfødte, og saadanne ejer vi endnu paa denne Dag, undgik de, takket være hævdvunden Nøjsomhed, Degenerationens Farer, medens samtidig Afstamningen gav dem en egen fornem Rejsning; og saa længe Forbindelsen med Kirke og

Kristendom bestod ejede de som den bedste Gave af alle, en skæmtefuld Overlegenhed over for alle de Goder, som »Verden opsminker med fager Gestalt«. De havde det, som var bedre.

Disse Præstegaardsfødte blev paa en velsignet Maade Brobyggere mellem de forskellige Samfundsklasser og Tidsaldre. De var Talsmænd for Sammenhæng og Landsmandsskab, hvor saa meget andet virkede opløsende. Uden Kirken og Kirkemændene, uden Præstegaardene og de Præstegaardsfødte havde vi været et baade fattigere og mindre modstandsdygtigt Folk end Tilfældet nu er. Men saa maa selv Miniaturbilleder af saadanne Mænd have deres Ret. Og som en ringe Afbetaling paa en stor Gæld er de da hensatte her.

BYEN MED DE RØDE TAGE

» **D**et idylliske Hul til Kerteminde,« sagde en højtstaaende Person til mig, kort efter at jeg, forhaabentlig for sidste Gang, havde rykket mine Teltpæle op, denne Gang med København som Bestemmelsessted, og saadan maa »Byen med de røde Tage« sagtens tage sig ud, set med en Ærkekøbenhavners Øjne. Men Ordene dækker ikke Virkeligheden. Hvad »Hul« betyder i denne specielle Sammenhæng, er ikke helt nemt at sige, men uvilkaarligt gaar Fantasien i Retning af et Dukkesamfund, indelukket bag det bornerte Snæversyns Mure, en stillestaaende Sump, overgroet med Andemad. Men Kerteminde var alt andet end et saadant Hul. Den indbringende Værdighed som Odenses Havnestad var tilsat; men stadig stod Storebælts salte Aande ind over Byen, og stadig smilede dens Indfødte med deres næsten lydløse Smil al forløren Højhed og alle mugne Pretentioner ud af Verden. Selve den hellige Standsforskel kunde ligesom ikke holde sig i denne lystige Belysning. »Godav, Makker,« sagde man som Morgenhilsen til baade Høj og Lav, og dermed var den Sag i behørig Orden. Var der

alligevel nogen, som følte Trang til at agere Overklasse, saa værst for dem! Vi andre gik barneglade rundt og var blot Kertemindere for Vorherre.

Men idyllisk var Kerteminde, saa det forslog noget. Endnu snakkede de toppede Brosten, svagt indrammede af Græstotter, om de gode gamle Dage, samtidig med at de sagtmodigt advarede Byens Døtre mod alt for høje Styltehæle, og endnu havde intet Funkis-Hus formastet sig til at bryde de røde Tages harmoniske Linie. Og paa smaa fem Minutter sad man, isoleret fra Alverden, paa Havnemolens yderste Bænk og agerede Eneboer paa en øde Ø. Men tav Menneskene, talte til Gengæld de evigt rislende Bølger. Intet er befordrende for et Menneskes Aandsliv som denne velsignede Melodi, der alle Dage har været den samme og dog alle Dage er evig ny. Man kan nemt blive mismodig af at sidde ved et Skrivebord og forsøge at klatte en Prædiken sammen. Mefistos Ord i »Faust« kan gaa i skæbnesvanger Opfyldelse: Naar Begreberne glipper, indfinder Ordene sig saa meget mere gelassent. Eller endnu værre: Citaterne. Men saa blev Havnemolen i bogstaveligste Forstand Forløsningens Sted. Kl. 9 Søndag Morgen satte man sig dèr, og et Kvarter før 10 steg Barnet nogenlunde velskabt op af Underbevidsthedens Urdyb. Men skal Foretagendet lykkes, skal Vandet være i Skred. Jeg har siden prøvet med Kanalerne i Frederiksberg Have, men paa dem passer Bjørnsons Ord: »De hæfter min Tanke, som vide vil gaa.« Idyl er Kerteminde, men en saltet Idyl.

Og Omgivelserne. De Herremænd vidste, hvad de gjorde, da de slog sig ned i en tæt Ring udenom Fiskerlejet: Hverringe, Ulriksholm, Lundsgaard, for blot at nævne de anseligste. Skønnere Plet findes ikke i dette skønne Land. Man kunde gaa sig en Spadseregang op forbi Johannes Larsens store Have med dens mærkelige Bestand af Dyr, Ræve tøjrede paa Plænen og en sprællende Sæl i et Bassin, videre ad en Marksti, indrammet af gyldent duvende Hvede, til Sybergs godt gemte Vaaning med de fra mange Malerier kendte Pilehegn og hjem langs »Lillestranden«, hvor Kartoffelstykker skraanede ned mod diminutive Anlægsbroer og Fiskenet, som hang til Tørring. Eller man trængte til videre Horisonter og gled pr. Cykle op gennem Lundsgaards Skove, der i Slutningen af April, inden Bøgen var sprunget ud, var et vidstrakt Tæppe af Anemoner, en Dejlighed, som, een Gang set, aldrig kan glemmes. Og en skønne Dag lyste det nysudfoldede Løv gyldent mod den blaa Himmel. Til sidst endte det med, at man smilede genkendende til Træ efter Træ. Dér stod nu en gammel Bøg med et mægtigt, knudret Udslet, som præcis lignede et gammelt rynket Ansigt, og hver Gang man passerede den, var der en lille Pige, som halvt i Alvor satte Gamlingen en Pind i Munden som Cigar. Og Højen, hvor Udhug gennem Træerne skar Synet Vej over Vang og Vænge mod det blaanende Bælt.

En Herlighed for sig var Lundsgaards Park, som ved Grev Ahlefeldts Velvilje stod aaben for

alle, men Hverdagene havde man den ganske for sig selv. Efter Weimar-Skik havde Bænkene Navne: Lensgrevindens Bænk, Grev Aage Moltkes Bænk, Købmand Hans Christensens Bænk, og længe drømte man om at finde sit eget ringe Navn indprentet paa et bestemt Ryglæn, men saa højt op naaede man altsaa ikke. Paa den Bænk sad jeg Aar efter Aar og erfarede Sandheden af Søren Kirkegaards Ord, at Gentagelsens Hemmelighed er Inderliggørelse. Foran sig havde man en Dam med Aakander og paa den anden Side den Hovedbygningen, der i sin lydløse Fred lignede selveste Torneroses Slot, og bag sig en Skovslette, hvor Faarene klingrede Ørene fulde af Musik fra deres Sølvbjælder, mens Storken gravitetisk spankede rundt som den rene H. C. Andersen. Det er sikkert god Nationaløkonomi at udstykke Herregaardene og omskabe Slottene til Asyler for Badegæster eller, hvorfor ikke, for Psykopater, og i politiske Øjeblikke fremmer man med sin Smule Stemmeseddel denne rationelle Udvikling. Men derfor kan det godt skære En i Hjertet at tænke paa, at denne Bænk og disse Faar og denne Stork og S sammenspillet mellem dem og den ubevægelige Hovedbygning maaske snart er en Saga blot. Saa kan man gruble over Dybden i Henrik Ibsens Ord: »Evigt ejes kun det tabte.«

Fra al denne koncentrerede Idyl gik Vejen saa hver Søndag til Kertemindes Valgmenighedskirke og til Hindsholms Hovedstad: Dalby. Kun yderst sjældent nærmede Grundtvig sig Idyllen, vist egentlig kun, naar Barndomsmindeerne overvæl-

dede ham. Ellers gik hans Liv hen i Strid og Møje og i anstrengt Grublen over, hvordan Danmarks Lykke skulde skabes og sikres. Men da den grundtvigske Forkyndelse tog Fart over Landet, blev Glæden i den Grad Salmetonen, at Idyllen truede med at kvæle Opvækkelsen. Et Sagn fortæller om en Købstad, som havde to Præster af hver sin Observans og foruden dem en gammel Hugaf af en Godsforvalter, der sammenfattede sine kirkelige Oplevelser saalunde: En Gang imellem gaar jeg hen og hører N. N., og saa siger jeg: »Den gaar sgu ikke, Jensen!« Men næste Søndag gaar jeg til den anden, og saa siger jeg: »Den gaar sgu nok alligevel, Jensen!« Der er Perspektiv i disse jævne Ord. Men det er nemt at afgøre, hvilken af disse Virkninger en god Prædiken skal stile efter. De grundtvigske Vennelag er inde i det tredie eller fjerde Slægtleds vanskelige Problem. De Gamle foretog et Valg, medens de Unge holder det gaaende. Fremtiden beror ganske og aldeles paa, om Opvækkelsens Storm atter kan naa ind i Idyllen og, ikke udrydde, men uddybe dens glædelige Tone. Stadig er der noget, som maa ske. Stilstand er Døden, og det for Hjerter af alle Alderstrin.

Den daarligste til at bedømme en Præsts Ger-ning er Præsten selv. Han skal blot pløje sin Fure og strø Sæden. Saa meget tør jeg dog vist sige med Sandhed, at var der nogle, som blev nervøse af den megen Uro, var der andre, som med oprigtig Glæde tog mod den gejstlige Uro-stifter, som man da i øvrigt ogsaa selv havde skaf-

fet sig paa Halsen. Inden længe fandt man sig velsignet til Rette i et baade folkeligt og kristeligt Fællesskab, som bar oppe over meget Mismod. Sandheden i Ære: Trængsel var der ikke altid i Kirkerne, men de, der var, holdt godt sammen, og glippede det en Søndag med Prædikenen, havde man »Festsalmerne« at falde tilbage paa. En Præst kan af og til naa det modsatte Resultat af det ønskede og tale sig selv ud af Forbindelse med dem, der hører, men saa synger man sig atter livsaligt sammen. Og saa havde man den Glæde, at Mennesker af den allerældste Aargang smilede genkendende og opmuntrende til En. Skulde jeg nogen Sinde kunne glemme gamle Skolemester Nikolaj Gregersen, en mild og from Mand, som dog havde Myndighed til at velsigne? Han havde som halvvoxen Dreng rendt bag efter Grundtvig, da han i 1855 blev valgt til Folketingsmand i Kerteminde, saa nogen Aarsunge var han ikke, men paa ham passede Grundtvigs Ord om dem, der som Sne er hvide: »Finest Frugt ved Vintertide bærer de for Gud«.

Eller en anden Broder til Bjørnsons Skolemester Baard: Anders Klinkby, som uden alt for megen Stemme var en hel Velsignelse af en Kirkesanger. Han var paa mange Maader en Original. Naar han lodret under Prædikestolen sad og lyttede, havde han en mærkelig Gebærde, som i Begyndelsen ængstede mig: Han fo'r sig med Haanden hen over sin blanke Skaldepande, som var der noget, han absolut skulde børste væk. Var det mon mine arme Ord? Men saa sagde man

mig, at saadan gjorde han altid, naar noget be-
 kom ham vel. Siden ligefrem spejdede jeg efter
 Haanden. Foruden Kirkesanger var Klinkby og-
 saa Lærer ved den af Kresten Kold grundlagte
 Friskole, og man tør sige, at han med Ære fort-
 satte Traditionen. Den, der har set gamle Klink-
 by, har set selve den grundtvigske Friskole i
 legemliggjort Skikkelse og kan saa siden dømme
 om dens Værdi. Det var jo ikke i Kundskaberne,
 disse gamle Skolemestre havde deres Styrke, men
 til Gengæld var de mærkeligt levende i Sindet,
 og de kunde fortælle, saa Børnene ikke kunde
 andet end lytte. Og naar Timen var omme og
 Sangbogen kom frem, passede den Verslinje ma-
 geløst: »End kvidre Barnesjæle«. Gamle Klinkby
 var paa det ganske jævne en folkelig Opvækker.
 Vaagen dansk Ungdom var det hans Maal at ska-
 be, saa fik det gaa med Kundskaberne, som det
 kunde.

Saa meget om »Byen med de røde Tage« og
 den Gerning, jeg dør havde at øve. Længe gik
 jeg ud fra, at nu var sidste Station paa Vejen
 naaet. Men en skønne Dag glimtede Københavns
 skønne Taarne forlokkende frem i Horisonten og
 vakte forlængst skrinlagte Forhaabninger til nyt
 Liv. Og atter rullede Flyttevognen af Sted med
 sine noget omtumlede Nomader. Ringen var slut-
 tet. En aldrende Herre vendte hjem til den By,
 han som nybagt Kandidat havde sagt et vemo-
 digt Farvel.

Oscar Geismar

ERINDRINGSBILLEDER

Slotspræst Oscar Geismars Erindringsbilleder er et højst fængslende Selvportræt, selv om Forfatteren ikke taler meget om sig selv, men koncentrerer sig om en Række dejlige Billeder fra Kongens København i Oscar Geismars Barndom og Ungdom; desuden er der Kapitler om Studenterleben, om Journalistoplevelser, om Højskolen og om fynske Bønder.

Men samtidig er hvert lille Afsnit et Bidrag til Oscar Geismars egen Historie og til Belysning af Aandslivet og nogle af dets Mænd: Morten Pontoppidan, Edv. Brandes og Jacob Knudsen i første Række, men der er Glimt af mange andre ogsaa.

Forfatteren forstaar den Kunst at faa det hele med i sin Skildring uden noget Øjeblik at blive bred, tværtimod er han saa knap, at man af og til ønsker sig mere end det, han giver.

Og med et bedre Ønske kan man vel næppe læse en Bog.

Oscar Geismar kalder et Sted sig selv »en gejstlig Urostifter«, og det er han. Han vækker hos Læseren den Uro, som betyder, at man har læst med virkeligt Udbytte.

